

Қазақстан Республикасы ғылым және жоғары білім министрлігі
М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті
Ғылыми кітапхана

2023 ЖЫЛҒЫ АТАУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ



Орал, 2022

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

Е 45

Құрастырушы: Джанбаева Г.И., Погодаева А.В.

Жауапты редакторы: Алимбекерова Т.Е. - ғылыми кітапхана директоры

2023 жылғы атаулы күндер тізбегі / құраст.: Г.И. Джанбаева, А.В. Погодаева; жауапты ред. Т.Е. Алимбекерова. - Орал: М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2022. - 126 б.

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық-библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Күнтізбе кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет саласындағы қызметкерлерге және жалпы оқырмандарға арналады.

ӘОЖ 059.3

КБЖ 91

© М.Өтемісов атындағы БҚУ РБО, 2022

Құрастырушыдан

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің ғылыми кітапханасының ақпараттық - библиографиялық бөлімі жыл сайын Қазақстан Республикасы бойынша аталып өтетін және еске алынатын атаулы күндер тізбегін екі тілде шығарып, оқырмандарға ұсынып келеді.

Әдебиеттерді насихаттауда және өлкеміздегі көрнекті оқиғаларды хабарлауда көрсеткіштің алатын орны ерекше. Көрсеткіште негізінен Батыс Қазақстан өңірінен шыққан, осы өңірде еңбек етіп, өмір сүрген атақты адамдардың мерейтойлары енгізілген. Сондай-ақ түрлі мекемелер мен кәсіпорындардың, қала, аудан, ауылдарға байланысты айтулы даталар берілген.

Бірінші бөлімде Қазақстан Республикасының мемлекеттік мейрамдар тізімдері мен Қазақстан Республикасының аумағында аталып өтілетін ресми, кәсіби мейрамдармен қатар дүниежүзілік көлемде аталып өтілетін айтулы күндер, әр түрлі мамандыққа байланысты мейрамдар тізімі берілген. Көрсеткіштің екінші бөлімінде Батыс Қазақстан облысы бойынша 2023 жылы аталып өтілетін еске алынатын даталар тізімі, үшінші бөлімде айы мен күні белгісіз 2023 жылы еске алынатын күндер тізбегі көрсетіледі, төртінші бөлімде мерейтой-кітаптары. Ал соңғы бөлімде облысымыздың тарихы мен мәдениетіндегі, экономикасы мен әлеуметтік өміріндегі көрнекі даталарға, қайраткерлердің мерейтойлық даталарының кейбіреулеріне қысқаша мәлімет жазылып, әдебиеттер тізімі берілген.

Қысқаша мәлімет берілген даталар алғашқы бөлімде ерекше белгімен (*) көрсетілген.

Күнтізбе соңында есімдердің алфавиттік көрсеткіші берілген.

Көрсеткіш кітапханашыларға, оқытушылар мен студенттерге, мәдениет қызметкерлеріне және жалпы оқырмандарға арналған.

090000 Орал қаласы
Н.Ә. Назарбаев даңғылы, 162 үй
М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті
Ғылыми кітапханасы
Тел: 51-29-88

2023 ЖЫЛ ТҮРКІ ӘЛЕМІНДЕ ТЕМІРБЕК ЖҮРГЕНОВ ЖЫЛЫ БОЛЫП ЖАРИЯЛАНДЫ



«ТҮРКСОЙ ықпалымен түркі әлемінің ынтымақтастығы сапалы жаңа деңгейге көтеріліп келеді. Тарихи-мәдени мұраны сақтауға маңызды мән беріліп отыр. 2023 жылы Халықаралық Түркі мәдениеті ұйымының (ТҮРКСОЙ) құрылғанына 30 жыл толатынын білеміз», - деді Мәдениет және спорт министрі Дәурен Абаев.

2023 ЖЫЛ ТМД-ДА: «ҰЛТАРАЛЫҚ ҚАТЫНАС ТІЛІ РЕТІНДЕ ОРЫС ТІЛІ ЖЫЛЫ» ДЕП ЖАРИЯЛАНДЫ



«Жалпы мәдени-гуманитарлық ынтымақтастық пен (...) ТМД кеңістігіндегі тілдік кеңістікті нығайтудың тұрақты маңызы бар. Әрине, мұнда орыс тілінің рөлі ешбір күмән тудырмайды... Алдағы 2023 жылы Достастықта орыс тілі жылы аталып өтеді. Қазақстанның ТМД аясында орыс тілін қолдау жөніндегі халықаралық ұйым құру туралы бастамасы іс жүзінде дамитын болады», - деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ МЕМЛЕКЕТТІК ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ МЕЙРАМДАРЫ

1-2 қаңтар	Жаңа жыл
7 қаңтар	Христостың Православиелік Рождествосы
8 наурыз	Халықаралық әйелдер күні
22 наурыз	Наурыз мейрамы
1 мамыр	Қазақстан халқының бірлігі күні
7 мамыр	Отан қорғаушы күні
9 мамыр	Жеңіс күні (Ұлы Отан соғысында)
6 шілде	Қазақстанның Елордасы - Астана күні
30 тамыз	ҚР Конституциясы күні
25 қазан	Қазақстан Республика күні
16 желтоқсан	Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күні

КӘСІБИ МЕРЕКЕЛЕР МЕН АТАЛЫП ӨТІЛЕТІН КҮНДЕР

ҚАҢТАР

- 1 қаңтар - Бүкіләлемдік бейбітшілік күні
- 6 қаңтар - Халықаралық кеден күні
- 10 қаңтар - Қазақстан Республикасы Ұлттық ұланының күні
- 14 қаңтар - Ескі Жаңа жыл
- 25 қаңтар - Татьяна күні (Студенттер күні)
- 27 қаңтар - Халықаралық Холокостты еске алу күні.
- 29 қаңтар - Ядролық соғыс қаупіне қарсы жұмылдыру күні
- 31 қаңтар - Халықаралық зергерлер күні

АҚПАН

- 4 ақпан - Дүниежүзілік обырға қарсы күрес күні
- 4 ақпан - Халықаралық бармен күні
- 9 ақпан - Халықаралық тіс дәрігерлері күні
- 12 ақпан - Халықаралық ғылым және гуманизм күні
- 13 ақпан - Дүниежүзілік радио күні
- 14 ақпан - Компьютершілер күні
- 14 ақпан - Халықаралық кітап сыйлау күні
- 15 ақпан - Интернационалист жауынгерлерді еске алу күні
- 20 ақпан - Дүниежүзілік әлеуметтік әділеттілік күні
- 21 ақпан - Дүниежүзілік экскурсия жүргізушілердің күні
- 21 ақпан - Халықаралық ана тілі күні
- 22 ақпан - Қылмыс құрбандарына қолдау көрсетудің халықаралық күні

НАУРЫЗ

- 1 наурыз - Дүниежүзілік азаматтық қорғаныс күні
- 1 наурыз - Алғыс айту күні
- 15 наурыз - Дүниежүзілік тұтынушылардың құқығын қорғау күні
- 21 наурыз - Дүниежүзілік Жер күні
- 21 наурыз - Халықаралық нәсілдік кемсітушілікпен күрес күні
- 22 наурыз - Дүниежүзілік су күні
- 23 наурыз - Дүниежүзілік метеорология күні
- 24 наурыз - Дүниежүзілік туберкелезбен күрес күні
- 27 наурыз - Халықаралық театр күні
- 30 наурыз - Жерді қорғау күні

СӘУІР

- 1 сәуір - Күлкі күні
- 1 сәуір - Құстар күні
- 2 сәуір - Халықаралық балалар кітабы күні
- 5 сәуір - Геолог күні

- 7 сәуір - Дүниежүзілік денсаулық күні
- 11 сәуір - Фашистік концлагерьлер тұтқындарын азат етудің халықаралық күні
- 12 сәуір - Дүниежүзілік космонавтика және авиация күні
- 12 сәуір - Ғылым қызметкерлері күні
- 15 сәуір - Мемлекеттік көрсетілетін қызметтер саласындағы қызметкерлер күні
- 16 сәуір - Ғылым күні
- 18 сәуір - Халықаралық ескерткіштер мен тарихи орындар күні
- 21 сәуір - Қазақстан Республикасы Мемлекеттік күзет қызметі күні
- 23 сәуір - Дүниежүзілік кітап және авторлық құқық қорғау күні
- 24 сәуір - Халықаралық жастар ынтымақтастығы күні
- 29 сәуір - Халықаралық би күні

МАМЫР

- 3 мамыр - Дүниежүзілік баспасөз күні
- 5 мамыр - Халықаралық мүгедектер құқығын қорғау күні
- 7 мамыр - Радио күні
- 8 мамыр - Дүниежүзілік Қызыл жарты ай және Қызыл крест күні
- 12 мамыр - Медицина бикелерінің ынтымақ күні
- 15 мамыр - Халықаралық отбасы күні
- 18 мамыр - Халықаралық мұражайлар күні
- 20 мамыр - Дүниежүзілік травматолог күні
- 21 мамыр - Халықаралық мәдени даму күні
- 31 мамыр - Саяси қуғын сүргін-құрбандарын еске алу күні
- 31 мамыр - Химия өнеркәсібі қызметкерлерінің күні

МАУСЫМ

- 1 маусым - Халықаралық балаларды қорғау күні

- 4 маусым - ҚР мемлекеттік рәміздері күні
- 4 маусым - Халықаралық агрессия құрбандары күні
- 5 маусым - Дүниежүзілік тіршілік өрісін сақтау күні
- 16 маусым - Медицина қызметкерлері күні
- 23 маусым - Полиция күні
- 24 маусым - Баспа, теледидар және радио күні
- 25 маусым - Нашақорлық пен наша бизнесіне қарсы халықаралық күрес күні
- 26 маусым - Баспасөз күні
- 27 маусым - Дүниежүзілік балықшылық күні
- 28 маусым - Байланыс және ақпарат қызметкерлері күні

ШІЛДЕ

- 1 шілде - Дүниежүзілік сәулет күні
- 1 шілде - Ұлттық домбыра күні
- 2 шілде - Дипломатиялық қызмет күні
- 6 шілде - Астана күні
- 6 шілде - Қазақстан десант-шабуылшы әскерлері күні
- 13 шілде - Ұлттық қауіпсіздік органдары қызметкерлерінің күні
- 19 шілде - Metallург күні

ТАМЫЗ

- 2 тамыз - Қазақстандағы көлік және байланыс қызметкерлері күні
- 6 тамыз - Ядролық қаруға тыйым салу жолындағы дүниежүзілік күрес күні
- 9 тамыз - Құрылысшылар күні
- 9 тамыз - Дүниежүзілік әлемнің байырғы халықтары күні
- 10 тамыз - Абай күні
- 12 тамыз - Халықаралық жастар күні
- 18 тамыз - Шекарашылар күні
- 18 тамыз - Қазақстанның Әуе қорғанысы күштері күні
- 23 тамыз - Спорт күні

29 тамыз - Семей ядролық сынақ полигонының жабылу күні

30 тамыз - Шахтер күні

ҚЫРКҮЙЕК

1 қыркүйек - Білім күні

6 қыркүйек - Мұнай-газ кешені қызметкерлерінің күні

8 қыркүйек - Халықаралық журналистер ынтымағы күні

12 қыркүйек - Дүниежүзілік алғашқы медициналық көмек көрсету күні

13 қыркүйек - Отбасы күні

20 қыркүйек - Қазақстан халқының Тілдер күні

25 қыркүйек - Дүниежүзілік фармацевт күні

26 қыркүйек - Дүниежүзілік туризм күні

27 қыркүйек - Машина жасау күні

27 қыркүйек - Еңбек күні

28 қыркүйек - Атом саласы қызметкерлерінің күні

29 қыркүйек - Дүниежүзілік теңіз күні

30 қыркүйек - Әділет органдары қызметкерлерінің күні

ҚАЗАН

1 қазан - Халықаралық қарттар күні

1 қазан - Халықаралық музыка күні

4 қазан - Дүниежүзілік жануарларды қорғау күні

6 қазан - Мұғалімдер күні

6 қазан - Халықаралық дәрігерлер күні

9 қазан - Дүниежүзілік пошта күні

14 қазан - Халықаралық стандарттау күні

18 қазан - Рухани келісім күні

18 қазан - Орман шаруашылығы қызметкерлерінің күні

19 қазан - Құтқарушылар күні

22 қазан - Бүкіл дүниежүзілік ақпараттар тарату күні

24 қазан - Кітапханашы күні

24 қазан - Халықаралық БҰҰ күні

25 қазан - Әлеуметтік қорғау жүйесі қызметкерлерінің күні

ҚАРАША

5 қараша - Сыртқы барлау күні

8 қараша - Статистика күні

10 қараша - Дүниежүзілік жастар күні

13 қараша - Халықаралық зағиптар күні

14 қараша - Дүниежүзілік Сапа күні

14 қараша - Дүниежүзілік диабетке (сусамыр) қарсы күрес күні

15 қараша - Ұлттық валюта - теңге күні

15 қараша - Ауыл шаруашылығы қызметкерлері күні

17 қараша - Халықаралық студенттер күні

21 қараша - Бүкіләлемдік философия күні

25 қараша - Халықаралық әйелдерге қатысты зорлық-зомбылықты жою күні

26 қараша - Дүниежүзілік ақпарат күні

ЖЕЛТОҚСАН

1 желтоқсан - ҚР Тұңғыш Президентінің күні

1 желтоқсан - ЖИТС-пен дүниежүзілік күрес күні

3 желтоқсан - Халықаралық мүгедектер күні

6 желтоқсан - Прокуратура күні

9 желтоқсан - Адам құқықтары күні

12 желтоқсан - Кеден органдары қызметкерлері күні

17 желтоқсан - Демократиялық жаңару күні

20 желтоқсан - Энергетик күні

20 желтоқсан - ҚР Мемлекеттік фельдъегерлік қызметі күні

2023 ЖЫЛЫ АТАП ӨТІЛЕТІН ЖӘНЕ ЕСКЕ АЛЫНАТЫН АЙТУЛЫ КҮНДЕР ТІЗБЕГІ

ҚАҢТАР

1 қаңтар - мәдениеттанушы-ғалым, дипломат, мемлекет және қоғам қайраткері, Қазақстанның Қытай Халық Республикасындағы Төтенше және Өкілетті Елшісі (1992-1996), Қазақтың заңғар жазушысы **Мұрат Мұхтарұлы Әуезовтің** туғанына 80 жас (1943)

1 қаңтар - қазақ жазушысы, балалар ақыны, аудармашы **Ермек Өтегілеуовтің** туғанына 85 жыл (1938-2006)

1 қаңтар - М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті, филология ғылымдарының кандидаты **Роза Казиевна Мұхамбетқалиеваның** туғанына 70 жас (1953)

1 қаңтар - суретші **Әубәкір Ысмайыловтың** туғанына 110 жыл (1913-1999)

1 қаңтар - Кеңес Одағының Батыры **Иван Васильевич Панфиловтың** туғанына 130 жыл (1893-1941)

1 қаңтар - қазақ театр және кино өнерінің алғашқы қарлығашы, заманның заңғар тұлғасы **Бикен Римованың** туғанына 100 жыл (1923-2000)

1 қаңтар - венгр жазушысы **Петефи Шандордың** туғанына 200 жыл (1823-1849)

3 қаңтар - жазушы **Александр Альфредович Бектің** туғанына 120 жыл (1903-1972)

5 қаңтар - театр суретшісі, Қазақ КСР-інің еңбек сіңірген өнер қайраткері **Анатолий Иванович Ненашевтың** туғанына 120 жыл (1903-1967)

7 қаңтар - металлург, техника ғылымдарының докторы, Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясының академигі **Владимир Грузиновтың** туғанына 120 жыл (1903-1971)

8 қаңтар - композитор **Жолан Дәстеновтің** туғанына 80 жыл (1943-1991)

10 қаңтар - Жаңақала ауданының тумасы, барлаушы, Кеңес Одағының Батыры **Сәлім Нығметұлы Айтқұловтың** туғанына 110 жыл (1913-1975)

10 қаңтар - орыс ұлтының кеңестік жазушысы және қоғамдық қызметкері **Алексей Николаевич Толстойдың** туғанына 140 жыл (1883-1945)

11 қаңтар – Қазақстанның халық әртісі **Мақпал Жүнісованың** туғанына 60 жас (1963)

12 қаңтар - француз ертегі жазушысы **Шарль Перроның** туғанына 395 жыл (1628-1703)

17 қаңтар - ақын **Нұрхан Жанаевтың** туғанына 90 жыл (1933)

17 қаңтар - орыс актері, режиссер, педагог, театр теоретигі, КСРО халық әртісі (1936) **Константин Сергеевич Станиславскийдің** туғанына 160 жыл (1863-1938)

18 қаңтар – ақын, жазушы, журналист **Құсайынбек Әміровтің** туғанына 120 жыл (1903-1989)

19 қаңтар – суретші, Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген өнер қайраткері **Алексей Степановтың** туғанына 100 жыл (1923-1989)

19 қаңтар – балалар жазушысы **Наталья Петровна Кончаловскаяның** туғанына 120 жыл (1903-1988)

22 қаңтар – ағылшын ақыны **Джордж Ноэль Гордон Байронның** туғанына 235 жыл (1788-1824)

23 қаңтар – ғалым, тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Орал қаласының тумасы **Олег Владимирович Щелоковтың** туғанына 70 жыл (1953-2016)

25 қаңтар – кеңес ақыны, театр және кино актері, ән жазушы **Владимир Высоцкийдің** туғанына 85 жыл (1938-1980)

26 қаңтар – педагогика ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Татьяна Ивановна Клименконың** туғанына 65 жас (1958)

28 қаңтар – **Қазақстан Республикасының тұңғыш Конституциясының** қабылданғанына 30 жыл (1993)

АҚПАН

2 ақпан - қазақстандық композитор, әнші, Қазақстан халық әртісі, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сыйлығының иегері, Қырғызстанның Халық әртісі **Алтынбек Қоразбайұлы Қоразбаевтың** туғанына 75 жас (1948)

2 ақпан – жазушы, ҚР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Марал Ысқақбайдың туғанына 85 жас (1938)

2 ақпан – «Қазақ» газетінің алғашқы санының шыққанына 110 жыл (1913)

4 ақпан – республикалық «Дружные ребята» газетінің алғашқы санының шыққанына 90 жыл (1933)

4 ақпан - жазушы Михаил Михайлович Пришвиннің туғанына 150 жыл (1873-1954)

6 ақпан - Қазақ КСР халық әртісі, балерина Сара Көшербаеваның туғанына 90 жыл (1933-1999)

8 ақпан - жазушы Жюль Верннің туғанына 195 жыл (1828-1905)

9 ақпан – «Аэрофлот» әуе компаниясына 100 жыл (1923)

9 ақпан - ақын Василий Андреевич Жуковскийдің туғанына 240 жыл (1783-1852)

10 ақпан – публицист, әдебиет қайраткері, аудармашы Зейнолла Серікқалиевтің туғанына 85 жыл (1938-2004)

11 ақпан – актер, режиссер, Қазақстан Республикасының халық әртісі, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Юрий Померанцевтің туғанына 100 жыл (1923-2022)

14 ақпан – Орал қаласында тұңғыш облыстық ақындар айтысының өткеніне 65 жыл (1958)

16 ақпан – қоғам және мемлекеттік қайраткер тұлға, ғалым,

философия ғылымдарының докторы, профессор **Жабайхан Әбділдиннің** туғанына 90 жас (1933)

17 ақпан – актер, Қазақ КСР еңбек сіңірген әртісі **Қамаси Өмірзақовтың** туғанына 110 жыл (1913-1965)

20 ақпан – география ғылымдарының кандидаты, доцент М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Валентин Иванович Амельченконың** туғанына 70 жас (1953)

20 ақпан – филология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Қабира Қабошқызы Биалиеваның** туғанына 80 жас (1943)

21 ақпан - педагог, профессор, Қазақ КСР ғылымының еңбек сіңірген қайраткері **Раиса Григорьевна Лембергтің** туғанына 135 жыл (1888-1975)

22 ақпан – тарих ғылымдарының докторы, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Әсет Сембайұлы Тасмағамбетовтың** туғанына 60 жас (1963)

24 ақпан – күйші - домбырашы, сазгер, Құрманғазы қорының төрағасы **Әбілтай Шәмілдің** туғанына 75 жас (1948)

26 ақпан - Зеленов ауданының тумасы, ұстаз, мемлекет және қоғам қайраткері **Бірғаным Сариевна Әйтімованың** туғанына 70 жас (1953)

Ақпан – «Жұлдыз» журналының шыға бастағанына 95 жыл (1928)

Ақпан – «Абай» журналының алғашқы санының шыққанына

105 жыл (1918)

НАУРЫЗ

2 наурыз – актер, Қазақ КСР еңбек сіңірген өнер қайраткері **Тоқтахун Бақтыбаевтың** туғанына 100 жыл (1923-1987)

7 наурыз – ақын, әдебиеттанушы **Жарасқан Әбдірашевтың** туғанына 75 жыл (1948-2001)

8 наурыз* - Ұлы Отан соғысына қатысушы, қазақтың партизан қызы **Нұрғаным Байсейітованың** туғанына 100 жыл (1923-1998)

8 наурыз - балалар жазушысы **Людмила Дружининаның** туғанына 105 жыл (1918-1996)

8 наурыз – қазақ тілінің ғалымы, филология ғылымдарының докторы, оқулықтар мен сөздіктердің авторы **Әсет Болғанбаевтың** туғанына 95 жыл (1928-1999)

8 наурыз – қазақ әншісі, халық және дәстүрлі әндерін орындаушы, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі (1996) **Сәуле Жаманқызы Таудаеваның** туғанына 65 жас (1958)

9 наурыз – Теректі аудандық мұрағатының құрылғанына 30 жыл (1993)

10 наурыз - кеңестік танымал кинорежиссер, Қазақ КСРнің Еңбек сіңірген өнер қайраткері (1970), Қазақ КСРнің Мемлекеттік сыйлығының иегері (1972), **Сұлтан (Сұлтанахмет) Қожықовтың** туғанына 100 жыл (1923-1988)

11 наурыз – Бөкейорда облысының тумасы, ғалым, қазақ тілі әдіснамасының негізін салушылардың бірі, педагогика ғылымдарының кандидаты (1943), доцент (1947) **Шамғали Харесұлы Сарыбаевтың** туғанына 130 жыл (1893-1958)

12 наурыз* – журналист, Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері, БҚО телевизиясының алғашқы негізін салушылардың бірі **Наурызғали Сдықұлы Сдыковтың** туғанына 95 жыл (1928-1998)

13 наурыз - ақын, драматург, жазушы **Сергей Владимирович Михалковтың** туғанына 110 жыл (1913-2009)

13 наурыз - Қазақ композиторы **Мұқан Төлебаевтың** туғанына 110 жыл (1913-1960)

15 наурыз – ақын, аудармашы **Құланбай Көпішевтің** туғанына 110 жыл (1913-2002)

15 наурыз – скрипкада ойнаушы, Қазақстанның халық әртісі, Қазақстанның Еңбек Ері (2014), «Әлем әртісі» (ЮНЕСКО, 1998), Халықаралық шығармашылық Академиясының академигі **Айман Мұсаходжаеваның** туғанына 65 жас (1958)

17 наурыз – тіл білімі маманы, филология ғылымының докторы (1988), профессор (1990), Қазақстан ғылым академиясының академигі (1995), ҚР білім беру ісінің үздігі (2000) **Мырзатай Серғалиұлы Серғалиевтің** туғанына 85 жыл (1938-2011)

22 наурыз – педагогика ғылымдарының кандидаты, М.Өтемісов атындағы БҚУ профессоры **Илья Матвеевич Ломоносовтың** туғанына 85 жыл (1938-2020)

22 наурыз – балалар жазушысы, публицист **Марат Қабанбайдың** туғанына 75 жыл (1948-2000)

23 наурыз - орыс жазушысы, прозаик, драматург **Максим Горькийдің** туғанына 155 жыл (1868-1936)

24 наурыз – әнші, термеші, жыраулық өнер дәстүрін насихаттаушы, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі (1988) **Қаламқас Қожахметқызы Орашеваның** туғанына 70 жыл (1953-1988)

24 наурыз - қазақ ақыны **Рафаэль Ниязбековтың** туғанына 80 жыл (1943-2021)

26 наурыз - диктор, Қазақстанның халық әртісі **Әнуарбек Байжанбаевтың** туғанына 100 жыл (1923-1989)

26 наурыз – биология ғылымының докторы (1963), профессор (1964), Қазақстан ғылым академиясының корреспондент мүшесі (1967), Қазақ КСР-інің еңбек сіңірген ғылыми қайраткері (1968) **Надежда Удольскаяның** туғанына 120 жыл (1903-1986)

27 наурыз - Қазақ АКСР-інің еңбек сіңірген әртісі **Малика Бұрханқызы Шамованың** туғанына 120 жыл (1903-1981)

СӘУІР

1 сәуір - Қазталов аудандық мұрағатының құрылғанына 30 жыл (1993 ж.)

3 сәуір - қазақ халқының батыры, Қазақстанда 1916 жылы орын алған Ұлт-азаттық көтерілістің басшысы **Амангелді Үдербайұлы Имановтың** туғанына 150 жыл (1873-1919)

3 сәуір – тарихшы, өлкетанушы, Орал қаласының тумасы Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушы, тарих ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ профессоры **Павел Романович Букаткиннің** туғанына 100 жыл (1923-2019)

4 сәуір – музыкатанушы **Тілеутай Ыбыраевтың** туғанына 80 жас (1943)

5 сәуір – ақын-аудармашы, журналист, филология ғылымдарының докторы, профессор **Александр Жовтистің** туғанына 100 жыл (1923-1999)

9 сәуір – металлург, техника ғылымдарының докторы, ҚР ҰҒА корреспондент-мүшесі, Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері **Леонид Нидің** туғанына 100 жыл (1923-2005)

10 сәуір – Қазақстан Республикасының «Жоғары білім туралы» Заңының қабылданғанына 30 жыл (1993)

12 сәуір - жазушы-драматург **Александр Николаевич Островскийдің** туғанына 200 жыл (1823-1886)

13 сәуір – Қазақстандық ақын-аудармашы **Валерий Антоновтың** туғанына 90 жас (1933)

15 сәуір – ақын, жазушы, аудармашы **Қалқаман Әбдіқадыровтың** туғанына 120 жыл (1903-1964)

17 сәуір – тіл жанашыры, Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері **Аққал Қалыбаеваның (Хасенова)** туғанына 100 жас (1923)

19 сәуір – физика-математика ғылымының докторы (1945),

профессор (1944), Қазақстан ҒА-ның академигі (1962) **Моисей Корсунскийдің** туғанына 120 жыл (1903-1976)

20 сәуір – әдебиеттанушы, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ КСР Ғылым академиясының академигі, мектептерге арналған орыс және қазақ әдебиеті оқулықтарының авторы **Митрофан Семенович Сильченконың** туғанына 125 жыл (1898-1970)

23 сәуір – тіл білімі маманы, филология ғылымдарының кандидаты, ұстаз **Қарашаш Халелқызы Досмұхамедованың** туғанына 100 жыл (1923)

23 сәуір* – Қазақстанның Халық қаһарманы (1995), Халықаралық Фадеев атындағы сыйлықтың лауреаты, көрнекті жазушы, Ұлы Отан соғысының ержүрек батыры, әйгілі партизан, көзі тірісінде аты аңызға айналған халқымыздың қайталанбас біртуар даңқты перзенті **Қасым Қайсеновтің** туғанына 105 жыл (1918-2006)

23 сәуір - жазушы **Федор Чирваның (Тихонов)** туғанына 105 жыл (1918-1985)

24 сәуір* – Алаш қозғалысының қайраткері, дәрігер, ұстаз, ғалым, қоғам қайраткері **Халел Досмұхамедовтың** туғанына 140 жыл (1883-1939)

27 сәуір – педагогика ғылымдарының докторы, М. Өтемісов атындағы БҚУ профессоры **Ботагөз Иватқызы Сәрсенбаеваның** туғанына 75 жыл (1948-2021)

30 сәуір – Қазақ КСР-інің халық суретшісі, режиссёр және актер. Қазақстанның халық әртісі **Әубәкір Ысмайыловтың** туғанына

110 жыл (1913-1999)

МАМЫР

1 мамыр – М. Өтемісов атындағы БҚУ педагогика ғылымдарының кандидаты, жоғары аттестаттау комиссиясының доценті **Айгүл Бақтығалиқызы Медешованың** туғанына 55 жыл (1968)

2 мамыр - тілтанушы, ғалым, филология ғылым докторы (1966), Қазақстан Ғылым Академиясыныңның кореспондент-мүшесі (1975) **Кәкен Аханұлы Ахановтың** туғанына 95 жыл (1928-1978)

2 мамыр – ақын, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (2006) **Сәкен Иманасовтың** туғанына 85 жыл (1938-2012)

3 мамыр – М. Өтемісов атындағы БҚУ Біліктілік арттыру орталығының басқарушысы **Дарина Шамуратовна Телагисованың** туғанына 50 жас (1973)

4 мамыр – кеңестік-қазақстандық аса көрнекті әдебиеттанушы-ғалым, профессор (1966), Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының академигі (1983), Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (1978) **Зәки Ахметовтың** туғанына 95 жыл (1928-2003)

5 мамыр - жазушы **Сейітқазы Досымовтың** туғанына 80 жыл (1943-1997)

6 мамыр – Республикамыздың астанасының Ақмоладан Астанаға өзгертілгеніне 25 жыл (1998)

9 мамыр – химия ғылымдарының кандидаты, доцент **Ақтота Болатқызы Ниязбекованың** туғанына 60 жас (1963)

9 мамыр - жазушы, журналист **Сайдахмет Бердіқұловтың** туғанына 90 жыл (1933-1994)

9 мамыр – әнші, Қазақстанның халық әртісі **Бекен Жылысбаевтың** туғанына 100 жыл (1923-2015)

11 мамыр - жазушы **Рахматулла Райымқұловтың** туғанына 110 жыл (1913-1978)

12 мамыр - филология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Ағилаш Әділқызы Ниязғалиеваның** туғанына 65 жас (1958)

15 мамыр - қазақ тіл білімі маманы, филология ғылымы докторы (1971), профессор (1973), ҚазКСР-нің еңбек сіңірген ғылым қайраткері **Нұржамал Оралбайқызы Оралбаеваның** туғанына 95 жыл (1928-2020)

15 мамыр – **Абай** атындағы **Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің** құрылғанына 95 жыл (1928)

15 мамыр – **Батыс Қазақстан облысы мемлекеттік мұрағатының** ашылғанына 100 жыл (1923)

15 мамыр - балалар ақыны **Жәнібек Кәрбозиннің** туғанына 90 жыл (1933-1984)

18 мамыр – педагогика ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Светлана Сәтжанқызы Құлмағамбетованың** туғанына 55 жас (1968)

30 мамыр - музыка зерттеушісі, композитор, Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері (1945), Қазақстан Ұлттық Академиясының корреспонденция мүшесі (1967), өнертану ғылымдарының докторы (1966), профессор (1970) **Борис Гиршевич Ерзаковичтің** туғанына 115 жыл (1908-1997)

30 мамыр – тарих ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ Маркетинг және кәсіби бағдар орталығының басқарушысы **Асқар Саинович Аманбаевтың** туғанына 50 жас (1973)

30 мамыр - 200 жылдық туған күніне орай дүр ақын және жауынгер **Махамбеттің** атын **Батыс Қазақстан университетіне** берілгеніне 20 жыл (2003)

МАУСЫМ

1 маусым – Кеңес Одағының батыры **Михаил Абдоловтың** туғанына 105 жыл (1918-2006)

1 маусым – актриса, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі (1945) **Зағи Құрманбаеваның** туғанына 120 жыл (1903-1975)

3 маусым - кинорежиссер, суретші, ҚазКСР-інің еңбек сіңірген өнер қайраткері (1974) **Әмен Хайдаровтың** туғанына 100 жыл (1923-2015)

3 маусым – жазушы **Орынкүл Тәжиеваның** туғанына 80 жас (1943)

3 маусым – экономист-ғалым, жоғарғы мектеп ұйымдастырушысы, қоғам және саяси қайраткер **Көпжасар Нәрібайұлы Нәрібаевтың** туғанына 85 жыл (1938-2020)

6 маусым – Батыс Қазақстан облыстық мемлекеттік мұрағатының Фурманов (қазіргі Жалпақтал) филиалын құру туралы Батыс Қазақстан облыстық атқару комитетінің шешіміне 60 жыл (1963)

10 маусым – Республикамыздың астанасы Астананың салтанатты тұсаукесеріне 25 жыл (1998)

11 маусым – жазушы, журналист, мәдениеттанушы Эдуард Жылқыбаевтың туғанына 85 жас (1938)

13 маусым – философия ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті Құрманай Мәдейқызы Науанованың туғанына 65 жас (1958)

13 маусым – баспагер, жазушы-аудармашы Ерлан Сатыбалдиевтің туғанына 70 жас (1953)

15 маусым - актер, Қазақстанның халық әртісі Мұхтар Бақтыгереевтің туғанына 90 жыл (1933-1999)

15 маусым - М. Өтемісов атындағы БҚУ Офис тіркеуші орталығының басқарушысы Эльмира Мендигалиевна Кдиргужинаның туғанына 50 жас (1973)

15 маусым - ақын, жазушы, драматург Жұмабек Еділбаевтың туғанына 100 жыл (1923-1983)

17 маусым - Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері, КСРО Суретшілер Одағының мүшесі Абд-Рашид Юлдашевтың туғанына 90 жыл (1933-2018)

22 маусым - сұлтан Жәңгір Бөкеевтің Бөкей (Ішкі) Ордасының

ханы болып сайланғанына 200 жыл (1823)

23 маусым - музыка зерттеушісі, профессор **Петр Васильевич Аравиннің** туғанына 115 жыл (1908-1979)

23 маусым - кеңестік кинорежиссер, Қазақ КСРнің Еңбек сіңірген өнер қайраткері (1978), Қазақ КСРнің Мемлекеттік сыйлығының иегері (1976) **Асылбек Нұғымановтың** туғанына 90 жыл (1933-2013)

25 маусым* - ақын, Алаш қозғалысы идеологтарының бірі **Мағжан Бекенұлы Жұмабаевтың** туғанына 130 жыл (1893-1931)

25 маусым - техника ғылымдарының докторы (1965), профессор (1968), Қазақстан ғылым академиясының корреспондент - мүшесі (1970) **Жамал Қаңлыбаеваның** туғанына 100 жыл (1923-1974)

27 маусым - Теректі ауданы Федоровка ауылының құрылғанына 90 жыл (1933)

29 маусым - Ресей Федерациясы мен Қазақстан Республикасының филология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Галина Анатольевна Донскованың** туғанына 65 жас (1958)

ШІЛДЕ

1 шілде* – ақын, Қазақстан жазушылар одағының мүшесі (2001) **Ғайсағали Самиғоллаұлы Сейтақтың** туғанына 65 жас (1958)

1 шілде - актриса, Қазақстанның халық әртісі **Жамал Бектасованың** туғанына 100 жыл (1923-2003)

6 шілде - ғалым, геология-минералдық ғылымдардың докторы (1983), профессор (1985), Қазақстан Ғылым Академиясының корреспондент мүшесі (1989), Қазақстанның еңбек сіңірген ғылым қайраткері (1985) **Мұхтар Бәкеновтің** туғанына 90 жыл (1933-2018)

10 шілде - атақты опера әншісі, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі, Қазақстанның халық әртісі **Рахима Жұбатұрованың** туғанына 80 жас (1943)

10 шілде - Қазақстандық ақын **Виктор Фетьконың** туғанына 80 жас (1943)

11 шілде* - ақын, жазушы, философ, тарихшы, композитор **Шәкәрім Құдайбердіұлы** туғанына 165 жыл (1858-1931)

12 шілде – 185 жыл бұрын Ақбұлақ өзендерінің бойында **Исатай Тайманов** пен **Махамбет Өтемісұлы** бастаған көтерілісшілер мен полковник Гекке басқарған патша үкіметінің әскерлері арасында **шайқас** болды (1838)

15 шілде – М. Өтемісов атындағы БҚУ Әкімшілік бөлімнің басқарушысы **Наталья Николаевна Журавлеваның** туғанына 50 жас (1973)

19 шілде - Мысырда мәмлүктер мемлекетінің негізін қалаған Дешті - Қыпшақ даласының атақты перзенті **Сұлтан Бейбарыстың** туғанына 800 жыл (1223-1277)

19 шілде - **Жәңгір хан** атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-

техникалық университетінің құрылғанына 60 жыл (1963)

19 шілде - орыс ақыны Владимир Владимирович Маяковскийдің туғанына 130 жыл (1893-1930)

27 шілде - композитор, қоғам қайраткері Төлеген Мұхамеджановтың туғанына 75 жас (1948)

27 шілде - жазушы, журналист, прозашы, қоғам қайраткері Владимир Галактионович Короленконың туғанына 170 жыл (1853-1921)

29 шілде - сәулетші, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген сәулетшісі, Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Лев Ухоботовтың туғанына 90 жас (1933)

Шілде - №1 автобазаның құрылғанына 95 жыл (1928)

ТАМЫЗ

1 тамыз – Ұлттық ғылым академиясының академигі, биология ғылымдарының докторы, профессор Қазис Тәшеновтің туғанына 95 жыл (1928-2015)

3 тамыз* - Екінші дүниежүзілік соғысқа қатысушы, ардагер, еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Лидия Игнатьевна Губанованың туғанына 100 жыл (1923-2020)

3 тамыз - ғалым, химия ғылымдарының докторы (1972), профессор (1974), Қазақстан ғылым академиясының академигі (1989) Зейнолла Молдахметовтың туғанына 90 жыл (1933)

4 тамыз - жазушы, журналист, аудармашы Ислам

Жарылғаповтың туғанына 105 жыл (1918-1993)

9 тамыз – өнертану ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті Галина Герасимовна Гурьеваның туғанына 75 жас (1948)

15 тамыз – Қазақстан Республикасының халық жазушысы Гафу Қайырбековтің туғанына 95 жыл (1928-1994)

15 тамыз – экономика ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті Галина Ивановна Нестеренконың туғанына 65 жас (1958)

15 тамыз – ақын Өтежан Нұрғалиевтің туғанына 85 жыл (1938-2011)

20 тамыз – философия ғылымдарының докторы (1965), профессор (1967), Қазақстан Ғылым Академиясының корреспондент мүшесі (1970) Нұрымбек Жанділдиннің туғанына 105 жыл (1918-1990)

20 тамыз - жазушы Оразбек Сәрсенбаевтың туғанына 85 жыл (1938-2015)

21 тамыз – Орал қаласының құрылғанына 410 жыл (1613)

27 тамыз – ақын Қабдыкәрім Ыдырысовтың туғанына 95 жыл (1928-1978)

30 тамыз – Қазақ мектептеріне арналған орыс тілі оқулығының авторы Раузы Қуандыққызы Шаймақованың туғанына 90 жас (1933)

тамыз – орыс жазушысы, этнограф және лексикограф, фольклор жинаушы, әскери дәрігер **Владимир Иванович Дальдың** Оралға алғаш келгеніне 190 жыл (1833)

ҚЫРКҮЙЕК

1 қыркүйек - Орал мұрағат бюросының құрылғанына 100 жыл (1923)

1 қыркүйек – Агротехникалық техникумның құрылғанына 90 жыл (1933)

1 қыркүйек – Есту және сөйлеу қабілеті бұзылған балаларға арналған мектеп-интернаттың ашылғанына 85 жыл (1938)

1 қыркүйек – №13 орта мектептің ашылғанына 85 жыл (1938)

1 қыркүйек – №8 ОСШОД ашылғанына 70 жыл (1953)

1 қыркүйек – №15 ақыл-ойы бұзылған балаларға арналған облыстық арнайы мектеп-интернатының ашылғанына 60 жыл (1963)

1 қыркүйек – №39 орта мектептің ашылғанына 60 жыл (1963)

1 қыркүйек – №40 орта мектептің ашылғанына 60 жыл (1963)

1 қыркүйек – №21 орта мектептің ашылғанына 50 жыл (1973)

1 қыркүйек – «Сервис» Орал технологиялық колледжінің ашылғанына 50 жыл (1973)

1 қыркүйек – №33 орта мектептің ашылғанына 30 жыл (1993)

2 қыркүйек – ақын, жазушы, әдебиет сыншысы **Тәкен Әлімқұловтың** туғанына 105 жыл (1918-1987)

3 қыркүйек – қоғам қайраткері, ағартушы. ҚазКСР-інің еңбек сіңірген мұғалімі (1979) **Әуезхан Қанафияұлы Қанафиннің** туғанына 95 жыл (1928-2013)

4 қыркүйек - қазақтың халық ақыны **Жадыра Дәрібаеваның** туғанына 75 жас (1948)

4 қыркүйек – Қазталов ауданы, **Жалпақтал ауылында тарихи-өлкетану мұражайының** ашылғанына 35 жыл (1988)

5 қыркүйек – Тасқала ауданының тумасы, Қазақстанның еңбек сіңірген әртісі (1990), Ғ. Құрманғалиев атындағы облыстық филармонияның әншісі **Қанатқали Қамоқұлы Қожақовтың** туғанына 70 жас (1953)

6 қыркүйек – экономика ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Сәуле Чукаевна Пірімбетованың** туғанына 55 жас (1968)

7 қыркүйек – философия ғылымдарының докторы (PhD), М. Өтемісов атындағы БҚУ «Дене тәрбиесін оқыту теориясы мен әдістемесі» кафедрасының доценті **Нұрсұлу Құспанқызы Байтілесованың** туғанына 60 жас (1963)

8 қыркүйек - ауыл шаруашылығы ғылымының кандидаты **Нұржан Рахметұлы Молдахановтың** туғанына 65 жас (1958)

8 қыркүйек - авар кеңес ақыны, прозаик, публицист, аудармашы **Расул Ғамзатұлы Ғамзатовтың** туғанына 100 жыл (1923-2003)

9 қыркүйек – жазушы, драматург, сценарист, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері (1999), Қазақстан Республикасының Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (2007), Қазақ ұлттық өнер университетінің профессоры **Әкім Таразидың (Әкім Әшімов)** туғанына 90 жас (1933)

9 қыркүйек - орыс жазушысы, ағартушысы, публицисті және ойшылы **Лев Толстойдың** туғанына 195 жыл (1828-1910)

10 қыркүйек - ұстаз, ҚазКСР-не еңбек сіңірген мұғалім(1967), Социалистік еңбек ері (1971) **Мәжен Қабылбековтың** туғанына 100 жыл (1923-1999)

10 қыркүйек – Бөкеев Ордасы, Ойыл уәлаяты, Закаспий облысы Маңғышлақ уезі, Торғай облысының Ақтөбе және Ырғыз уездерінен тұратын «**Алаш Орданың**» **Батыс бөлімінің** құрылғанына 105 жыл (1918)

13 қыркүйек - қазақ балет әртісі, балетмейстер және педагог, Қазақ КСР Халық әртісі (1973) **Болат Ғазизұлы Аюхановтың** туғанына 85 жыл (1938-2022)

15 қыркүйек - композитор, Қазақстанның халық әртісі (1990) **Бәкір Баяхуновтың** туғанына 90 жыл (1933)

17 қыркүйек - **Емельян Пугачев** бастаған азаттық шаруалар көтерілісінің басталғанына 250 жыл (1773-1775)

21 қыркүйек - кинодраматург, кинорежиссер, ҚазКСР еңбек сіңірген өнер қайраткері **Вера Строеваның** туғанына 120 жыл (1903-1944)

21-23 қыркүйек – орыстың ұлы ақыны **Александр Сергеевич**

Пушкиннің Орал қаласына келгеніне 190 жыл (1833)

24 қыркүйек - қазақ жазушысы Федор Егоровтың туғанына 110 жыл (1913-1975)

25 қыркүйек – Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған мектеп-интернаттың ашылғанына 85 жыл (1938)

25 қыркүйек – ғалым, химия ғылым докторы (1986), профессор (1987), Қазақстанның еңбек сіңірген қызметкері (1995) Немеребай Нұрахметұлы Нұрахметовтың туғанына 85 жыл (1938-2017)

26 қыркүйек - жазушы, ақын, аудармашы Тайыр Жароковтың туғанына 115 жыл (1908-1965)

26 қыркүйек – ғалым, Тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының академигі, танымал қоғам қайраткері Тоқмұхамед Сәлменұлы Садықовтың туғанына 85 жыл (1938-2009)

28 қыркүйек - жазушы-драматург, журналист Оралхан Бөкеевтің туғанына 80 жыл (1943-1993)

29 қыркүйек – «Орал механикалық зауыты» АҚ-ның құрылғанына 90 жыл (1933)

30 қыркүйек - әнші, Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген әртісі, Қазақ КСР-нің халық әртісі Надежда Самышинаның туғанына 120 жыл (1903-1994)

ҚАЗАН

1 қазан – педагог, ағартушы, жазушы, аудармашы, қоғам қайраткері, Қазақстанның еңбек сіңірген мұғалімі **Спандияр Көбеевтің** туғанына 145 жыл (1878-1956)

2 қазан - актер, режиссер, театр педагогы, Өнертану ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстанның халық әртісі (1992), Қазақстан Мемлекеттік сыйлығының лауреаты (1992) **Тұңғышбай Жаманқұловтың** туғанына 75 жас (1948)

2 қазан – Батыс Қазақстан облысының Ленин орденімен наградталғанына 65 жыл (1958)

2 қазан – жазушы **Кемел Тоқаевтың** туғанына 100 жыл (1923-1986)

4 қазан - кеңестік және ресейлік дирижер, композитор, музыкатанушы, профессор, Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген әртісі **Тимур Мыңбаевтың** туғанына 80 жыл (1943-2011)

7 қазан - жазушы, аудармашы **Сергей Мартъяновтың** туғанына 105 жыл (1918-1967)

8 қазан* - акын, Қазақстан Жазушылар одағының мүшесі **Татьяна Николаевна Азовскаяның** туғанына 75 жыл (1948-2019)

10 қазан - итальяндық композитор **Джузеппе Вердидің** туғанына 120 жыл (1813-1901)

10 қазан - «Орал қалалық кітапханалар жүйесі» КММ құрылғанына 85 жыл (1938)

12 қазан – суретші, Қазақстанның Мемлекеттік туының авторы **Шәкен Ниязбековтің** туғанына 85 жыл (1938-2014)

13 қазан - композитор, Қазақстанның халық артисі (1991) **Әсет Бейсеуовтің** туғанына 85 жыл (1938-1996)

13 қазан – биология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ академиялық қызмет департаментінің директоры **Гүлжахан Смайылқызы Қайсағалиеваның** туғанына 55 жас (1968)

14 қазан – қазіргі қазақ әдебиетінің негізін құраушы, ақын және жазушы, қоғам, мемлекет қайраткері, Қазақстан Жазушылар одағының негізін қалаушы **Сәкен Сейфоллаұлы Сейфуллиннің** Оралда болғанына 100 жыл (1923)

15 қазан – Кеңес Одағының Батыры **Мәншүк Мәметованың** қайтыс болғанына 80 жыл (1922-1943)

15 қазан - Бөрлі ауданының тумасы Кеңес Одағының Батыры **Дмитрий Иванович Панфиловтың** туғанына 110 жыл (1913-1985)

15 қазан – философия ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті **Есенгелді Шмырұлы Ниязовтың** туғанына 80 жас (1943)

15 қазан – актер, Қазақ КСР еңбек сіңірген әртісі (1945) **Қалкен Әділшіновтің** туғанына 110 жыл (1913-1980)

15-17 қазан – Алматы қаласында өткен «XXI ғасырдағы Қазақстан кітапханалары» **Қазақстан Республикасы кітапхана қызметкерлерінің II съезіне** 25 жыл (1998)

22 қазан – педагог, Қазақ КСР-нің озат мұғалімі, КСРО-ның озат мұғалімі, Еңбек ардагері, Социалистік Еңбек ері **Маржан Тасованың** туғанына 100 жас (1923)

25 қазан - жазушы **Тахауи Ақтановтың** туғанына 100 жыл (1923-1994)

25 қазан - жазушы **Амантай Сатаевтың** туғанына 90 жыл (1933-2003)

28 қазан – **Тасқала ауданының** құрылғанына 90 жыл (1933)

28 қазан* – қазақтың көрнекті ұстазы, демократ-ағартушы, жазушы **Сұлтанмахмұт Торайғыровтың** туғанына 130 жыл (1893-1920)

28-30 қазан – **Қазақстан композиторларының бірінші съезінің** ашылғанына 75 жыл (1948)

29 қазан - қазақ ақыны, аудармашы, әдебиеттанушы, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мәдениет қайраткері **Мұзафар Әлімбаевтың** туғанына 100 жыл (1923-2017)

31 қазан* – **Х. Есенжанов атындағы облыстық балалар кітапханасының** біріктірілгеніне 35 жыл (1988)

ҚАРАША

4 қараша – тарихшы-түрколог, «Үш мыңжылдық шежіресі» кітабының авторы **Сергей Кляшторныйдың** туғанына 95 жыл (1928-2014)

4 қараша – Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Жарлығымен «**Болашақ**» халықаралық

стипендиясын құру туралы бұйрыққа қол қойылған күніне 30 жыл (1993)

6 қараша – биші, балетмейстер, Қазақстанның еңбек сіңірген өнер қайраткері (1988), Қазақстанның халық әртісі (1984) Дәурен Әбировтің туғанына 100 жыл (1923-2001)

7 қараша - белгілі өлкетанушы, тарихшы және архивист Николай Петрович Ивлевтің туғанына 95 жыл (1928-1998)

9 қараша - орыс жазушысы, ақын Иван Сергеевич Тургеневтің туғанына 205 жыл (1818-1883)

11 қараша – актер, педагог, режиссер, Қазақ КСР еңбек сіңірген қайраткері Виктор Дьяковтың туғанына 120 жыл (1903-1987)

12 қараша - жазушы Ернес Төрехановтың туғанына 80 жас (1943)

14 қараша – неміс кеңес жазушысы, ақын, аудармашы Герберт Генкенің туғанына 110 жыл (1913-1999)

15 қараша – Ұлттық валюта теңгенің енгізілгеніне 30 жыл (1993)

15 қараша – профессор, педагогика ғылымдарының докторы, Қазақстан Педагогикалық ғылымдар академиясының академигі, ҚР Журналистер одағының мүшесі, «ҚР Жоғары оқу орнының үздік оқытушысы» атағының екі мәрте иегері, ҚР Білім беру ісінің құрметті қызметкері, М. Өтемісов атындағы БҚУ «Рухани жаңғыру» институтының директоры Абат Сатыбайұлы Қыдыршаевтың туғанына 60 жас (1963)

15 қараша – әдіскер-ғалым, педагогикалық ғылымдарының докторы (1969), профессор (1970) **Ғабдолла Әшімұлы Мейрамовтың** туғанына 105 жыл (1918-1994)

17 қараша* - ақын, журналист, ұстаз **Ақмаржан Бақытқызы Таубаеваның** туғанына 65 жыл (1958-2016)

17 қараша – «Приуралье» газетінің алғашқы санының шыққанына 105 жыл (1918)

17 қараша – «Орал өңірі» («Хабар») газетінің алғашқы санының шыққанына 105 жыл (1918)

18 қараша – Қазақтың тұңғыш «Орда» баспаханасының ашылғанына 105 жыл (1918)

20 қараша – ақын, ғалым, филология ғылымдарының докторы (1982), профессор (1985) **Тұрап Айдаровтың** туғанына 90 жыл (1933-1994)

22 қараша – ақын, жазушы, әдебиет сыншысы **Тәкен Әлімқұловтың** туғанына 105 жыл (1918-1987)

23 қараша - кеңес балалар жазушысы – прозаик, драматург, киносценарийші **Николай Носовтың** туғанына 115 жыл (1908-1976)

ЖЕЛТОҚСАН

1 желтоқсан - сәулетші, құрылыс инженері **Андрей Зенковтың** туғанына 160 жыл (1863-1936)

3 желтоқсан – М. Өтемісов атындағы БҚУ «Шет тілдері» кафедрасының оқытушысы **Сәуле Исламқызы Қадырғалиеваның** туғанына 60 жас (1963)

4 желтоқсан - барлаушы, Кеңес Одағының Батыры Павел Степанович Садомсковтың туғанына 100 жыл (1923-1998)

4 желтоқсан – Қазақстан Республикасы білім беру қызметкерлерінің I съезіне 25 жыл (1998)

5 желтоқсан – жазушы, журналист, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген мәдениет қайраткері Құрманғазы Қараманұлының туғанына 80 жас (1943)

5 желтоқсан – ғалым, әдебиет зерттеушісі, филология ғылымдарының докторы (1969), профессор (1972), Қазақстанның еңбек сіңірген жоғарғы мектеп қызметкері (1984) Ханғали Жұмашұлы Сүйіншалиевтың туғанына 105 жыл (1918-2006)

5 желтоқсан – ақын-жазушы Әбіраш Жәмішевтің (Жамаладдинов) туғанына 95 жыл (1928-1995)

5 желтоқсан - жазушы Жәкен Жұмақановтың туғанына 110 жыл (1913-1978)

5 желтоқсан - орыс ақыны, лирик, дипломат, публицист Федор Иванович Тютчевтің туғанына 220 жыл (1803-1873)

10 желтоқсан – өнертану ғылымының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті Айгүл Темірболатқызы Ерғалиеваның туғанына 60 жас (1963)

11 желтоқсан - биология ғылымдарының кандидаты, М. Өтемісов атындағы БҚУ доценті Зоя Яковлевна Сахарнованың туғанына 75 жас (1948)

12 желтоқсан - қырғыз және орыс жазушысы, дипломат Шыңғыс Айтматовтың туғанына 95 жыл (1928-2008)

13 желтоқсан - орыс жазушысы, драматург, әдебиетші, аудармашы, әдеби сыншы және тарихшы **Валерий Яковлевич Брюсовтың** туғанына 150 жыл (1873-1924)

15 желтоқсан - ақын, драматург, аудармашы, Қазақстанның халық жазушысы (1986), мемлекеттік сыйлықтың иегері **Қалижан Бекхожиннің** туғанына 110 жыл (1913-1990)

15 желтоқсан – физико-математика ғылымдарының кандидаты, профессор, ҚазССР Жоғары мектебіне еңбегі сіңген қайраткер **Асқар Закаревич Закариннің** туғанына 115 жыл (1908-1990)

16 желтоқсан – **Х. Бөкеева атындағы облыстық қазақ драма театрының** ашылғанына 30 жыл (1993)

17 желтоқсан – ғалым, философия ғылымының докторы, профессор **Тілекжан Хасенұлы Рысқалиевтің** туғанына 85 жас (1938)

17 желтоқсан – Бөкей Ордасы аумағындағы орман қорғау мақсатында **Нарын орман шаруашылығының** құрылғанына 135 жыл (1888)

17 желтоқсан - жазушы, аудармашы **Өтебай Қанахиннің** туғанына 100 жыл (1923-1990)

20 желтоқсан – актер, Қазақстанның халық әртісі (1966) **Шәріпбай Шәкиевтің** туғанына 110 жыл (1913-1989)

20 желтоқсан – жазушы, ғалым, филология ғылымдарының докторы (1968), публицист, қазақ әдебиеттанушысы, сыншы, орыс мектептеріне арналған қазақ әдебиеті оқулығының авторларының бірі **Мырзабек Төлегенұлы Дүйсеновтің** туғанына 95 жыл (1928-1988)

21 желтоқсан - актриса, Қазақстанның халық әртісі **Любовь Майзельдің** туғанына 115 жыл (1908-1978)

23 желтоқсан - жазушы, драматург **Алтыншаш Жағанованың** туғанына 80 жыл (1943)

24 желтоқсан - қазақ және кеңестік драматург, жазушы, публицист, сценарийші **Қалтай Мұхамеджановтың** туғанына 95 жыл (1928-2001)

25 желтоқсан* - қазақ жазушысы, аудармашы **Хамза Есенжановтың** туғанына 115 жыл (1908-1975)

27 желтоқсан – Қазақ филологиясының көрнекті қайраткері, қазақ тіл білімінің негізін салушылардың бірі, белгілі түрколог, филология ғылымдарының докторы (1948), профессор (1948), Қазақ КСР ғылым академиясының корреспондент мүшесі (1954) **Сәрсен Аманжолұлы Аманжоловтың** туғанына 120 жыл (1903-1958)

27 желтоқсан – актер, Қазақстанның халық әртісі (1966) **Шахан Мусиннің** туғанына 110 жыл (1913-1999)

28 желтоқсан - биология ғылымдарының кандидаты, доцент **Владимир Леонидович Мельниковтың** туғанына 70 жас (1953)

28 желтоқсан – мемлекет және қоғам қайраткері **Алма Оразбаеваның** туғанына 125 жыл (1898-1948)

29 желтоқсан – жазушы, әдебиет сыншысы, драматург **Асқар Сүлейменовтің** туғанына 85 жыл (1938-1992)

29 желтоқсан – актер, Қазақ КСР-нің еңбек сіңірген әртісі, Қазақ КСР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты **Петр Дубовцевтің** туғанына 110 жыл (1913-1988)

31 желтоқсан - педагог, Социалистік Еңбек Ері (1968), Қазақстанның еңбек сіңірген мұғалімі **Мария Алексеевна Носованың** туғанына 105 жыл (1918-2002)

31 желтоқсан – тарих ғылым доктор (1966), профессор (1968), Қазақ КСР-інің еңбек сіңірген жоғары мектеп қызметкері **Әмір Қанапынұлы Қанапиннің** туғанына 110 жыл (1913-1988)

31 желтоқсан – ғалым-ұстаз, педагогикалық ғылымдарының Б.Алтынсарин атындағы ғылыми - зерттеу институтында ғылыми зерттеуші **Әміржан Ситдықовтың** туғанына 125 жыл (1898-1984)

АЙЫ МЕН КҮНІ БЕЛГІСІЗ ТАРИХИ ОҚИҒАЛАР

30 жыл Батыс Қазақстан диагностикалық орталығының ашылғанына (1993)

30 жыл Орал қаласындағы «Уральскводстрой» ААҚ тіркелгеніне (1993)

30 жыл Орал қаласындағы №13 орта мектептің ашылғанына (1993)

30 жыл Оралдағы Пугачев алаңында орыстың ұлы ақыны А.С.Пушкиннің ескерткіші ашылғанына (1993)

35 жыл БҚО мүгедектері ерікті қоғамы (1988)

40 жыл Орал қаласындағы «Балапан» балабақшасының ашылғанына (1983)

40 жыл Орал қаласындағы «Росинка» балабақшасының ашылғанына (1983)

45 жыл Орал қаласындағы «Желаев ГЭС» ААҚ құрылғанына (1978)

50 жыл Орал қаласындағы «Металлист Орал зауыты» АҚ ашылғанына (1973)

55 жыл Орал қаласындағы «Солнышко» балабақшасының ашылғанына (1968)

60 жыл Орал қаласындағы №28 балабақшаның ашылғанына (1963)

75 жас ғалым, медицина ғылымының докторы **Болат Қанапияұлы Женалаевтың** туғанына (1948)

85 жыл айтыскер ақын **Құмарғали Ғұбайдуллиннің** туғанына (1938)

85 жыл **Жәнібек** ауданында халық театрының құрылғанына (1938)

85 жыл **Орал** қаласындағы санэпидстанцияның ашылғанына (1938)

90 жыл педагогикалық ғылыми-зерттеу институтының (қазіргі **Ы.Алтынсарин** атындағы **Ұлттық білім академиясы**) құрылғанына (1933)

90 жыл **Теректі** ауданының құрылғанына (1933)

95 жыл **Ақжайық** ауданының құрылғанына (1928)

95 жыл **Казталов** ауданының құрылғанына (1928)

95 жыл **Сырым** ауданының құрылғанына (1928)

95 жыл **Шыңғырлау** ауданының құрылғанына (1928)

100 жыл Кеңес Одағының батыры **Александр Щурихиннің** туғанына (1923-1945)

100 жыл Кеңестік коммунистік режимге, сталиндік тоталитарлық саясатқа қарсы шыққан қайраткер **Ғұбайдолла Әнесұлы Көшековтің** туғанына (1923-1943)

110 жыл **Ж. Досмұхамедов** атындағы жоғары педагогикалық колледжі құрылғанына (1913)

115 жыл қазақ даласындағы ең тұңғыш **Оба** індетіне қарсы күрес станциясы кұрылағанына (1908)

115 жыл Кеңес Одағының батыры **Георгий Георгиевич Шевцовтың** туғанына (1908-1944)

120 жыл Қаратөбе өңірінің тумасы, ақын **Құбайыс Қаратаевтың** туғанына (1903-1943)

120 жыл қоғам қайраткері, Қазақстанның еңбек сіңірген мәдениет қызметкері (1967) **Сара Сәтбаевна Есованың** туғанына (1903-1984)

120 жыл Сырым ауданының тумасы, қоғам қайраткері, педагог-әдіскер, 1937-1938 жылдардағы сталиндік қуғын-сүргін кұрбаны **Шахзада Аронқызы Шонанованың** туғанына (1903-1938)

125 жыл Қазақстандағы мәдениет, әдебиет, өнер саласының талантты ұйымдастырушыларының бірі, республиканың көрнекті мемлекет және қоғам қайраткері **Темірбек Қараұлы Жүргеновтің** туғанына (1898-1937)

130 жыл **Ю. Гагарин** атындағы кинотеатр орналасқан Қазақстан сәулет және тарих ескерткіш ғимаратына (1893)

135 жыл атақты әнші, актер әрі музыкант **Әміре Қашаубаевтың** туғанына (1888-1934)

135 жыл Батыс Қазақстан облысы полиция департаментінің емханасы госпиталі ашылғанына (1888)

140 жыл Оралдың тұңғыш әскери дәрігері **Нұрғали Ипмағамбетовтың** туғанына (1883-1922)

155 жыл Орал қаласында 1868 жылдан бері үзіліссіз жұмыс істеп келе жатқан Штраус дәріханасына (**№1 дәріхана**)

160 жыл тарихшы, этнограф, жергілікті казак-орыстардың фольклорын жинаушы **Владимир Железный**дың туғанына (1863-1919)

165 жыл ойшыл, фольклор танушы, этнограф, тарихшы, философ, казак мәдениеті мен әдебиетінің белгілі тұлғасы **Мәшһүр Жүсіп Көпейұлы** туғанына (1858-1931)

170 жыл **Есет Көтібарұлы** басшылығымен қарулы көтеріліске шыққан Кіші жүз қазақтарының шекаралық әкімшілікпен қақтығыстарына (1853)

180 жыл **Бөкей Ордасында** алғашқы дәріхана ашылғанына (1843)

180 жыл казак ақыны, әнші, және сазгер **Ақан сері Қорамсаұлының** туғанына (1843-1913)

180 жыл айтыскер ақын, жырау **Мұрат Мөңкеұлының** туғанына (1843-1906)

190 жыл Орал қаласында тұңғыш дәріхана ашылғанына (1833)

195 жыл **Бөкей Ордасында** алғашқы мұражай ашылғанына (1828)

200 жыл казактың ұлы күйші-композиторы **Құрманғазы Сағырбаевтың** туғанына (1823-1896)

205 жыл ақын-импровизатор, діни қайраткер **Шортанбай Қанайұлының** туғанына (1818-1881)

220 жыл қазақтың әйгілі жырауы, күйші композиторы, отаршылдыққа қарсы Исатай Тайманов бастаған көтерілісті (1836-1837) ұйымдастырушылардың бірі, осы көтерілістің жалынды жыршысы **Махамбет Өтемісұлының** туғанына (1803-1846)

240 жыл Батыр **Сырым Датұлы** бастаған Кіші жүзінің қазақтардың ұлт-азаттық қозғалысына (1783-1797)

275 жыл қазақтың төкпе ақыны **Шал (Тілеуке) Құлекеұлы** ақынның туғанына (1748-1819)

300 жыл *Кіші жүздің көсемі, атақты батыр, әйгілі шешен **Сырым Датұлы** туғанына (1723-1802)

330 жыл қазақ ханы, қолбасшы **Әбілқайыр ханның** туғанына (1693-1748)

330 жыл қазақтың ұлы жырауы, абыз **Бұқар жырау Қалқаманұлының** туғанына (1693-1781)

360 жыл қазақтың қоғам қайраткері, шешен, Ұлы жүздің бас биі **Төле би Әлібекұлының** туғанына (1663-1756)

395 жыл қазақ биі «Жеті жарғы» авторларының бірі **Әнет би Кішікұлы бабаның** туғанына (1628-1723)

815 жыл Алтын Орданың негізін қалаған хан, қолбасшы Моңғол ханы **Бату ханның** туғанына (1208-1255)

930 жыл Ортаазиялық философ, ислам уағызшысы, сопылық ақын **Қожа Ахмет Ясауидің** туғанына (1093-1166)

ҚАЗАҚ ЖАЗУШЫЛАРДЫҢ МЕРЕТОЙ КІТАПТАРЫ

- 45 жыл Әлжаппар Әбішевтің «Көлеңкелер қалай жоғалды» (1978)
- 55 жыл Дихан Әбілевтің «Арман жолына» (1968)
- 55 жыл Сәкен Жүнісовтің «Өшпейтін іздер» (1968)
- 55 жыл Сейітжан Омаровтың «Алтын алқап» жинағына (1968)
- 60 жыл Ғабиден Мұстафинің «Көз көрген» (1963)
- 60 жыл Хамза Есенжановтың «Көп жыл өткен соң» (1963)
- 65 жыл Әнуар Әлімжановтің «Ақ дос, сары дос, қара дос» (1958)
- 65 жыл Зеин Шашкиннің «Тоқаш Бокин» (1958)
- 65 жыл Таир Жароковтың «Құмдағы дауыл» (1958)
- 75 жыл Ғабиден Мұстафинің «Миллионер» (1948)
- 75 жыл Жұмағали Саинның «Алтай» (1948)
- 75 жыл Қасым Аманжоловтің «Дауыл» өлендер кітабы (1948)
- 75 жыл Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романының орыс тілінде шыққанына (1948)
- 75 жыл Сапағарли Бегалиннің «Көксегеннің көргендері» (1948)
- 75 жыл Сәбит Мұқановтың «Сыр Дарья» (1948)
- 80 жыл Әбу Сәрсенбаевтің «Шие ағашы» (1943)
- 80 жыл Омар Шипиннің «Амангелді» (1943)
- 85 жыл Сейітжан Омаровтың «Бақыт» (1938)
- 90 жыл Беймбет Майлиннің «Маржан» (1933)
- 90 жыл Бейімбет Майлиннің «На току» (1933)
- 90 жыл Сәкен Сейфуллиннің «Альбатрос» (1933)
- 90 жыл Сәкен Сейфуллиннің «Қызыл ата» (1933)

- 90 жыл** Сұлтанмахмұт Торайғыровтың «Қамар сұлу» (1933)
- 95 жыл** Мұхтар Әуезовтің «Серый лютой» (1928)
- 95 жыл** Сәбит Мұқановтың «Сұлушаш» (1928)
- 105 жыл** Сұлтанмахмұт Торайғыровтың «Адасқан өмір» (1918)
- 105 жыл** Сұлтанмахмұт Торайғыровтың «Кедей» (1918)
- 110 жыл** Спандияр Көбеевтің «Қалым» (1913)
- 110 жыл** Спандияр Көбеевтің «Қалың мал» (1913)
- 120 жыл** Мұхаметжан Сералиннің «Гүлқашима» (1903)
- 125 жыл** Абай Құнанбаевтың «Гаклия» - «Назидание» (1898)
- 125 жыл** Абай Құнанбаевтың «Когда умру, не стану ль я землей?..» (1898)
- 135 жыл** «Қамбар батырға» (1888)
- 135 жыл** Шәкәрім Құдайбердіұлы «Қалқаман - Мамыр» (1888)

ШЕТЕЛДІК АҚЫН- ЖАЗУШЫЛАРЫНЫҢ МЕРЕЙТОЙЛЫҚ КІТАПТАРЫ

950 жыл ежелгі орыс әдебиетінің ең көне ескерткіші «Изборнику» (1073)

510 жыл Никколо Макиавеллидің «Ханзада» трактатына 510 жыл (1513). *1532 жылы басылған трактат

490 жыл Франсуа Рабленің «Гаргантюа мен Пантагрюэль» сатиралық романына (1533)

430 жыл Уильям Шекспирдің «Ақылсызды қолға үйрету» романына (1593)

320 жыл Леонтий Филиппович Магнитскийдің «Арифметика, сиречь наука числительная» атты математикадан оқу энциклопедиясына (1703)

215 жыл Иоганн Вольфганг фон Гетенің «Фауст» бірінші бөлімінің жарияланғанына (1808)

210 жыл Джейн Остиннің «Тэкаппарлық пен немқұрайлылық» кітабының алғашқы жарияланғанына (1813)

205 жыл Вальтер Скотттың «Эдинбург зынданы» тарихи романына (1818)

200 жыл Джеймс Фенимор Купердің «Пионерлер» кітабының алғашқы жарияланғанына (1823)

200 жыл Вальтер Скотттың «Квентин Дорвард» тарихи романының алғаш жарияланғанына (1823)

195 жыл Александр Сергеевич Пушкиннің «Полтава» поэмасына (1828)

190 жыл Александр Сергеевич Пушкиннің «Евгений Онегин» поэмасына (1833 жылы 20-21 наурызда романның алғашқы толық басылымы шықты)

190 жыл Владимир Федорович Одоевскийдің «Түрлі-түсті хикаялар» жинағының алғаш жарық көргеніне (1833)

190 жыл Оноре де Бальзактың «Евгения Гранде» романына (1833).
* Роман алғаш рет 1833 жылдың қыркүйегінде «L'Europe littéraire»-де журналда жарық көрді. Алғашқы толық басылым 1834 жылы шықты

185 жыл Михаил Юрьевич Лермонтовтың «Патша Иван Васильевич, жас опричник және батыл көпес Калашников туралы жырлар» алғаш рет жарияланғанына (1838)

185 жыл Чарльз Диккенстің «Оливер Твисттің шытырман оқиғалары» (1838)

180 жыл Ганс Кристиан Андерсеннің «Бұлбұл мен ұсқынсыз үйрек» романына (1843)

180 жыл Эдгар Аллан Поның «Алтын-бұтаға» (1843)

175 жыл Уильям Теккерейдің «Атаққұмарлық жәрменкесі» (1848)

175 жыл Федор Михайлович Достоевскийдің «Ақ түндер» романына (1848)

175 жыл Чарльз Диккенстің «Домби мен ұлының» (1848)

165 жыл Иван Сергеевич Тургеневтің «Ася» әңгімесінің алғаш жарияланғанына (1858)

165 жыл Сергей Тимофеевич Аксаковтың «Алқызыл гүл» ертегінің алғашқы басылымына (1858)

165 жыл Сергей Тимофеевич Аксаковтың «Багров-немеренің балалық шағы» өмірбаяндық кітабының алғаш жарияланғанына (1858)

160 жыл Алексей Константинович Толстойдың «Күміс князь» романына (1863)

160 жыл бұрын Владимир Иванович Дальдың «Тірі ұлы орыс тілінің түсіндірме сөздігі» басылып шыға бастады (1863)

160 жыл Николай Алексеевич Некрасовтың «Аяз, қызыл мұрын» поэмасына (1863)

155 жыл Жюль Верннің «Капитан Гранттың балалары» (1868)

155 жыл Федор Михайлович Достоевскийдің «Идиот» романына (1868)

150 жыл Александр Николаевич Островскийдің «Ақшақар» пьеса-ертегісіне (1873)

150 жыл Николай Алексеевич Некрасовтың «Орыс әйелдері» поэмасының екінші бөлімінің жарияланғанына (1873)

150 жыл Николай Семенович Лесковтың «Сикырлы кезбе» және «Мөрлі періште» әңгімелеріне (1873)

145 жыл Жюль Верннің «Он бестегі капитан» (1878)

145 жыл «Отбасы жоқ» Гектор Мало (1878)

140 жыл Карло Коллодидің «Пиноккионың шытырман оқиғалары, Бір қуыршақ оқиғасы» ертегісіне (1883)*. Алғаш рет 1881 жылы 7 шілдеде Римде «Балаларға арналған газетте» жарияланған*1883 жылы жеке басылым шықты

140 жыл Роберт Луис Стивенсонның «Қазына аралы» (1883)

130 жыл Генри Райдер Хаггардтың «Монтезуманың қызы» кітабының жарияланғанына (1893)

125 жыл Антон Павлович Чеховтың «Істегі адам», «Қарлыған», «Махаббат туралы», «Ионич» әңгімелеріне (1898)

120 жыл Антон Павлович Чеховтың «Шие бағы» пьесасына (1903)

120 жыл Лев Толстойдың «Доптан кейін» әңгімесіне (1903).
*Алғаш рет 1911 жылы ғана жарық көрді

120 жыл Раиса Адамқызы Құдашеваның «Ёлка» поэмасына (1903)

115 жыл Александр Иванович Куприннің «Суламифь» әңгімесіне (1908)

115 жыл Анатолий Франстың «Пингвин аралына» (1908)

115 жыл Морис Метерлинктің «Көк құс» пьесасына (1908)

110 жыл Сергей Александрович Есениннің «Қайың» поэмасына (1913)

105 жыл Александр Александрович Блоктың «Он екі» мен «Скифтер» поэмаларына (1918)

105 жыл Владимир Владимирович Маяковскийдің «Мистерия-буфф» пьесасына (1918)

100 жыл Александр Степанович Гриннің «Қызыл желкендер» әңгімесіне (1923)

100 жыл Алексей Николаевич Толстойдың «Аэлита» романына (1923)

100 жыл Владимир Клавдиевич Арсениевтің «Дерсу Узала» романына (1923)

100 жыл Дмитрий Андреевич Фурмановтың «Чапаев» романына (1923)

100 жыл Корней Иванович Чуковскийдің «Мойдодыр» және «Тарақан» ертегілеріне (1923)

100 жыл Павел Андреевич Бляхиннің «Қызыл шайтандар» әңгімесіне (1923)

95 жыл Александр Романович Беляевтің «Қосмекенді адам» романының алғаш жарияланғанына (1928)

95 жыл Александр Степанович Гриннің «Толқынмен жүгіру» әңгімесіне (1928)

95 жыл Бертолт Брехттің «Үш тиындық операсының» (1928)

95 жыл Виталий Валентинович Бианкидің «Лесная газета» жинағына (1928)

95 жыл Владимир Владимирович Маяковскийдің «Кім болу керек?» өлеңіне (1928)

95 жыл Илья Ильф пен Евгений Петровтың «Он екі орындық» романына (1928)

95 жыл Корней Иванович Чуковскийдің «Кішкентай балалар» жинағына (кейінгі басылымдарда – «Екіден беске дейін») (1928)

95 жыл Эрих Кёстнердің «Эмиль және детективтер» алғаш рет жарияланғанына (1928)

95 жыл Юрий Карлович Олешаның «Үш семіз адам» ертегісі алғаш рет жарияланғанына (1928)

85 жыл Антон Семенович Макаренконың «Мұнаралардағы тулар» повесінің бірінші бөлімінің жарияланғанына (1938)

85 жыл Евгений Иванович Чарушиннің «Никита және оның достары» кітабына (1938)

85 жыл Лазарь Лагиннің «Қарт Хоттабыч» ертегісіне (1938)

80 жыл Антуан де Сент-Экзюперидің «Кішкентай ханзада» хикаясының алғашқы жарияланғанына (1943)

80 жыл Герман Гессенің «Шыны моншақ ойыны» утопиялық романының алғашқы жарияланғанына (1943)

80 жыл Михаил Михайлович Пришвиннің «Орман тамшысы» және «Фацелия» әңгімелеріне (1943)

80 жыл Томас Маннның «Джозеф және оның бауырлары» кітабын алғаш рет басып шығарғанына (1943)

75 жыл Анатолий Наумович Рыбаковтың «Көртiк» романына (1948)

70 жыл Рэй Брэдберидің «Фаренгейттің 451 градусы» антиутопиялық романына (1953)

65 жыл Николай Николаевич Носовтың «Незнайка Күн шуақты қалада» ертегісіне (1958)

65 жыл Федор Александрович Абрамовтың «Ағалар мен апалар» романына (1958)

60 жыл Александр Трифонович Твардовскийдің «Геркин о дүниеде» поэмасына (1963)

60 жыл Анатолий Степанович Ивановтың «Түсте көлеңкелер жоғалады» романына (1963)

55 жыл Артур Хейлидің «Әуежай» романына (1968)

50 жыл Борис Львович Васильевтің «Ақ аққуларға оқ атпа» әңгімесіне (1973)

40 жыл бұрын Владислав Петрович Крапивиннің «Сары алқаптағы көгершін үйі» сериясының бірінші кітабы жарық көрді (1983)

30 жыл Виктор Олегович Пелевиннің «Жәндіктердің өмірі» романына (1993)

25 жыл бұрын детектив Эраст Фандорин туралы «Түрік гамбиті», «Азазель» романдары және Борис Акуниннің басқа да шығармалары жарық көрді (1998)

25 жыл Дж.К.Роулингтің «Гарри Поттер және құпиялар палатасы» кітабының жарияланғанына (1998)

20 жыл Австралиялық жазушы Грегори Дэвид Робертстің «Шантарам» романына (2003)

20 жыл Дэн Браунның «Да Винчи коды» кітабына (2003)

20 жыл Людмила Евгеньевна Улицкаяның «Құрметпен Шурик» романына (2003)

МЕРЕЙТОЙЛЫҚ КҮНДЕРГЕ ҚЫСҚАША ӨМІРБАЯНДЫҚ АНЫҚТАМА

8 наурыз НҰРҒАНЫМ БАЙСЕЙІТОВАНЫҢ туғанына 100 жыл (1923-1998)



Байсейітова Нұрғаным (8.3.1923, Бөкей ордасы ауданы - 9.9.1998, Орал) - қазақтың партизан қызы. Жәнібектегі балалар үйінде тәрбиеленіп, Оралдағы 4-қазақ орта мектебін (қазіргі 11-мектеп) бітірген. Орал радистер мектебі мен 3-Мәскеу арнаулы мектебін аяқтағаннан кейін Белоруссияда (Могилев облысының Рублян ауданындағы Орша қ.) партизан отрядында радист болған. Кеңес Одағының Батыры, армия генералы С.Г. Жунин басқарған 8-бригада құрамында Варшаваға дейін барған. Соғыстан кейін Алматы театр-көркемөнер училищесін бітірді. Көп жыл бастауыш класс мұғалімі болды. «Қызыл Жұлдыз», 1 және 2-ші дәрежелі Отан соғысы ордендерімен, бірнеше медальмен марапатталған. Орал қаласындағы ол тұрған (Фурманов, 150) үйге мемориалдық тақта орнатылған.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Боранбаева Б. Белоруссиядағы партизандық соғысқа қатысқан қазақ қызы - Нұрғаным Байсейітова / Б. Боранбаева // Ұлы отан соғысына қатысқан Батыс Қазақстан облысының қазақ қыздары. - Орал, 2015. - 49-70 б.
2. Боранбаева Б. Ғұмар Қараш - «Қазақстан» газетіне қатысқан қазақ қызы - Нұрғаным Байсейітова / Б. Боранбаева // Ұлы отан соғысына қатысқан Батыс Қазақстан облысының қазақ қыздары. - Орал, 2015. - 49-70 б.
3. Галимуллин Р. Қазақтың дара қызы / Р. Галимуллин // Айна. -

2010. - 29 сәуір. - №17-18.
4. Ершориева Ұ. Оралдан ұшқан көк қаршыға (Қазақтан шыққан партизан қыз Нұрғаным Байсейітованың есімі ұмыт қалмауы керек) / Ұ. Ершориева // Егемен Қазақстан. - 2000. - 22 сәуір.
 5. Қазақстан Ұлы Отан соғысы жылдарында. Батыс Қазақстан облысы = Казахстан в годы Великой Отечественной войны. Западно-Казахстанская область. - Алматы: Алтын кітап, 2016. - 208 б.
 6. Таубаева А. Қазақтың партизан қызы / А. Таубаева // Егемен Қазақстан. - 2008. - 9 мамыр. - №133-134.
 7. Таубаева А. Нарыннан түлеп ұшқан / А. Таубаева // Орал өңірі. - 2008. - 8 наурыз. - №29-30.

12 наурыз **НАУРЫЗҒАЛИ СДЫҚҰЛЫ СДЫКОВТЫҢ** **туғанына 95 жыл** **(1928-1998)**



Сдыков Наурызғали Сдықұлы 1928 жылы 12 наурызда Орда ауданы, Теректі ауыл кеңесінде карапайым отбасында дүниеге келген.

Еңбек жолын 1944 жылы 16 жасында, орта мектеп бітірген соң бастады. Алдымен мұғалім болып жұмыс жасады, жарты жыл өткесін Фурманов ауданы, Жаңажол бастауыш мектебінің меңгерушісі болды.

1946 жылдан бастап аудан орталығындағы мектепте жұмыс істеп, оқуын жалғастырды, ал 1947 жылы Орал педагогикалық училищесін, 1951 жылы А.С.Пушкин атындағы Орал педагогикалық институтын бітірді.

1954 жылы Наурызғали Сдыков Қазақстан Компартиясының Батыс Қазақстан облыстық комитетінің аппаратына жұмысқа ауысады. 1962 жылы облыстық партия комитетінің жолдамасымен Н.Сдыков Мәскеудегі КОКП ОК жанындағы жоғары партия

мектебіне оқуға жіберіледі.

Н.Сдыков Жоғары партия мектебін бітіргеннен кейін облыстық теледидар және радио хабарларын тарату комитетінің төрағасы болып тағайындалады. Осы қызметте 1988 жылға дейін, зейнеткерлікке шыққанша жұмыс істеді.

1988 жылдан 1991 жылға дейін «Білім» облыстық қоғамының кеңесшісі, 1991-1997 жылдары – «Қазақ тілі» облыстық қоғамының төрағасы болып жұмыс жасады.

Н.Сдыков жемісті жұмысы үшін «Құрмет белгісімен», 6 медаль, КССР Жоғарғы Кеңесінің құрмет грамоталарымен, 1961 жылы «Халық ағарту ісінің үздігі» атағына ие болды, 1976 жылы «Қазақ КСР телеарна және радио ісінің үздігі», 1987 жылы – «Қазақ КСР еңбек сіңірген мәдениет қайраткері» құрметті атағымен марапатталады.

Н.Сдыков бірнеше рет қалалық және облыстық кеңестін депутаты болып сайланды. Журналистер одағының мүшесі болған, оның ішінде 15 жылдан астам уақыт Журналистер одағының аймақтық ұйымына жетекшілік еткен.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Акбай Ж. Память о нем жива. К 85-летию Наурызгали Сдыкова // Приуралье. - 2013. - 12 марта. - (№28). - С. 4
2. Амангали Дина. Его имя в памяти земляков. ОУНБ им. Ж. Молдагалиева - вечер памяти, посвященный 90-летию заслуженного работника культуры КазССР, журналиста Н. Сдыкова // Приуралье. - 2018. - 14 апреля. - №41. - С. 6.
3. Их имена на карте города // Пульс города: Вестник Уральского городского маслихата. - 2010. - №1. - С. 4.
4. Сдыков Наурызгали, о нём // Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия. - Алматы: «Арыс» баспасы, 2002. - С. 473.
5. Слово о товарище // Пульс города. - 2008. - №12. - С. 7.

23 сәуір
ҚАСЫМ ҚАЙСЕНОВТІҢ
туғанына 105 жыл
(1918-2006)

Қасым Қайсенов (23 сәуір 1918, Шығыс Қазақстан облысы, Ұлан ауданы, Асубұлақ ауылы - 30 желтоқсан 2006, Алматы) - Қазақстанның Халық қаһарманы (1995), Халықаралық Фадеев атындағы сыйлықтың лауреаты, көрнекті жазушы, Ұлы Отан соғысының ержүрек батыры, әйгілі партизан, көзі тірісінде аты аңызға айналған халқымыздың қайталанбас біртуар даңқты перзенті.



Найман тайпасының Қаракерей руының Құйымшақ бөлімінің Малай бұтағынан шыққан.

1934 жылы мектеп бітіргеннен кейін Өскемен қаласындағы саяси-ағарту техникумына түсіп, 1938 жылы оны бітірген.

Павлодар облыстық оқу бөлімінің саяси-ағарту жөніндегі нұсқаушысы болып қызмет атқарып жүргенде әскер қатарына шақырылып, әскери-барлау мектебіне жіберіледі.

1941 жылы қараша айында осы мектепті бітірген бойда, Оңтүстік-Батыс майданының штабына жөнелтіліп, сол жерден арнайы тапсырма алып, Украинаның басқыншылар қолында қалған жерінде партизан отрядын құру үшін жау тылына түсіріледі. Ол жерде Қайсенов Чапаев атындағы партизан құрамасының үшінші отрядын басқарады. Одан кейінгі кездерде, 1944 жылдың аяғына дейін Молдавия, Чехословакия, Румыния жеріндегі партизан қозғалыстарына қатысады.

Отряд командирі болып жүріп, жау тылында жүздеген жорықты басынан өткереді. Соғыс аяқталған соң Отаны Қазақстанға оралып, Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің Президиумы аппаратында жауапты қызметте болады.

Жамбыл облысының Жуалы, Свердлов аудандарында атқару комитеттері төрағаларының орынбасары ретінде соғыстан кейінгі ауыл шаруашылығын қалпына келтіру науқанына белсене араласады.

1951-1954 жылдары Қазақстан Компартиясы Орталық комитеті жанындағы екі жылдық партия мектебінің аудармашылар бөлімінде оқиды.

1953-1972 жылдар аралығында «Жазушы» баспасы директорының орынбасары, Қазақстан жазушылар одағы көркем әдебиетті насихаттау бюросы директоры, «Қайнар» баспасы директорының орынбасары болып қызмет істейді.

Қайсенов Ұлы Отан соғысының қиын-қыстау кезеңін, жауынгерлердің жанқиярлық ерлігін шынайы суреттеген, оқушы жұртшылыққа кеңінен мәлім көптеген шығармалардың авторы.

1954 жылы орыс тілінде «Жас партизандар» атты алғашқы кітабы жарық көрді. Одан кейінгі кездерде

«Илько Витряк»

«Переяслав партизандары»

«Ажал аузынан»

«Жау тылындағы бала»

«Днепрде»

«Жау тылында»

«Партизан соқпақтары», тағы басқа әңгіме, очерк, повесть жинақтары оқырман қолына тиді.

Бұл шығармалары орыс, украин, басқа да көптеген тілдерге аударылған. Кейінгі кездері

«Елімнің ертеңіне сенемін»

«Естеліктер мен жазбалар», тағы да басқа кітаптары жарық көрді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. «...деген екен!»: ел аузынан жинаған Ақселеу Сейдімбек. - Астана: Елорда, 2009. - 336 б.
2. Абдешев, З. Көз көріп, құлақ естіген / З. Абдешев // Жұлдыз. - 2010. - №11. - Б. 133.
3. Анитова, С.А. Ел рухын көтерген ер / Р. Юлдашева // Мектептегі мерекелер: тәрбие жұмыстарының сценарийлері. - 2013. - №11. - Б. 25-28.
4. Бектасова, Г. Қасыммен - жетпіс жыл, бір күн! Асыл апаймен сұхбат // Түркістан. - 2007. - 28 маусым - Б. 7.

5. Великая Отечественная война 1941-1945. Книга для чтения: В 2-х ч. / Сост. И.А. Дамаскин, П.А. Кошель, Ю.А. Никифоров. - Олма-Пресс. - Ч.1. - 2005. - 480 с.
6. Галкина, Г. Последний герой / Г. Галкина // Новое поколение. - 2007. - 2 февраля. - С. 12.
7. Дінмұхамед Қонаев және оның әріптестері = Динмухамед Кунаев и его соратники / Жобаның авт. Б.З. Батгалханов; Жауапты ред. Г.С. Бекмұратова, [б. м.], 2008. - 142 б.
8. Елеукенов, Ш. Қас батыр Қасым Қайсенов / Ш. Елеукенов // Егемен Қазақстан. - 2015. - №98. - 28 мамыр. - Б. 5.
9. Ер есімі ел есінде // Бала тәрбиесі. - 2013. - №6. - Б. 3.
10. Жақсыбаев, А. Жаны жайсаң жақсылар: естеліктер, сапарлар, ой-толғамдар / А. Жақсыбаев. - Алматы: Білім, 2006. - 272 б. - (Әдеби мемуарлар).
11. Жаппасұлы, Е. Таутұлға / Е. Жаппасұлы // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №18-19. - 3 мамыр. - Б. 13.
12. Зевелев, А. Люди особого назначения. - М: Эксмо, 2005. - 448 с.
13. Зәкәрия, Х. Сол бір кеш... / Т. Әсемқұлов // Егемен Қазақстан. - 2013. - №92. - 23 наурыз. - Б. 5.
14. Кабульдинов, З.Е. Боевые традиции жителей страны великой степи / З.Е. Кабульдинов // Сардар. - 2016. - №2. - С. 79-86.
15. Казахстанцы в Великой Отечественной Войне: Очерки / Под общ. ред. С.Н. Покровского. - А.: Наука. - В.1. -1968. - 291 с.
16. Косяченко, В. Одна на всех... / В. Косяченко // Литер. - 2015. - 30 июля. - №139. - С. 28-29.
17. Көлбаев, Т. Екінші дүниежүзілік соғыстың ақтандары / Т. Көлбаев // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2015. - №2. - Б. 4-9.
18. Қабышұлы, Г. Қаскең / Г.Қабышұлы // Қазақ әдебиеті. - 2010. - №18. - 7 мамыр. - Б. 1-7.
19. Қазақ әдебиеті ақын-жазушылары портреттерінің жинағы / Құраст. С. Елікбаев, [б. м.], 2006. - 53 б. : сур.

20. Қайсенов, Қ. Ағалар туралы аңыз / Қ. Қайсенов. - Алматы: Балауса, 1992. - 140 б.
21. Қайсенов, Қ. Жау тылындағы бала / Қ. Қайсенов. - Алматы, 1960. - 136 б.
22. Қайсенов, М. Батырларымызды бағалай білейік / М. Қайсенов // Егемен Қазақстан. - 2015. - №92. - 20 мамыр. - Б. 9.
23. Қайсенов, Қ. Ажал аузынан / Қ. Қайсенов. - Алматы: Мемкөркемәдебиет баспасы, 1959. - 128 б.
24. Қайсенов, Қ. Жау тылында: Соғыстан кейінгі кездесулер: повестер / Қ. Қайсенов. - Алматы: Жазушы, 1967. - 511 б.
25. Қайырбеков, Ғ. Алыс та жақын жағалау (Екінші кітап) / Ғ. Қайырбеков. - Алматы: Білім, 2006. - 192 б. - (Әдеби мемуарлар).
26. Молдабаев, Д. Боевое братство без границ / Д. Молдабаев // Казахстанская правда. - 2015. - 19 сентября. - С. 6.
27. Нақысбекқызы, Қ. Ары таза нар жүгін көтерген / Қ. Нақысбекқызы // Дарабоз. - 2013. - №3. - Б. 44-47.
28. Нұршайықов, Ә. Батырлық жыры / Ә. Нұршайықов // Аңыз адам. - 2015. - №9. - Б. 28.
29. Оразалин, Н. Асылтекті Алыбым / Н. Оразалин // Қазақ әдебиеті. - 2016. - №49. - Б. 13.
30. Өтебекова, Р. Өнеге болған бізге де / Р. Өтебекова // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2011. - №4. - Б. 79-86.
31. Өтешева, Ә. «Партизан Вася» атанған Қасым Қайсенов / Ә. Өтешева // Класс Time. - 2013. - №19. - 8 мамыр. - Б. 5.
32. Рахимова, Ж. Қазақтың қас батыры / Ж. Рахимова // Алаш айнасы. - 2013. - №66. - 23 сәуір. - Б. 5.
33. Төлегентегі, М. Жау жүрек Қасым Қайсенов / М. Төлегентегі // Игілік. - 2013. - №5. - Б. 12-13.
34. Шашкова, Любовь Негасимое пламя победы / Любовь Шашкова // Казахстанская правда. - 2015. - 23 декабря. - С. 14.

24 сәуір
ХАЛЕЛ ДОСМҰХАМЕДОВТЫҢ
туғанына 140 жыл
(1883-1939)



Халел Досмұхамедов (24.04.1883-19.08.1939) - Алаш қозғалысының қайраткері, дәрігер, ұстаз, ғалым. Мамандығы дәрігер бола тұрса да, қоғам өмірінің сан салалы мәселелеріне араласқан көп қырлы дарын: саяси және қоғам қайраткері, тарихшы, табиғаттанушы, тілтанушы, әдебиетші, ауыз әдебиетінің сирек үлгілерін жинап, насихаттаушы, шебер аудармашы.

1883 жылы сәуірдің 24 бұрынғы Орал облысы, Гурьев уезі, Тайсойған болысы, (қазіргі Атырау облысы Қызылқоға ауданы) Тайсойған құмында №4 ауылында дүниеге кел-ген. Байұлы тайпасының Беріш руынан шыққан.

Ағасы Дәулетүмбет Машақұлының ықпалымен әкесі Досмұхамед ауыл молдасынан хат таныған Халелді жергілікті орыс қазақ мектебіне береді. Мектепті жақсы бітірген Халел 1894 жылы Теке қаласындағы Орал әскери-реалдық училищесінің даярлық класына қабылданып, оны үздік бітіреді де, тағы бір жылға қосымша класта оқуға қалдырылады.

Сосын Санкт-Петербург императорлық әскери-медицина академиясына латын тілінен қосымша емтихан тапсырып түскен.

Студенттік өмірі империяның саяси толқуларға толы кезеңімен тұстас келіп, оның саяси білімін жетілдіріп, қалыптасуына әсер етті. Ол осы жылдары ел ішінде үгіт-насихат жүргізіп, жергілікті «Фикр» (Пікір), «Уральский листок» газеттеріне мақалалар жазып, саяси толқулардың мән-жайын халыққа түсіндіріп отырды.

1905 жылы Орал қаласында бес облыстың делегаттары жиналған съезде кадеттер партиясының жергілікті бөлімшесі құрылған. Қазақ конституциялық-демократиялық партиясының 9 адамнан тұратын Орталық комитетіне Б.Қаратаев, М.Бақыткереевтермен бірге сайланды.

1909 жылы академияны үздік дәрежелі дәрігер атағымен,

Алтын медальмен бітіріп, офицер ретінде кесімді мерзімдегі әскери міндетін өтеуге жіберілді. Алдымен Пермь губерниясында, кейін 2-Түркістан, 2-Орал казак-орыс атқыштар батальонында әскери кіші дәрігерлік қызмет атқарды.

1912, 1913 және 1915 жылдары оба індетіне қарсы күрес ісіне қатысты. Бұл еңбектері үшін Императорлық қола медальмен марапатталды.

1913-18 жылдары «Қазақ» газетінде «Тамыр дәрі хақында», «Сары кезік - сүзек», «Жұқпалы ауру хақында» сынды кәсіби, әлеуметтік-саяси тақырыптарда мақалалар жариялап, өзіндік ой-пікірін білдіріп тұрды. «Как бороться с чумой среди киргизского народа» (1916) деген кітабы өз кезеңінде оба індетіне қарсы күрестің әдіс-тәсілдерін түгел қамтыған еңбек болды.

Ресейдегі Ақпан төңкерісінен кейін казак даласында облыстық, жалпы казак съездерін ұйымдастырып, өткізуге атсалысты. Сәуір айында 800-ден аса делегаттың қатысуымен өткен Орал облыстық казак съезінде Ж.Досмұхамедовпен бірге «Орал облысының далалық бөлігін басқарудың уақытша ережелері» атты жергілікті және облыстық деңгейдегі басқару жүйесін толық қамтыған заң жобасын ұсынып, оған делегаттар бірауыздан дауыс берді.

Мәскеуде өткен Бүкілресейлік мұсылмандар съезіне қатысып, I жалпыказак съезінен Бүкілресейлік құрылтай жиналысына депутаттыққа кандидат ретінде ұсынылды.

1917 жылы II жалпыказак съезінде жарияланған Алашорда үкіметі - Ұлт кеңесі құрамына сайланды. Алаш қайраткерлерімен бірге бірінші кезекте халықты бүліншіліктен қорғайтын ұлттық әскер - халық милициясын жасақтауға, Алаш қорын құруға, елден алым-салық қаражат жинау ісіне күш салды. Уақытша үкіметтен билікті күшпен тартып алған большевиктердің үстемдігі нығайған тұста, Кеңес үкіметінің басшысы В.И.Ленинмен, Ұлт істері жөніндегі халық комиссары И.В.Сталинмен бетпе-бет келіссөздер жүргізеді. Большевиктер Кеңес өкіметін толық мойындап, сөзсіз бағынуды талап етсе, олар Алашордаға ішінара билік беру (заң шығару, атқарушы билік, сот жүргізу, өз әскері болу), казактар шоғырланған жерлерді түгел казактарға қайтару, әр жерде кеңес органдары тұтқындаған алаш қайраткерлерін түрмеден босату, оларды қудалауды тоқтату, қаржылай көмек беру сияқты маңызды мәселелерді өткір қоя білді.

1918 жылы Жымпиты қаласында өткен Орал өңірі қазақтарының 4-съезінде Қазақстанның бүкіл батыс өңіріне ықпал етерлік ұлттық-территориялық құрылым - «Ойыл уәлаяты уақытша үкіметін» жариялауға қатысты. Сол жылы қыркүйек айының ортасында Кеңес өкіметіне қарсы күштердің Уфа директориясын жариялау мәжілісіне жиналған Алашорда қайраткерлері бұл құрылымды қолдап, оған «Алашорданың батыс бөлімшесі» деген ат берді. Осы кезеңде Халел Алашорданың атты әскерін ұйымдастырып, Самарадағы Комуч үкіметінен қару-жарақ алуға, Ұлттық банк ашуға, баспахана, «Еркін қазақ» газетін шығаруға көп еңбек сіңірді.

Алашорда таратылғаннан кейін басқа қазақ зиялылары секілді Халел де жаңа өкіметтің жұмысына тартылады.

1920 жылы 21 тамызда Түркістан республикасы халық ағарту комиссариаты жанынан Түркістан халықтарының оқу-ағарту, мәдени һәм ғылыми мұқтаждарын өтеу үшін арнайы ұйымдастырылған Білім комиссиясының мүшелігіне, кейін төрағалығына сайланды. Ташкенттегі халық ағарту институтында оқытушысы болды.

Орта Азия (Түркістан) университеті медицина факультетінің хирургиялық емханасында ординатор, Түркістан денсаулық сақтау халық комиссариаты алқасының мүшесі және емдеу-санитарлық бөлімінің меңгерушісі болды.

Орта Азия мемлекеттік баспа коллегиясының, кейін Қазақ мемлекеттік баспасы Шығыс бөлімінің меңгерушісі, Қазақ мемлекеттік баспа басқармасы меңгерушісінің орынбасары қызметтерін атқара жүріп, отандық ғылымның дамуына да мол үлес қосты. Халел Досмұхамедов бір өзі бірнеше қызметтер атқара жүріп, ұлттық мектептердің ғылыми терминология жасау ісіне ат салысады. Жер жерлерде қаулап ашыла бастаған жүйесін құруға, қазақ тіліндегі ғылыми терминология жасау ісіне ат салысады. Жер жерлерде қаулап ашыла бастаған ұлттық мектептерге ана тілінде оқулық жазу қажет болады. Осындай қажеттілік Халелді атқарып жүрген толып жатқан қоғамдық қызметерін ана тіліндегі оқулықтар жазумен және оны шығару жұмыстарымен ұштастыра жүргізуге мәжбүр етті.

Ол «Табиғаттану», «Жануарлар», «Адамның тән тірлігі» (қазақша орысша жаратылыстану сөздігі), «Оқушы-лардың

денсаулығын сақтау», «Дене бітімі және оның жұмысы туралы әңгімелер», «Сүйектілер туралы» т.б. оқулықтар мен ғылыми еңбектер жазды.

Ол қазақ халқының тілі мен әдебиетіне, тарихына қатысты материалдар жинақтап, тілдің дыбыс жүйесінің өзекті мәселесі - сингармонизм заңын зерттеді, «Қазақ-қырғыз тілдеріндегі сингармонизм заңы», «Шернияз шешен», «Алаш не сөз», «Бұқарадағы Көгілташ медресесін салу туралы әпсана», «Тіллә-Қары мен Ширдор медреселерін салғызған Жалаңтөс батыр шежіресі», «Диуани лұғат ат-түрк», «Кенесарының соңғы күндері», «Қазақ әдебиетінің тарихы» сияқты, т.б. ғылыми-теориялық еңбектер жазып қалдырды. «Мұрат ақын сөзі», «Исатай - Махамбет», «Аламан» жинақтарын шығарды.

Сондай ақ оның қаламы жүйрік журналист болғанын қазақ тілінде шығып тұрған «Шолпан», «Ақ жол», «Еңбекші қазақ», «Сәуле» сияқты газет журнал беттерінде жарияланған мақалаларынан айқын көруге болады. Ол сонымен бірге қазақ қырғыз білім комиссиясы жанынан «Сана» журналын шығарып, өзі соның редакторы болған.

1924 жылы Ресей ғылым академиясының Орталық өлкетану бюросының корреспондент-мүшесі болып сайланады, осы жылы Түркістан халық ағарту комиссариаты атынан Орынборда өткен қазақ білімпаздарының, Мәскеудегі Бүкілресейлік денсаулық сақтау қызметкерлерінің съездеріне қатысты.

Өзі проректор болып істейтін, халқымыздың алғашқы жоғары оқу орны Қазақ педагогика институтының негізінде Қазақ мемлекеттік университетін ұйымдастыру жөніндегі комиссияның төрағасы, оның бірінші проректоры болып тағайындалады. Қазақ педагогика институтының доценті, Қазақ мемлекеттік университетінің әкімшілік-шаруашылық бөлімінің басшысы, осы оқу орнының профессоры болды.

Алайда, келесі жылы Кеңес өкіметі ұйымдастырған қуғын-сүргін саясаты кезінде тұтқындалып, ОГПУ үштігінің шешімімен Воронеж қаласына 5 жылға жер аударылды. Онда жүріп Денсаулық сақтау және гигиена институтында бөлім меңгерушісі, балаларды емдеу-сақтандыру амбулаториясы меңгерушісінің орынбасары секілді қызмет істеді. Соңғы бір жыл кесімді мерзімі бітсе де елге оралмады.

1938 жылы 26 шілдеде жалған саяси айыппен екінші рет тұтқынға алынып әуелі Мәскеу, кейін Алматы түрмесінде отырды. 1939 жылы 24 сәуірде әскери трибуналдың үкімімен ату жазасына кесілді, 1939 жылы 19 қыркүйекте түрме ауруханасында өкпе туберкулезінен қайтыс болды.

Оның ісі тек 1958 жылы 28 ақпанда Қазақ КСР Жоғарғы сотының Қылмыстық істер коллегиясында қайта қаралып ақталды

Қазір туған жері Атырау облысы Миялы кентінде оған ескерткіш қойылған. Атырау университетіне, Алматы және Атырау қалаларындағы бір-бір көшеге есімі берілген.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Абжанов, Х. «Алаш»: след в истории народа / Х. Абжанов // Страна и мир. - 2008. - №10, 11.
2. Акбай, Ж. «Одна душа!» / Ж. Акбай // Приуралье. - 2002. - №80. - С. 4.
3. Акимбеков С. Слово о Халеле Досмухамедове / С. Акимбеков // Казахстанская правда. - 2013. - 19 апреля. - №137-138. - С. 12.
4. Алашорда: фотоальбом / Құраст., түсін. жазған Б. Мүрсәлім. - Алматы: «Орхон» баспа үйі, 2012. - 284 б.
5. Базарғалиев, Ғ.Б. Қоғам және мемлекет қайраткері Халел Досмухамедов / Ғ.Б. Базарғалиев // Дарабоз. - 2012. - №9. - Б. 4-10.
6. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш / Ш. Байділдин // Мәдени мұра. - 2011. - қараша-желтоқсан. - №6(39). - Б. 68-71.
7. Биданова, А. Запрещенные, но не забытые / А. Биданова // Казахстанская правда. - 2008. - 15 августа. - С.11.
8. Досмухамедов Х. Елдің тілі бұзылуына ең алдымен оқығандары себеп болады / Х. Досмухамедов // Үркер. - 2016. - №11. - Б. 37-39.
9. Досмухамедов, Х. Исатай-Махамбет. - Алматы: Қазақстан, 1991. - 256 б.
10. Досмухамедұлы, Х. Таңдамалы. - Алматы: Ана тілі, 1998. - 384 б.
11. Әнес, Ғ. Энциклопедист ғұлама дәрежесіне өзізденпаздығымен

- жетті / Ғ. Әнес // Аңыз адам. - 2014. - желтоқсан. - №24. - Б. 40.
12. Жанабайұлы, Т. Халық жадынан шықпаған тұлға / Т. Жанабайұлы // Ана тілі. - 2013. - 18-24 сәуір. - №16. - Б. 6-7.
13. Жарықбаев, Ж. Х. Досмұхамедовтың дүниетанымы мен психологиялық көзқарастарының қалыптасуына И.П. Павлов пен В.Н. Бехтеревтің әсері / Ж. Жарықбаев // Мектептегі психология. - 2013. - №1. - Б. 8-11.
14. Кішібеков, Д. Мұстафа Шоқай философиясы / Д. Кішібеков // Ақиқат. - 2015. - №12. - Б. 53-55.
15. Курарару Л. Основоположники казахской государственности / Л. Курарару // Приуралье. - 2013. - 12 сентября. - №111. - С. 6.
16. Қазақ прозасы. Хрестоматия. Үш томдық. Т.2.: ХІХ-ХХ ғасырлар / жалпы ред. басқ. Ж. Тілепов. - Алматы: Ғылым, 2001. - 672 б.
17. Қалиұлы, С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы: оқу құралы / С. Қалиұлы. - Алматы: Білім, 2003. - 280 б.
18. Мажитов Р. Предвестники Независимости / Р. Мажитов // Приуралье. - 2014. - 23 октября. - №120. - С. 9.
19. Немеркнущее имя: Одним из ярких представителей казахской интеллигенции начала прошлого века является Халел Досмухамедов - видный деятель политической организации «Алаш-Орда», объединившей в своих рядах практически всех представителей казахской элиты своего времени // Приуралье. - 2012. - 17 мая. - № 54. - С. 7.
20. Нұрпейіс, К. және т.б. Халел Досмұхамедұлы және оның өмірі мен шығармашылығы. - Алматы: Санат, 1996.
21. Өтебәлі, Ғ. Исатай батыр бейіті. Халел Досмұхамедұлының ақиқаты қалай ұмытылды? / Ғ. Өтебәлі // Орал өңірі. - 2012. - №70. - 16 маусым. - Б. 9.
22. Сабыр, М. Халел Досмұхамедов және түркітану мәселелері / М. Сабыр // Қазақ. - 2012. - №46. - 16 қараша. - Б. 5.
23. Сәулебекова, К. Ұлт-азаттық көтеріліс басшылары және Алаш

- қозғалысының жетекшілері / К. Сәулебекова // Қазақстан тарихы. - 2012. - №3. - Б. 82-86.
24. Сисенов, Б. Алаштың ақиығы / Б. Сисенов // Адамзат және қоршаған орта. - 2013. - 23 мамыр. - №10. - Б. 6.
25. Сисенов, Б. Алаштың ақиығы / Б. Сисенов // Класс Time. - 2013. - №20. -15 мамыр. - Б. 4.
26. Сүлейменова, Д. Алаш зиялылары хақында / Д. Сүлейменова // Орал өңірі. - 2015. - 3 қыркүйек. - №107. - Б. 15.
27. Сүлейменова, Д. Алаш орда үкіметі және мемлекеттік тіл саясаты / Д. Сүлейменова // Қазақ. - 2014. - 5-12 қыркүйек. - №36-37. - Б. 7.
28. Сүлейменова, Д. Алашорданың Батыс бөлімінің тарихы. Тарих ғылымының кандидаты ғылыми дәрежесін алуға арналған диссертация. - Алматы, 2004.
29. Сүмесінов, М. Қазақтың Халелі / М. Сүмесінов // Жас қазақ. - 2013. - 31 мамыр. - №20-21. - Б. 8.
30. Таңдамалы: қазақ тарихы, әдебиеті мен тілі, биология, табиғаттану салаларына қатысты зерттеу мақалалары және оқулықтарынан үзінді = Избранное: научные статьи по истории, казахскому языку и литературе, медицине, биологии, природоведению, а также отрывки из учебников. - Алматы: Ана тілі, 1998. - 384 б.
31. Тулепов Н. Славный сын Алаша. / Н. Тулепов // Приуралье. - 2012. - 5 апреля. - № 37. - С. 7.
32. Тұрсын, Х. Халелдің Ташкенттегі қызметі / Х. Тұрсын //Қазақ. - 2014. - 7-14 қараша. - №45-46. - Б. 8.
33. Шөпеғұл, Ж. Жеті жұрттың тілін білген / Ж. Шөпеғұл // Егемен Қазақстан. - 2013. - 30 сәуір. - №117. - Б. 6.

25 маусым
МАҒЖАН БЕКЕНҰЛЫ ЖҰМАБАЕВТЫҢ
туғанына 130 жыл
(1893-1938)

Мағжан (Әбілмағжан) Бекенұлы Жұмабай (25 маусым 1893, Солтүстік Қазақстан облысы, қазіргі Мағжан Жұмабаев ауданы, Сасықкөл жағасы - 19 наурыз 1938, Алматы) - алаш қозғалысының қайраткері, ақын, қазақ әдебиетінің жарқын жұлдызы.

Арғын тайпасының Атығай руының Құдайберді тармағынан шыққан.

Атасы - Жұмабай қажы. Әкесі Бекен саудамен айналысқан дәулетті адам болған. Анасының есімі - Гүлсім. Мағжан ауыл молдасынан сауатын ашып, 1905 - 1910 жылдары Қызылжардағы (Петропавл) №1 мешіт жанында белгілі татар зиялысы, мұсылман халықтарының азаттығы жолында күрескен М.Бегишевтің ұйымдастыруымен ашылған медреседе оқыды. Медреседе Бегишевтен Шығыс халықтарының тарихынан дәріс алды, қазақ, татар әдебиеттерін, Фирдоуси, Сағди, Хафиз, Омар Һайям, Низами, Науаи секілді шығыс ақындарының дастандарын оқып үйренді.

Баспадан 1909 жылы шыққан Абай өлеңдерін оқып, «Атақты ақын, сөзі алтын хакім Абайға» деген өлең жазды. 1910-1913 жылдары Уфа қаласындағы Ғалия медресесінде білім алды. Онда татар жазушысы Ғ.Ибрагимовтен дәріс алып, белгілі қайраткер С.Жантөринмен тығыз қарым-қатынас орнатады, болашақ көрнекті жазушы Б.Майлинмен танысады.

Ибрагимовтің көмегімен 1912 жылы Қазан қаласындағы Кәрімовтер баспасында «Шолпан» атты тұңғыш өлеңдер жинағы басылып шығады. Садақ журналын шығаруға қатысады, оған өзінің өлеңдерін жариялайды. 1913-1916 жылдары Омбы мұғалімдер семинариясында оқыды.

Бірлік ұйымы жұмысына белсене араласып, Балапан қолжазба журналын шығаруға қатысады. Ә.Бөкейхан, А.Байтұрсынұлы, М.Дулатұлы секілді алаш қайраткерлерімен байланыс орнатып, Қазақ газетіне өз өлеңдерін жариялайды.



1917 жылы Ақпан төңкерісінен кейін қалыптасқан саяси жағдайға сай қоғамдық өмірге белсене араласып, Ақмола облыстық қазақ съезін өткізуді ұйымдастырушылардың қатарында болды. Осы жылы сәуірде Ақмола облысы қазақ комитеті құрамына сайланды. Мәскеу қаласында өткен Бүкілресейлік мұсылман съезіне қатысты. Бірінші жалпықазақ съезінің шешімі бойынша Бүкілресейлік Құрылтай жиналысына депутаттыққа кандидат ретінде ұсынылды.

Алаш партиясының Ақмола облысының комитетінің мүшесі болды. Үш Жүз партиясы өкілдерінің жалған айыптауымен бір айға жуық абақтыға отырып шықты. Екінші жалпықазақ съезіне делегат ретінде қатысып, онда оқу мәселесі бойынша құрылған комиссияға төрағалық етті.

1918-1919 жылдары Петропавл уездік земство басқармасында қызмет етті. 1919–1923 жылдары Ақмола губерниялық «Бостандық туы» газетінде, Шолпан, «Сана» журналдарында, «Ақжол» газетінде қызмет істеп жүріп, халық ағарту жұмысына белсене араласады. Сол кезеңде қалың қауымға таныс поэмасы «Батыр Баянды» жазып, жарыққа шығарады.

1923-1927 жылдары Мәскеуде Жоғары әдебиет-көркемөнер институтында оқиды. Онда орыс әдебиетін, Батыс Еуропа әдебиетін терең зерттеп, орыс мәдениет қайраткерлерімен жете танысып, көпшілігімен достық қарым-қатынаста болады. Мәскеуде оқып жүргенде оның шығармалары орынсыз сынға ұшырады.

1924 жылы 24 қарашада Мәскеу қаласындағы Шығыс еңбекшілері коммунистік университетінде қазақ жастарының жерлестік ұйымында жиналыс өтіп, олар Мағжанның 1922 жылы Қазанда, 1923 жылы Ташкентте басылып шыққан жыр жинақтарын талқыға салды. Онда ақын шығармаларын теріске шығаратын қаулы қабылданды. Бұл қаулы Еңбекші Қазақ газетінің 1925 жылы 14 ақпандағы санында басылды.

Орынсыз сыннан көңілі жабыққан ақын «Сәлем хат» деген өлең жазды. Ол «Тілші» газетінде жарияланды. «Еңбекші қазақ» газетінің 1924 жылы 19 желтоқсанындағы санында С.Мұқановтың «Сәлем хат жазған азамат Мағжан Жұмабаевқа» деген ескертпемен «Сәлемге сәлем» деген жауап өлеңі басылды.

Жаңа құрылысқа, жаңа тұрмысқа қатысты нақтылы өлең жазбаса да, «уралап айқайламадың» деген кінәмен, тап күресіне

белсене араласып, кедей сөзін сөйлемедің деген айыппен М.Жұмабаев қатаң сынға алынды. Мағжан 1927-1929 жылы Бурабайда, одан соң Қызылжарда оқытушылық қызметтер атқарады.

1929 жылы М.Жұмабаев «Алқа» атты жасырын ұйым құрғаны үшін деген айыптаулармен Мәскеудегі Бутырка түрмесіне камалып, 10 жыл айдауға кесіледі. 1936 жылы М.Горький мен Е.Пешкованың араласуымен бостандық алып, Қазақстанға қайтады.

Петропавл қаласында мектепте орыс тілі мен әдебиетінен сабақ беретін мұғалім болып жұмыс істейді. Көп ұзамай қалалық оқу ісінің меңгерушісі оны саяси себептерге байланысты деген айыппен мұғалімдік қызметтен босатады. 1937 жылы наурызда М.Жұмабаев Алматыға келеді. Аударма ісімен айналысады. 1938 жылы қайтадан қамауға алынып, 19 наурызда ату жазасына кесілді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Абдрахманов, С. Жиырманшы ғасыр жырлайды: қазақ поэзиясының антологиясы. Т.1. / С. Абдрахманов. - Алматы: Раритет, 2007. - 504 б. - (Алтын қор).
2. Аймаутов Ж. О поэзии Магжана Жумабаева: доклад, прочитанный перед студентами Ташкентского университета в 1923 г. / Ж. Аймаутов // Нива. - 2014. - №5. - С. 108-120.
3. Айтымбетова, Г. Проблемы мировоззрения и идентичности в творчестве М. Жумабаева и с позиции современности / Г. Айтымбетова // Саясат. - 2003. - №6. - С. 57-60.
4. Акашева, А. Тіл-тәрбие көзі / А. Акашева // Сыныптағы тәрбие. - 2014. - №4-5. - Б. 14.
5. Алашорда: фотоальбом / Құраст., түсін. жазған Б. Мүрсәлім. - Алматы: «Орхон» Баспа үйі, 2012. - 284 б.
6. Алкебаева, Д. «Таза, терең, өткір, күшті, кең тілім...»Мағжанның тіл туралы толғаныстары / Д. Алкебаева // Ана тілі. - 2013. - №41. -17-23 қазан. - Б. 5.
7. Алпаров Ж. Нелегкая судьба борца за справедливость / Ж. Алпаров // Литер. - 2015. - №231. - 10 декабря. - С. 29.

8. Альдикенова Ш.С. Философская категория «смысл жизни» в лирике М. Лермонтова и М. Жумабаева / Ш.С. Альдикенова // Уроки русского языка и литературы в школе. - 2015. - №1. - С. 46-48.
9. Асабаев, З. Қос арысты көрген қариялар / З. Асабаев // Ана тілі. - 2012. - №: 11-12. - Б. 14.
10. Асыл мұра түркі антологиясы = Valuable heritage: turkic anthology / Бас ред. Ш. Ибраев, [б. м.], 2012. - 568 б.
11. Базарбаев, М. Избранные произведения / М. Базарбаев. - Астана: Нур-Астана. - (Тұғыры биік тұлғалар). Т.4.: Казахская поэзия: художественные искания (К традициям Абая). - 2009. - 352 с.
12. Байбосын, С. Екі шығарма-бір оқиға немесе «Жантай батыр» мен «Батыр Баян» дастандары жайлы / С. Байбосын // Ақиқат. - 2013. - №10. - Б. 92-96.
13. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш / Ш. Байділдин // Мәдени мұра. - 2011. - №6(39). - қараша-желтоқсан. - Б. 68-71.
14. Байкөбекова (Байкубекова), А. Мағжан Жұмабаев: «Толқын» / А. Байкөбекова (Байкубекова) // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2016. - №1. - Б. 36-37.
15. Байтенова, Г. Мағжан - дана азамат, ұлы ақын / Г. Байтенова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2013. - №4. - Б. 117-119.
16. Бақытжан, А. Мағжан - қазақ поэзиясының шолпан жұлдыздарының бірі / А. Бақытжан // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2013. - №6. - қараша-желтоқсан. - Б. 23.
17. Бейсентаев, А.Б. Мағжан Жұмабаев шығармашылығы және орыс әдебиеті: монография / А.Б. Бейсентаев. - Алматы: Эверо, 2015. - 172 б.
18. Бердібай, Р. Жұлдыздар жарығы / Р. Бердібай. - Алматы: Білім, 2000. - 248 б.
19. Ғаббасова, Г. Мағжан - лирик ақын / Г. Ғаббасова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2014. - №1. - қаңтар. - Б. 27.

20. Елеуменов, Ш. Арманнан арман асулап... ел тәуелсіздігі идеясы және Мағжан-жыр / Ш. Елеуменов // Қазақ әдебиеті. - 2016. - 29 қантар. - №4. - Б. 4.
21. Елеуменов, Ш. Мағжанның мақсаты ел бүтіндігін, бірлігін сақтау болатын / Ш. Елеуменов // Аңыз адам. - 2012. - №:1. - Б. 5-10.
22. Енсепов, Б.Б. Иса Тоқтыбаевтың қоғамдық-саяси және мәдени - ағартушылық қызметі / Б.Б. Енсепов // Тарих тағылымы = Уроки истории. - 2014. - №4. - Б. 9-14.
23. Еңсегенұлы, Т. Түркі дүниесін жырмен оятқан ақын / Т. Еңсегенұлы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №10. - Б. 15-26.
24. Еңсегенұлы, Т. Түркі дүниесін жырмен оятқан ақын: жалғасы. Басы өткен санда / Т. Еңсегенұлы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №11. - Б. 3-10.
25. Ергөбек, Қ. Тағлымды тағдыр / Қ. Ергөбек // Түркістан. - 2014. - №10. - 13 наурыз. - Б. 10.
26. Ергөбек, Қ. Татар поэзиясының тарланы, Мағжан өлеңдерінің тәржімашысы // Егемен Қазақстан. - 2016. - 21 мамыр. - №96. - Б. 8.
27. Есім, Ғ. Топырақ / Ғ. Есім // Егемен Қазақстан. - 2016. - 28 қыркүйек. - №185. - Б. 13.
28. Есқали, Ө. Ұлт мақтанышы / Ө. Есқали // Егемен Қазақстан. - 2013. - №142. - Б. 5.
29. Әбдіқалық, К. Өліміне айғақ жоқ... / К. Әбдіқалық // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №11. - 15 наурыз. - Б. 11.
30. Әділқайырқызы, Г. Мағжанның «Оты» - өзі туралы романтикалық өлең / Г. Әділқайырқызы // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №9. - Б. 37-40.
31. Әнес, Ғ. Тұңғыш-кәсіби қазақ ақыны-Мағжан Жұмабаев / Ғ. Әнес // Ана тілі. - 2017. - №21. - Б. 2.
32. Әнуарбек, М. Алашорда сиезінің делегаты / М. Әнуарбек // Орал өңірі. - 2017. - №29. - 16 наурыз. - Б. 5.
33. Жақия, К. Мағжан - жалынды ақын / К. Жақия // Ұлағат. - 2015.

- №3. - Б. 129-143.
34. Жалелова Н.Ж. Урок на тему «Образы березы в лирике М. Жумабаева и С.Есенина» / Н. Ж. Жалелова // Русский язык в школах и вузах Казахстана. - 2014. - №2. - март-апрель. - С. 36-38.
35. Жаратқан жанға рахат жазғытұры... // Қазақ әдебиеті. - 2013. - №12. - 22-28 наурыз. - Б. 1, 12.
36. Жарықбаев, Қ. Қазақтың үш шамшырағы / Қ. Жарықбаев // Мектептегі психология = Психология в школе. - 2016. - №5. - Б. 6-9.
37. Жарықбаев, Қ. Маған Жұмабаевтың (1893-1938) психологиялық пікірлер / Қ. Жарықбаев // Мектептегі психология. - 2013. - №2(56). - Б. 4-8.
38. Жетписбаева, Б.А. Образные миры Магжана Жумабаева / Б.А. Жетписбаева. - 2-е изд., доп. - А: Нур-Пресс, 2008.
39. Жолдасбекова, Б. Мағжанның өмірі мен шығармашылығы / Б. Жолдасбекова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2013. - №11. - қараша. - Б. 19.
40. Жумабаев М. Эстетические чувства / М. Жумабаев // Самопознание.kz. - 2014. - №11. - С. 86.
41. Жумабаев, М. Грехопадение Шолпан: Рассказ / М.Жумабаев // ЕВРАЗИЯ. - 2002. - №2. - С. 60-74.
42. Жұмабаев, М. «Сен сұлу» / М. Жұмабаев // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2013. - №8. - Б. 51-57.
43. Жұмабаев, М. Ақан сері / М. Жұмабаев // Аңыз адам. - 2014. - №2. - қаңтар. - Б. 5-16.
44. Жұмабаев, М. Батыр Баян: өлеңдер мен поэмалар. - Астана: Елорда, 1998. - 327 б.
45. Жұмабаев, М. Жан сөзі: өлеңдер мен дастандар. - А.: Раритет, 2005. - 256 б.
46. Жұмабаев, М. Педагогика / М. Жұмабаев. - 3-бас. - Алматы: Ана тілі, 1992. - 160 б. - (Халық қазынасы).
47. Жұмабаев, М. Педагогика. - Алматы: Ана тілі, 1992. - 160 б.

48. Жұмабаев, М. Сүй жан сәулем: өлеңдер мен поэмалар / М. Жұмабаев. - Алматы: «Атамұра», 2002. - 256 б.
49. Жұмабаев, М. Шығармалары. Үш томдық. - Алматы: Білім, 1995.-Т.І. - 256 б.
50. Жұмабаев, М. Шығармалары. Үш томдық. - Алматы: Білім, 1995. - Т. II-III. - 512 б.
51. Жұмабаев, М. Шығармалары: Өлеңдері, поэмалары, прозалары. - Алматы: Жазушы, 1989. -448 б.
52. Жұмабаева, Б. Мағжан әлемінен сыр шертейік / Б. Жұмабаева // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. -2012. - №2. - Б. 54-55.
53. Жұмабаева, Р. Мағжан өлімінің шындығынан. Кеңестің өтірігі қымбат па? / Р. Жұмабаева // Алаш айнасы. - 2012. - №67. - Б. 5.
54. Кадралинова, М.Т. Иконика художественного мира, или образный строй художественного текста / М.Т. Кадралинова // ЕВРАЗИЯ. - 2002. - №3. - С. 43-48.
55. Кайралапова С.К. Переводческая трансформация концепта «Грех» в произведении М. Жумабаева «Грех Шолпан» / С.К. Кайралапова // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің хабаршысы = Вестник Казахского Национального университета им. Аль-Фараби. - 2015. - №2. - С. 384-389. - (Серия Филологическая)
56. Каметова Р. Созвучие произведений М. Жумабаева и А. Блока / Р. Каметова // Ұлағат. - 2016. - №1. - С. 24-32.
57. Каметова, Р. М. Жұмабаев және А. Блок символизмі / Р. Каметова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2016. - №2. - Б. 14-21.
58. Карагойшин К. Звезда Мағжана / К. Карагойшин // Приуралье. - 2013. - №77. - С. 6
59. Каримова, Г. Мағжан - ақынның ақыны / Г. Каримова // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы. - 2014. - №1. - Б. 167-171. - (Филология сериясы)

60. Кемеңгер, Қ. Мағжан мен Қошке / Қ. Кемеңгер // Егемен Қазақстан. - 2013. - №132. - 23 мамыр. - Б. 6
61. Кеңшілікұлы, А. Екі ақын. Екі тағдыр. Ортақ қасірет / А. Кеңшілікұлы // Егемен Қазақстан. - 2016. - 30 шілде. - №145. - Б. 14.
62. Кишман, Л. «Слову своему поклонюсь» / Л. Кишман // Внеклассная работа в школе. - 2008. - №4. - С. 44-48.
63. Клютова, Г.Ж. Мағжан Жұмабаевтың өмірі мен шығармашылығы / Г.Ж. Клютова // Қазақ тілі мен әдебиеті казақ,орыс сыныптарында. - 2015. - №6. - Б. 5-6.
64. Кошенова, Р. Звезда Магжана / Р. Кошенова // Казахстанская правда. - 2003. - №224-225.
65. Күзембаева, М. Мағжан Жұмабаев. Сағындым / М. Күзембаева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №9. - Б. 94-100
66. Күзембекова, Ж.Ж. Поэзия әлеміндегі жарық жұлдыз / Ж.Ж. Күзембекова // Дарабоз. - 2014. - №1. - қаңтар. - Б. 72-73
67. Күмісбаев, Ө. Әбу Фирас және Мағжан Жұмабаев / Ө.Күмісбаев // Түркістан. - 2012. - №7. - 16 ақпан. - Б. 10.
68. Күмісбаев, Ө. Мағжан және дүния әдебиеті / Ө. Күмісбаев // Мәдениет. - 2012. - №1. - қаңтар. - Б. 34-41.
69. Қадырова, К. Мағжан Жұмабаевтың педагогикасын тарих сабағында қолдану технологиясы / К. Қадырова // Қазақстан тарихы: әдістемелік журнал. - 2015. - №1. - Б. 31-40
70. Қазақ әдебиеті ақын-жазушылары портреттерінің жинағы / Құраст. С. Елікбаев, [б. м.], 2006. - 53 б.: сур.
71. Қазақтың тәлімдік ойлар антологиясы. Он томдық. Т.6. Ұлттық тәлім - тәрбиелік ғылымдардың дамып, қалыптасу тарихынан (1920-2000 жылдар) / құраст.: С. Қалиев, К. Аюбай. - Алматы: Сөздік-Словарь, 2009. - 400 б.
72. Қазиева, Ф. Мағжан Жұмабаев. Сүйемін / Ф. Қазиева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №11. - Б. 77-80.
73. Қамзабекұлы, Д. Мағжан мен Смағұл / Д. Қамзабекұлы // Қазақ. - 2014. - №49. - 5 желтоқсан. - Б. 6

74. Қапарова, Ә.М. М.Жұмабаев. «Батыр Баян» поэмасы / Ә. М. Қапарова // Әдіскер мұғалім: әдістемелік бірлестік жұмысы. - 2014. - №4. - Б. 9-10
75. Қызайбаева, С. М. Жұмабаев. «Балапан канат қакты» / С. Қызайбаева // Литература в казахстанской школе = Әдебиет казахстан мектебінде. - 2014. - №5. - Б. 22-24
76. Мағжан өлімінің шындығынан Кеңестің өтірігі қымбат па? // Адамзат және қоршаған орта. - 2014. - №24. - 10 желтоқсан. - Б. 5.
77. Мағжанға арналған мәнет // Орал өңірі. - 2013. - №71. - 11 маусым. - Б. 1.
78. Майтанов, Б. Казахская литература в историческом преломлении / Б. Майтанов // Евразия. - 2006. - №3. - С. 69.
79. Медеубаева, К.Т. Мағжан Жұмабаев шығармаларындағы халық педагогикасының үлгілері / К.Т. Медеубаева. - (Педагогика сериясы) // Қазақ Мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы. - 2013. - №4. - Б. 115-118.
80. Молдабаева, Г. «Как пламень жертвенный»: историко - литературная композиция / Г. Молдабекова // История Казахстана в школе и вузах. - 2002. - №5. - С. 13-21.
81. Молдиманова, А. М. Жұмабаев. «Батыр Баян» дастаны / А. Молдиманова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2013. - №12. - Б. 28-29.
82. Муканова, Г. «Батыр Баян» поэмасы / Г. Муканова // Қазақ тілі мен әдебиеті орта мектепте. - 2012. - №4. - Б. 23-24.
83. Мүтиев, З.Ж. Қазақ лирикасының зерттелу тарихы: оқу құралы / З.Ж. Мүтиев. - Орал: М. Өтемісов ат. БҚМУ Баспа орталығы, 2012. - 306 б.
84. Мұқанов, Д. Смағұл және Мағжан / Д. Мұқанов // Қазақ. - 2013. - №13-14. - 29 наурыз. - Б. 4.
85. Мұқанов, Қ. Мұхтар. Мағжан. Смағұл / Қ. Мұқанов // Қазақ. - 2013. - №25-26. - 21-28 маусым. - Б. 4.
86. Мырзабекова, Б.Қ. М. Жұмабаев. «Жазғытұрым» / Б.Қ.

- Мырзабекова // Бастауыш сыныпта оқыту әдістемелігі: барлық пәндер бойынша. - 2014. - №4. - Б. 37-38.
87. Мырзахметұлы, М. Сөздерінің түбіне терең бойла: Абай, Мағжан, Шәкәрім жырларындағы пәлсапалық ойлар / М. Мырзахметұлы // Түркістан. - 2014.
88. Мырзахметұлы, М. Түркі халықтарын рухани біріктірудің кілті - ортақ жазуда / М. Мырзахметұлы // Аңыз адам. - 2012. - №1. - Б. 42-43.
89. Нұғыманов, Е. Мағжанның «Түркістан» өлеңі / Е. Нұғыманов // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2013. - №8. - Б. 85-88.
90. Озғанбаев, Ө. Атыңнан айналайын, хан Абылай! / Ө.Озғанбаев // Айқын. - 2013. - №184. - Б. 5.
91. Оразбаева, Г.Т. «Мағжан - жыршы ақын» атты әдеби-эпикалық кеш / Г.Т. Оразбаева // 12 жылдық білім беру. - 2013. - №1. - Б. 55-59.
92. Өмірбайұлы, Қ. Мағжан мұрасы терең зерттеуді қажет етеді / Қ. Өмірбайұлы // Заң газеті. - 2013. - №79. - 31 мамыр. - Б. 3.
93. Перленбетов, М. Қазақ психология ғылымы: неге қолжеткіздік, нені жүзеге асыра алмай келеміз? / М. Перленбетов, Қ. Жарықбаев // Егемен Қазақстан. - 2016. - 19 наурыз. - №52. - Б. 6.
94. Сабирова, Ж. М. Жұмабаевтың «Батыр Баян» поэмасындағы психологиялық мотивтер / Ж. Сабирова, А. Сифуатова // Мектептегі психология. Психология в школе. - 2012. - №5. - Б. 10-11.
95. Садықов, Н.Р. Мағжан Жұмабаев және Мажит Айтбаев шығармаларындағы «Түркістан» концептісі / Н.Р. Садықов // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы = Вестник Казахского Национального университета им. аль-Фараби. - 2016. - №1. - Б. 432-437. -(Филология сериясы)
96. Саламатова, Ш. Ақын өлеңдерін талдағандағы ойлар: 11- сынып / Ш. Саламатова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №10. - Б. 71-73.

97. Салманова, Т. М. Жұмабаев «Бесік жыры» / Т. Салманова // Бастауыш білім. - 2014. - №4-5. - Б. 28
98. Салықов, М.Ғ. Мағжан Жұмабаев. «Түркістан» өлеңі / М.Ғ. Салықов // Педагог. - 2016. - №4. - Б. 32.
99. Сәулебекова, К. Ұлт-азаттық көтеріліс басшылары және Алаш қозғалысының жетекшілері / К. Сәулебекова // Қазақстан тарихы. - 2012. - №3. - Б. 82-86.
100. Суталиева А.М. Судьба женщины в изображении Л.Н. Толстого, Г. Флобера и М. Жумабаева: общее и различия в их трактовках / А.М. Суталиева // Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы = Вестник Казахского Национального университета им. аль-Фараби. - 2014. - №4-5. - С.315-318. - (Серия Филологическая)
101. Сүгірова, Ә. Мағжан Жұмабаев - біздің жерлесеміз, мақтанышымыз (қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімдерінің ӘБ апталығында 4 «А» сыныпта өткізілген ашық сабақ жоспары) / Ә. Сүгірова // Казахский язык: преподавание в школе, колледже и ВУЗе. - 2013. - №3. - Б. 16-17.
102. Сүлейменов, Ж. Мағжанның алтын бесігі / Ж. Сүлейменов // Мәдени мұра. - 2013. - №6. - қараша-желтоқсан. - Б. 7-12.
103. Тагиманова, Қ. М. Жұмабаев. «Батыр Баян» поэмасы / Қ. Тагиманова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде = Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №5. - Б. 65-70.
104. Тайшыбай, З. Мағжан қызылжардан неге кетті? / З. Тайшыбай // Қазақ. - 2014. - №12-13. - 21-28 наурыз. - Б. 7.
105. Тайшыбай, З. Мағжанның Қызылжары: зерттеу / З. Тайшыбай. - Астана: Астана-полиграфия, 2008. - 232 б. - (Уақыт және Қаламгер)
106. Тезекбаева, Қ. Азаттықты аңсаған Алаш / Қ. Тезекбаева // Педагогика және оқушы психологиясы. - 2015. - №1. - Б. 52.
107. Темірова, Р. Мағжан мен елбасының жастарға деген сенімділігінің сабақтастығы / Р. Темірова // Қазақ тілі мен

- әдебиеті орыс мектебінде=Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №12. - Б. 36-38.
108. Тоқтарбай, Е. Алашшыл жүрек / Е. Тоқтарбай // Қазақ. - 2013. - №50-50. - 13-27 желтоқсан. - Б. 17.
109. Тұрамғамбетқызы, Ғ. «Енді ұмыт жеті жылғы жолды тастақ...» / Ғ. Тұрамғамбетқызы // Егемен Қазақстан. - 2013. - №89. -19 наурыз. - Б. 6
110. Тұрсынғалиева, С.Ч. Қазақ әдебиеті: Орыс тілінде жалпы білім беретін мектептің жаратылыстану - математика бағытындағы 11 сыныбына арналған оқулығы / С.Ч. Тұрсынғалиева, С.Д. Аликулова, [б. м.], 2007. - 240 б.
111. Умарова, Г.С. Қазақ әдебиетінің тарихы: оқулық / Г.С. Умарова, С.Г. Шарабасов. - 2-бас. - Астана: Фолиант, 2011. - 244 б.
112. Умарова, Г.С. История казахской литературы: учебник / Г.С. Умарова. - Уральск, 2004. - 296 с.
113. Утегенова, Н. Мағжанның махаббат лирикасы / Н.Утегенова // Тіл және әдебиет. - 2013. - №5. - Б. 23-28.
114. Үсентаева, Б. Мағжан Жұмабаев: «Анама» / Б. Үсентаева // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2015. - желтоқсан. - №10. - Б. 19.
115. Шалдарбекова А.Б. М. Жұмабаев шығармашылығындағы тарихи және рухани сабақтастық мәселелері / А.Б. Шалдарбекова // Эль-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университетінің хабаршысы. - 2014. - №1. - С. 21-28. (Философия сериясы)
116. Шапиян, М. Мағжанның ақындығы туралы / М. Шапиян // Аңыз адам. - 2012. - №1. - С. 12-14.
117. Шатемірқызы, А. Мағжан Жұмабаев: «батыр Баян» / А. Шатемірқызы // Қазақ тілі: әдістеме. - 2013. - №4. - Б. 24-26.
118. Шахманова Б. Ақындардың ақыны - Мағжан / Б. Шахманова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №12. - Б. 126-127.
119. Шмидт, В. Литературная гостиная с М. Жумабаевым / В.

Шмидт // Внеклассная работа в школе. - 2008. - №3. - С. 35-39.

120. Шоқымбетова Г. Үлгерімі төмен оқушылармен жұмыс / Г. Шоқымбетова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2015. - №1. - Б. 11.

1 шілде
ҒАЙСАҒАЛИ САМИҒОЛЛАҰЛЫ
СЕЙТАҚТЫҢ
туғанына 65 жас
(1966)



Сейтак Ғайсағали Самиғоллаұлы - ақын, Қазақстан жазушылар одағының мүшесі (2001).

Орда орта мектебін (1976), Орал педагогикалық институтын (1980) бітірген. 1980-1982 жылы Таскала аудандық «Екпін», 1982 жылдан облыстық «Орал өңірі» газетінде тілші, бөлім меңгерушісі боп қызмет істеген.

Қазір «Орал өңірі» газеті редакторының орынбасары. Өлендері 1978 жылдан бері облыстық, республикалық басылымдарда жарияланып келеді. «Маңдай» (А., 1990), «Аман бол, Атамекенім» (Орал, 1996) «Нарынның нар ұлдары» (А., 1998), «Ай арудың алқасы» (2001) өлең жинақтары жарық көрген.

Сейтак Ақ Жайық өңірінің тарихы туралы мақалалары үшін облысы Б.Жәнекешев атындағы. (1991) және өлендер топтамасы үшін «Жалын» журналының Т. Айбергенов атындағы сыйлық (1987) лауреаты атанды. Облыстық «Нарын» қоғамдық қозғалысының басқарма мүшесі.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Аманова С. Поэзия от сердца: ЗКУ им. М. Утемисова - творческий вечер к 60-летию поэта, журналиста Г. Сейтака // Приуралье. - 2018.

- 18октябрь. - №120. - С. 7.
2. Аманова С. Поэт, воспевающий Независимость: творческий вечер поэта Гайсагали Сейтака // Приуралье. - 2018. - 11 декабря. - №143. - С. 12.
 3. Гайсагали Сейтаков, о нём // Батыс Казакстан облысы. Энциклопедия. - Алматы: Арыс баспасы, 2002. - С. 464.
 4. Муратулы С. Постичь поэта поможет Родина его // Приуралье. - 2008. - 27 ноября. - №136. - С. 8.
 5. Назарбаев Н.А. О награждении государственными наградами Республики Казахстан: Сейтак Гайсағали Самығоллаұлы «Ерен еңбегі үшін» медалімен: указ Президента Республики Казахстан // Приуралье. - 2016. - 15 декабря. - №152. - С. 2.
 6. Поздравляем, коллега! 50 лет Гайсагали Сейтакову // Приуралье. - 2008. - №75. - С. 2.
 7. Сабирова Р. Я лиру посвятил родному языку: В центре искусства им. Кадыра Мырза Али прошел литературно - поэтический вечер, посв. поэту, журналисту Гайсагали Сейтаку // Приуралье. - 2016. - 27 февраля. - №24. - С. 5.

11 шілде
ШӘКӘРІМ ҚҰДАЙБЕРДІҰЛЫНЫҢ
туғанына 165 жыл
(1858-1931)



Шәкәрім Құдайбердіұлы (11 шілде (23 шілде) 1858 - 2 қазан 1931) - ақын, жазушы, философ, тарихшы, композитор. Абаймен замандас әрі інісі, әрі ол негізін салған реалистік әдебиет дәстүрлерін алға апарушы ізбасары. Өзі өмір сүрген ортаның қоғамдық-саяси және әлеуметтік сыр-сипаттарын көре білуде, қоғам мен адам табиғатындағы кемшіліктерді зерделеуде,

туған халқына түзу жол көрсетуде Құдайбердіұлы Абай бағытын ұстанды. Шәкәрімнің әкесі Құдайберді Құнанбайдың Күңке деген бәйбішесінен туған, яғни Абайдың туған ағасы. Шәкәрім бес жасында ауыл молдасына оқуға беріледі де онда жеті жасына дейін оқиды.

Жеті жасында әкесінен жетім қалған ол бұдан былайғы кезде Абайдың тікелей тәрбиесінде болады. Өскен ортасының аса бай дәстүрлері мен Абай ағасының тәрбиесі табиғатынан зерек Шәкәрімнің жетімдік көрмей өсуіне ғана емес, оның таланты ақын, парасатты ой иесі болуына да зор ықпал жасады. Шәкәрімнің өзі кейінірек былай деп жазады: «Әкеміздің бір шешесінен туған Ибраһим мырза, қазақ ішінде Абай деп атайды, сол кісі мұсылманша һәм орысша ғылымға жүйрік һәм Алланың берген ақылы да бұл қазақтан бөлек дана кісі еді, ержеткен соң сол кісіден тағлым алып, әр түрлі кітаптарын оқып, насихатын тыңдап, азғана ғылымның сәулесін сездім». Кезінде арнайы оқу орындарында оқып білім алмаса да, ез бетінше ізденіп және Абай ағасының жетекшілігімен жан сарайын байытқан Құдайбердіұлы заманында қазақ арасындағы аса білімдар адамдардың бірі болды. Араб, парсы, түрік, орыс тілдерін жетік білді. Ол адамдар өмірін жақсартуға тырысқан ғалымдарды мысалға келтіреді. Олардың кейбіреулері адам өмірі жаратқан иесін танумен түзеледі десе, кейбіреулері үкімет жойылса, әркім өз бетімен өмір сүрсе түзеледі деді. Ал, біреулер оқу-біліммен, халықты ағартумен адам өмірі түзеледі деді. Біреулері бай, кедейді тенеумен түзеледі десе, біреулері тәрбиемен түзеуге болады деді. Өмірдің өзі - тіршілік таласы. Сондықтан адам өмірін жаратылыстың өзі солай жаратқан, бірін-бірі жеп, талап, таласып өмір сүрмек дегендер де болған. Шәкәрімнің өзі бұл идеялардың ешқайсысы адам жаратылысын өзгерте алмайтынына сенімді болды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Құдайбердіұлы, Ш. Жолсыз жаза: өлеңдер мен поэмалар. - А., 1988. - 256 б.
2. Құдайбердіұлы, Ш. Қазақ айнасы: өлеңдер мен поэмалар. - Алматы: Атамұра, 2003. - 296 б.

3. Құдайбердіұлы, Ш. Өлеңдер мен поэмалар / Құраст.: М. Мағауин. - Алматы: Жалын, 1988. - 256 б.
4. Құдайбердіұлы, Ш. Өлеңдер мен поэмалар / Құраст.: Х. Сүйіншалиев. - Алматы: Рауан, 1990. - 208 б.
5. Құдайбердіұлы, Ш. Түрік, қырғыз - қазақ, хәм хандар шежіресі. - Алматы: Қазақстан, 1991. - 80 б.
6. Құдайбердіұлы, Ш. Шығармалары: өлеңдер, дастандар, прозалар / Құраст. М. Жармұхамедов, С. Дәуітов, А. Құдайбердиев. - А.: Жазушы, 1988. - 560 б.
7. Құдайбердіұлы, Шаһкәрім. Шығармаларының үш томдық жинағы. Қажыма ойым, қажыма. Т.1. Өлеңдер / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай: Халықаралық Абай клубы, 2008. - 408 б.
8. Шығармаларының үш томдық жинағы. Өкінішті ғұмыр. Т.2. Дастандар, роман, аудармалар, мәнді сөздер, түрік, қырғыз, һәм хандар шежіресі, мұсылмандық шарты / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай: Халықаралық Абай клубы, 2008. - 432 б.
9. Құдайбердіұлы, Шаһкәрім. Шығармаларының бір томдық жинағы. Жол табалық ақылмен / Шаһкәрім Құдайбердіұлы. - Жидебай: Халықаралық Абай клубы, 2006. - 720 б.
10. Құдайбердиев, Ш. Три истины / Ш. Құдайбердиев. - А.: Қазақстан, 1991. - 77с.
11. Құдайбердиев, Ш. Тьму раздвинул: сочинения / Ш. Құдайбердиев. - А.: Дарын, 2001. - 116 с.
12. Шакарим. Мое время / Сост. Т. Шанбай. - Астана: Аударма, 2010. - 408 с.

3 тамыз
ЛИДИЯ ИГНАТЬЕВНА ГУБАНОВАНЫҢ
туғанына 100 жыл
(1923-2020)



«Фронтвичка» клубының мүшесі, соғыс және еңбек ардагері, Қазақ КСР мәдениетіне еңбегі сіңген қызметкері Лидия Игнатъевна Губанованың электрондық көрмесі

Еңбек және соғыс ардагері, Қаз.КСР мәдениетіне еңбегі сіңген қызметкер.

«Қызыл Жұлдыз» орденімен, 7 медальмен, «КСРО Мәдениет Министрлігінің Үздік еңбегі үшін» белгісімен марапатталған.

Лидия Игнатъевна Губанова - 1923 жылы ауыл шаруашылығының жұмыскер отбасында дүниеге келген. Мәскеу мәдениет институтын бітірген. 1944 жылдан бастап КОКП қатарында болған. Ұлы Отан соғысы майданына қатысқан: Дала Майдан құрамында, Сталинград Майданында байланысшы әйел болып соғысқа қатысқан. Украинаны, Чехословакияны /Прага қ./ босатқан. Соғыстан кейінгі жылдарда Орал қ. Орал радиоорталығында, Бөрлі ауданы әйел бөлімінің меңгерушісі, 1955 жылдан бастап аудандық мәдениет бөлімінің меңгерушісі болып, қалалық орталық кітапханасында жұмыс жасаған, 1963 жылдан бастап зейнетке шыққанға дейін – Н.К. Крупская атындағы облыстық кітапханасының директоры болып жұмыс жасаған.

Әскери марапаттардан басқа құрмет мадақтамалары, жастарды әскери-патриоттық тәрбиелеудегі жетістіктері үшін алғыс хаттары да бар.

Л.И. Губанова қаланың және облыстың қоғамдық өміріне белсене қатысқан: көп жылдар ішінде мәдениет қызметкерлерінің кәсіптік кеңесі облыстық комитетінің төралқасының мүшесі, облыстық әйел кеңесінің мүшесі, «Білім» облыстық қоғамы төралқасының мүшесі, әр түрлі уақытта еңбекші депутаттары Орал қалалық Кеңесінің депутаты болып сайланды.

1971 жылы «Қаз.КСР мәдениетіне еңбегі сіңген қызметкері» құрметті атағы берілді.

Зейнетке шыққанмен де үлкен қоғамдық және жастар арасында әскери-патриоттық жұмыс жасауын жалғастырып жүр.

Мемлекеттік мұрағат сақтауына барлығы 7 іс, 48 сақтау бірлік құжаттары қабылданды.

Оның ішіне: өмірбаяны, жеке құжаттары, марапаттаулары, мадақтамалары, алғыс хаттары, газет мақалалары, әр түрлі жылдардың фотосуреттері кірді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Бикбау М. Фронтвичка всегда в строю: О Губановой Л.И. // Библиотека. - 2013. - №9. - С. 53.
2. Горохова Н. Пусть помнит мир, спасенный // Приуралье. - 2010. - 22 апреля. - №43. - С. 13.
3. Губанова Лидия Игнатьевна // И девушка наша проходит в шинели / Сост. Е.М. Купиева. - Уральск, 1993. - 116 с.
4. Губанова Лидия Игнатьевна // Приуралье. - 2020. - 21 августа. - №66. - С. 14.
5. Губанова Лидия Игнатьевна // Ақжайықтың асыл арулары - Заслуженные женщины Приуралья. - Алматы: Мерекенің баспалар үйі, 2013. - С. 162.
6. Қазақстан Ұлы Отан соғысы жылдарында. Батыс Қазақстан облысы = Казахстан в годы Великой Отечественной войны. Западно-Казахстанская область. - Алматы: Алтын кітап, 2016. - 208 б.
7. Митрохина А.Т., Бектенова С.С. Алевтина Тимофеевна Митрохина и Лидия Игнатьевна Губанова: биографии фронтовичек // Женщины Победы. - Уральск: «Полиграфсервис», 2015. - С. 86.
8. Смирнова Н. Ах, война, что ты сделала подлая...: женщины Приуралья в годы войны // Приближали как могли. - Уральск: WESTA, 2016. - С. 186.

8 қазан
ТАТЬЯНА НИКОЛАЕВНА АЗОВСКАЯНЫҢ
туғанына 75 жыл
(1948-2019)



Татьяна Азовская (8 қазан 1948 жыл, Орал қаласы) - акын.

Татьяна Азовская 1973 жылы ҚазҰУ-тін бітіреді. Одан ары қарай Семей облысындағы «Иртыш» газетінде тілші, Ақтөбе драма театрында әдеби қызметкер болып істейді. Сонымен қатар, ол Батыс Қазақстандағы «Приуралье» газетінде тілші қызметін атқарған және де бірқатар өлеңдердің авторы.

Жарық көрген өлең жинақтары:

Благодарю судьбу (1980 жыл),

Письмо из осени (1981 жыл),

Смуглое лето (1985 жыл). Сондай ақ ол «Жігер» жастар шығармашылық фестивалінің лауреаты (1981 жыл).

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Доронин Г. Испытание на нежность // Казахстанская правда. - 2011. - 11 февраля. - №50-51. - С. 14.
2. За днем, грядущим: Стихи и рассказы. - Алма-Ата: Жалын, 1978. - 141 с.
3. Иванова М. Власть над словом // Приуралье. - 2010. - 18 ноября. - №129. - С.7.
4. Писатели Приуралья юношеству и детям: Рекомендательный список литературы / Сост. А. Убишева. - Уральск, 2003.
5. Рябинина А. Исток судьбы [Т. Азовская. Поздравления с днем рождения. Коротко о ней] // Приуралье. - 2006. - 24 октября. - С. 4.
6. Рустамова Р. Поэтом надо родиться: В музее «Старый Уральск» состоялся творческий вечер Т. Азовской, посв. 65-летию со дня рождения // Жайық үні Жизнь города. - 2013. - №42. - С. 10.
7. Самойлова Г. «И, кажется: я - не умру - никогда!» // Приуралье. -

2021. - 8 октябрь. - №81. - С. 9.
8. Самойлова Г. «И родина - как первая любовь...»: 65 лет со дня рождения Азовской Т. // Приуралье. - 2013. - 12 октября. - №124. - С. 8.
9. Становова В. Нам - 25!: Воспоминания журналистов и бывших редакторов газеты «Пульс города» к 25-летию // Пульс города. - 2015. - №45. - С. 6-7.
10. Уральск литературный // Простор. - 1986. - №6. - С. 92-113.
11. Шабаренина Тамара. «Мои бессмертные друзья, Я вас люблю! Живите вечно...» // Простор. - 2020. - №1. - С. 189.
12. Щербанов Н. И жар-птицы перо еще обожжет наши пальцы [О писательнице Т. Азовской] // Приуралье. - 2004. - 21 февраля.

28 қазан
СҰЛТАНМАХМҰТ ТОРАЙҒЫРОВТЫҢ
туғанына 130 жыл
(1893-1920)



Сұлтанмахмұт Торайғыров (28 қазан 1893, қазіргі Қызылту ауданы, Көкшетау облысы – 21 мамыр 1920, Баянауыл ауданы, Павлодар облысы) – ақын, ағартушы.

Арғын тайпасының Сүйіндік руының Айдабол бөлімінен шыққан. Торайғыровтың 2 жасында шешесі қайтыс болып, 6 жасына дейін әжесінің тәрбиесінде болған. Кейін әкесі екі ұлымен Баянауылға көшіп, Торайғыр кентіне таяу жерге қоныстанған. Торайғыров алғаш әкесінен ескіше хат танып, 13 жасынан Мұқан, Әбдірахман, Тортай деген молдалардан дәріс алды. Өлеңге үйір, шығыстық сюжеттер негізінде жырлар туындатқан Мұқан молда тәлімінің Торайғыровтың ақын ретінде қалыптасуына игі әсері болғанымен, баянауылдық Әбдірахман молданың (1908) қаталдығы, өлең шығарғаны үшін жас қаламгерді жазалауы оның дін мен молдалар

жайлы теріс көзқарасының қалыптасуына негіз болған.

1911 ж. жаңаша оқыған Нұралы ұстазының көмегімен қазақ, татар тілдеріндегі әдеби кітаптармен, газет-журналдармен танысады. *1912 ж. Троицкідегі Ахун Рахманқұли медресесіне түседі, бірақ мұнда бір жылдай оқыған ол өкпе ауруының зардабынан оқудан шығып қалады. Торайғыров енді медреседе оқуды қойып, орысша оқу іздейді, қала маңындағы елде жаз бойы бала оқытады. Осы кезден ақындыққа ден қойып, *1912-13 жылдар аралығында «Оқып жүрген жастарға»,

«Тәліптерге» («Шәкірттерге»),

«Ендігі беталыс»,

«Оқудағы мақсат не?»,

«Анау-мынау»,

«Мағынасыз мешіт»,

«Жарлау»,

«Досыма хат»,

«Шығамын тірі болсам адам болып»,

«Түсімде»,

«Жазғы қайғы»,

«Қымыз»,

«Кешегі түс пен бүгінгі іс», т.б. өлеңдерін, «Зарландым» атты ұзақ очеркін жазды. Осы тұста «Қамар сұлу» романын жазуды бастады.

1913 жылдың күзінде Троицкіге қайтқан Торайғыров «Айқап» журналына жауапты хатшы болып жұмысқа орналасып, «Өлең һәм айтушылар», «Ауырмай есімнен жаңылғаным», «Қазақ тіліндегі өлең кітаптары жайынан», «Қазақ ішінде оқу, оқыту жолы қалай?», т.б. әңгіме, мақалаларын осы журналда жариялайды. Журналда аз ғана уақыт қызмет етті. 1914 жылы жазда туған елі Баянауылға оралады. Ел ішінде мәдени-ағарту жұмысын жүргізетін «Шоң серіктігі» деген ұйым ашпақ болғанымен, ісі жүзеге аспады. Осы жылы орысша оқу іздеп Семейге барған Торайғыров діттеген оқуына түсе алмай, біраз дағдарысқа ұшырайды. Осындай көңіл-күй әсерімен «Ләнет бұлты шатырлап»,

«Алтыаяк» сияқты өлеңдер жазған.

«Ендігі беталыс»,

«Тұрмысқа»,

«Бір адамға»,

«Туған еліме»,
«Сымбатты сұлуға»,
«Қыз сүйю»,
«Гүләйім»,
«Өмірімнің уәдесі»,
«Жан қалқам»,

«Гүл», т.б. өлеңдерін, «Кім жазықты?» атты өлеңмен жазылған романын дүниеге әкелді (1915). Шығыс Қазақстанда жалданып бала оқытқан.

1916 жылдың күзіне дейін әуелі Катонқарағайда, кейін Зайсанда болады, орыс тілін үйренеді. 1916-17 жылдардың қысында Томскіде орысша оқиды. Өмірден көп қағажу көріп қажыған ақын арманына жетіп көңілі көтеріледі. «Шәкірт ойы» өлеңінде «Қараңғы қазақ көгіне өрмелеп шығып күн болуды», «Мұздаған елдің жүрегін жылытуды» армандайды. Осы тұста әлем әдебиетінің классикалық үлгілерімен, саяси кітаптармен танысты. 1917 жылғы ақпан айындағы төңкерістен кейін Семейде жана құрылған Алаш партиясы мен Алашорда үкіметінің жұмыстарына қатынасып, «Алаш ұранын» жариялады. Бірақ ауруы асқынып кеткендіктен оқуды да, жұмысты да тастап, 1918 жылы сәуірде еліне біржола оралады. Онда Колчак үстемдігінен кейін қайта жанданған совдеп жұмысына араласып, ел шаруаларының дау-шарларын әділ шешуге қатынасты. Осы тұста саяси-философиялық әдебиетті (Г.Ц. Плеханов, Н.Г. Чернышевский, т.б.) көп оқып, «Шал мен қызға»,

«А, дүние»,
«Жас жүрек»,
«Сарыарқаның жаңбыры»,
«Адасқан өмір»,
«Кедей»,
«Айтыс», т.б. өлеңдерін жазды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Айкелбаева, К. Сұңғыла ойлы Сұлтанмахмұт / К. Айкелбаева // Қазақ және әлем әдебиеті = Казахская и мировая литература. - 2014. - №6. - Б. 7-9.
2. Алашбаева, Е.Қ. Жас ғұмырын арналған өз халқына, тастап

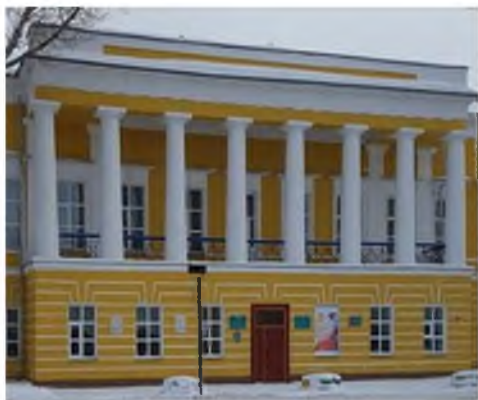
- кетті мол мұра ол артына: С. Торайғыровтың өмірі мен шығармашылығына арналған ашық тәрбие сағаты / Е.Қ. Алашбаева, Э.А. Жұбаназарова // Мектептегі кітапхана = Школьная библиотека. - 2014. - №4. - Б. 17.
3. Ахметова, Г. Корреляция временного и вечного в наследии Султанмахмута Торайгырова // Изденіс-Поиск. - 2002. - №2. - С.169-173. - (Серия гуманитарных наук).
 4. Айманов, Ш. Сұлтанмахмұт Торайғыров туралы естеліктер / Ш. Айманов // Аңыз адам. - 2013. - №6. - Б. 20-23.
 5. Абетжанова, Э. Алаш деп ұран салған Торайғыровты терен тани алдық па? / Э. Абетжанова // Ана тілі. - 2013. - 25 сәуір - 2 мамыр. - №17. - Б. 3.
 6. Ақанқызы, Г. Әйелдер құқығы идеясы және қазақ әдебиетіндегі әйелдер образы / Г. Ақанқызы // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы = Вестник казахского государственного женского педагогического университета. - 2014. - №3. - Б. 5-9. - (Филология сериясы).
 7. Алпаров, Ж. Нелегкая судьба борца за справедливость / Ж. Алпаров // Литер. - 2015. - 10 декабря. - №231. - С. 29.
 8. Әбдіқалық, К. Сұлтанмахмұт және «қазақ» газеті / К. Әбдіқалық, С. Әлімтаев // Қазақ. - 2013. - 24-31 мамыр. - №21-22. - Б. 7.
 9. Бейсебекова, М. Сұлтанмахмұт Торайғыров. «Қамар сұлу» романы / М. Бейсебекова // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде. - 2013. - №8. - Б. 116-124.
 10. Байділдин, Ш. Азаттық үшін алысқан Алаш / Ш. Байділдин // Мәдени мұра. - 2011. - №6(39). - қараша - желтоқсан. - Б. 68-71.
 11. Батырова, Б. С. Торайғыровтың «Қамар сұлу» романы / Б. Батырова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2012. - №4. - Б. 7-8.
 12. Биназартегі, А. Кемеңгердің кемел ойы: Ақын Сұлтанмахмұт

- Торайғыровтың «Социализм» мақаласын оқығаннан кейінгі ой / А. Биназартегі // Үркер. - 2016. - №6. - Б. 41-45.
13. Байғабылов, Н. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың жаңа өлеңі ақын жинағына неге енбей қалған? / Н. Байғабылов // Үш қоңыр. - 2012. - №19. - 16 мамыр. - Б. 5.
 14. Бұғыбаева, Қ. С. Торайғыровтың «Қамар сұлу» романы: (қазақ әдебиеті. 11- сынып) / Қ. Бұғыбаева // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2014. - қазан. - №8. - Б. 22.
 15. Габдуллина, Г. Сұлтанмахмұт Торайғыров. Бір адамға: 8-сынып / Г. Габдуллина // Қазақ тілі мен әдебиеті орыс мектебінде = Казахский язык и литература в русской школе. - 2015. - №11. - Б. 35-38.
 16. Досанова, Ф.Т. С. Торайғыров. «Қамар сұлу» / Ф.Т. Досанова // Мектептегі кітапхана = Школьная библиотека. - 2014. - №5. - Б. 8.
 17. Елғондинова, А. Ой түбінде жатқан сөз... / А. Елғондинова // Дарабоз. - 2013. - №9. - қараша. - Б. 84-87.
 18. Есетова, Р. Сұлтанмахмұт Торайғыров. Қамар Сұлу / Р. Есетова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №10. - Б. 50-52.
 19. Жамиева, А. С. Торайғыров «Шығамын тірі болсам, адам болып», «Мен-қазақ» өлеңдерін оқыту / А. Жамиева // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2015. - №2. - Б. 101-102.
 20. Жүсіпбекова, А. С. Торайғыровтың өмірі мен шығармашылығы / А. Жүсіпбекова // Қазақ әдебиеті және мемлекеттік тіл. - 2013. - қазан. - №10. - Б. 18.
 21. Ісімақова, А.М. Жүсіпбек Аймауытұлының әдебиеттанулық зерттеулері / А.М. Ісімақова // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2014. - №2. - Б. 2-3.
 22. Исаханова, К. Психолого - педагогические проблемы в творчестве С. Торайгырова // Изденіс-Поиск. - 2004. - №2. - С. 159-162. - (Серия гуманитарных наук)
 23. Канапьянов, Б. Поэт - демократ Султанмахмұт Торайгыров / Б. Канапьянов // Нива. - 2004. - №7. - С. 141-148.

24. Кәрменова, Г. Сұлтанмахмұттың өмірі мен шығармашылығы / Г. Кәрменова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2012. - №3. - Б. 36-42.
25. Медеубаева, К.Т. С. Торайғыров шығармаларындағы елін өркениетке үндеуінің педагогикалық негіздері / К.Т. Медеубаева // Қазақ мем-к қыздар пед-к университетінің хабаршысы. - 2015. - №5. - Б. 122-126 (Педагогика және психология сериясы)
26. Муратбай, Т. Сұлтанмахмұттың өмірі мен ақындық жолы / Т. Муратбай // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2010. - №3. - Б. 30.
27. Мацкевич, Э. Красный сайгак / Э. Мацкевич // Экологичекий курьер. - 2005. - 27 мая.
28. Мусаханова, Р. XX ғасыр басындағы қазақ ағартушыларының философиялық көзқарастары және оның Сұлтанмахмұт Торайғыров шығармашылындағы көрінісі Бейсембай Кенжетаев зерттеулерінде / Р. Мусаханова // Ұлттық ғылым академиясының хабаршысы. - 2009. - №1. - Б. 63.
29. Мажитова, Н. Т. Айбергенов өлеңдерінің тақырыптық-көркемдік сипаты / Н. Мажитова // Ұстаз шығармашылығы = Творчество педагога. - 2015. - №2. - Б. 32.
30. Найманбаев, А. Тұлға бейнесі / А. Найманбаев // Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық университетінің хабаршысы = Вестник казахского государственного женского педагогического университета. - 2014. - №3. - Б. 27-29. - (Филология сериясы)
31. Петрова, В.Ф. Введение в философию / В.Ф. Петрова, М.Ш. Хасанов // Евразия. - 2007. - №5. - С. 99.
32. Смағұлова, А. Жалындап өткен жас ғұмыр / А. Смағұлова // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2014. - №9. - Б. 130-133.
33. Тұрышев, А. Сұлтанмахмұт және орыс (Еуропа) шығармаларындағы діни сарындар / А. Тұрышев // Қазақ тілі мен әдебиеті. - 2009. - №12. - Б. 6.

34. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың (1893-1920) психологияк пікірлері // Мектептегі психология. - 2013. - №10. - Б. 23-28.
35. Сәбитова, І. Алаштық идеяның алғашқы жаршысы / І Сәбитова // Жұлдыз. - 2014. - №5. - Б. 196-204.
36. Секей, Ж. Сұлтанмахмұт Торайғыровтың «Қамар Сұлу» романының көркемдік ерекшеліктері / Ж. Секей, Ш.А. Доскеева // БҚМУ хабаршысы = Вестник ЗКГУ. - 2015. - №4. - Б. 245-251.
37. Умарова, Г.С. История казахской литературы: учебник / Г.С. Умарова. - Уральск, 2004. - 296 с.
38. Шарапиденова, Г. Я бы солнцем взошел над землей, озарив родные края / Г.Я. Шарапиденова // Внеклассная работа в школе. - 2008. - №3. - С.39-43.
39. Шойынбет, Ж.А. Оқумен өткен ғұмыр... / Ж.А. Шойынбет // Қазақ тілі мен әдебиеті қазақ, орыс сыныптарында. - 2013. - қараша - желтоқсан. - №6. - Б. 2-3.
40. Ысқақұлы, Д. Түркі әлемінің рухани жұлдыздары / Д. Ысқақұлы // Жалын. - 2013. - №11. - Б. 3-19.

А.П.ГАЙДАР АТЫНДАҒЫ (қазіргі Х. Есенжанов атындағы облыстық балалар және жасөспірімдер кітапханасы) ОБЛЫСТЫҚ БАЛАЛАР ЖӘНЕ ЖАСӨСПІРІМДЕР КІТАПХАНАЛАРЫНЫҢ БІРІККЕНІНЕ 35 ЖЫЛ (1988)



Облыстық балалар мен жасөспірімдер кітапханасы ғимараты XIX ғасыр архитектуралық ескерткіштеріне жататын үйде орналасқан. Бұл кітапхана республикада бірінші рет эксперимент ретінде 1988 жылы екі облыстық кітапхананы біріктіру арқылы ашылған. Олар: облыстық балалар кітапханасы, 1961 жылы жұмыс істеп келген, екіншісі - облыстық жасөспірімдер кітапханасы 1967 жылы құрылған. Хамза Есенжанов атындағы облыстық балалар және жасөспірімдер кітапханасы облысымыздағы ең ірі балалар кітапханасы болып табылады. Кітапханадағы 9 бөлімнің 6-уы пайдаланушыларға тікелей қызмет етеді. Кітапхана қорында 200 мыңнан астам кітаптар, CD, аудио және бейне деректер, электронды кітап қорлары бар. Оқырман саны - 20730; келушілер саны - 116734; кітап берілімі – 367095. Жыл бойы түскен құжаттар - 3624 дана, қазақ тілінде 2189 дана, орыс тілінде 1422 дана, басқа тілде 13 дана. Қаржы – 2897,0 теңге.

60 жылдық тарихы бар мәдениет ордасы - жылдан-жылға заман ағымына сай ақпараттық ресурстарының мүмкіншілігі артқан орталыққа айналып келеді. Кітапханада Хамза Есенжановтың өмірі мен шығармашылығын насихаттау жөніндегі «Хамзатану» орталығы, білім беру бағытында заманауи «BILIM» орталығы, Maker Space Oral шеберханасы өз қызметін ұсынады. Кітапханада танымдық, облыстық, республикалық, халықаралық конференциялар, облыстық үздік оқырмандар форумдар, байқаулары, «Қазақстанның оқырман ұрпағы - 2022» жалпыұлттық акциялар, дербес зерттеулер жүргізу, жас кітапхана қызметкерлеріне арналған кітапхана қызметінің креативті жаңа түрлерін ұсыну, жас мамандардың біртұтас команда моделін қалыптастыру мақсатымен облыстық тимбилдинг, облыстық

мәнерлеп оқу, ақын-жазушыларға арналған ірі шаралар, акциялар ұйымдастырылады. Кітапханада іс-шаралар әр түрлі форматта ұйымдастырылады. Сонымен қатар, сан алуан облыстық мәнерлеп оқу, шығармашылық байқаулары, ақын-жазушыларға арналған ірі шаралар, акциялар өз жалғасын табуда. Соңғы жылдары кітапханалардағы өзекті міндет - ақпараттық ресурстарды қағаз тасымалдаушылардан сандық форматқа көшіру. Кітапхана осы бағытта белсенді жұмыс жүргізуде. Цифрландыру үшін «WEB-RABIS» республикалық автоматтандырылған кітапханалық бағдарламасымен жұмыстануда.

Қазақ елінің, өз өлкеміздің тарихын, өнерін, мәдениетін, экономикасын, тұрмыс – тіршілігін насихаттауда кітап көрмелері, мәдени шаралар ұйымдастырылып тұрады.

Ақын-жазушылардың шығармалары арқылы балалар мен жасөспірімдердің өз елі мен халқын сүйуге тәрбиелеуде бірқатар жұмыстар атқарылуда. Әр жыл сайын «Орал облысының әдеби-өлкетану күнтізбесі»- атты көрсеткіш шығарылып, практикалық құрал ретінде облыстағы балалар кітапханаларына жіберіледі. Кітапхана тынысы одан әрі жалғасуда.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Аманғалиева Эльвира. «WEB-RABIS» бағдарламасымен жұмыстанудамыз // Oral oniri. - 2021.- 7 желтоқсан (№98). - 22 б.
2. «Бейсен және болмыс» оқырманға жол тартты // Oral oniri. - 2021. - 31 желтоқсан (№105). - 15 б.
3. Бек-Әлі Гүлнар. Баланың өскен бесігі - кен дүниенің есігі // Самал. - 2020. -10 желтоқсан (№15). -5 б.
4. Бек-Әлі Гүлнар. Жайық қалашығы - тарихи мұра // Үш қоңыр. - 2021. - 30 сәуір (№17). - 8 б.
5. Бек-Әлі Гүлнар. Ұлы Даланың аңыздары // Самал. - 2020. -10 қазан (№14). - 4 б.
6. Болатқызы Жанаргүл. Балалар мен жасөспірімдер кітапханалары // Үшқоңыр. - 2021. - 26 қараша (№47). - 8 б.
7. Ғылымхан Марлен. Мәнерлеп оқып жарысты // Oral oniri. - 2021. - 23 қараша (№94). - 17 б.
8. Губашева Айнагүл. Тәуелсіз елім- тұғырың сенің биікте // Самал. - 2021. - 11 тамыз (№8). - 7 б.

9. Джумагазиева Бибігүл. «Тәуелсіздік - мәңгілік елдің тұғыры» // Үш қоңыр. - 2021. - 23 шілде (№29). - 2 б.
10. Джумагазиева Бибігүл. Жыр мұхитының жиһангері: Танымдық сайыс жергілікті ақынымыз Жанғали Набиулиннің 85 жылдығына арналған // Мектептегі сыныптан тыс жұмыстар. - 2021. - №12. - 16-18 б.
11. Дуйсенова Жадыра. «Батыс Қазақстан облысы экологиясы» толықмәтінді деректер қоры // Шаңырақ. - 2022. - 7 сәуір (№14). - 8 б.
12. Есбулатова Мейрамгүл. Кітапхана - ұлттық дәстүрді ұлықтаушы // Үш қоңыр. - 2022. - 22 сәуір (№16). - 3 б.
13. Әменқызы Қарылға. Ойлы шығармалары оқырманға ой салған заманауи жазушы // Шаңырақ. - 2021. - 2 желтоқсан (№48). - 8 б.
14. Жаңабергенова Жанаргүл. Кітапхана тынысы // Үш қоңыр. - 2022. - 15 сәуір (№15). - 8 б.
15. Жаңабергенова Жанаргүл. Ұлттық сана - ұрпақ еншісі // Кітап&кітапхана. - 2019. - №2. - 14 б.
16. Жаңабергенова Ж. Өлке көкжиегі: инновация және тәжірибе // Мектептегі кітапханашы. - 2019. - №2. - 31 б.
17. Жолдығали Гүлбаршын. Балғын жыр, балауса жүрек // Oral oniri. - 2018. - 27 қараша (№137). - 9 б.
18. Жолдығали Гүлжамал. Алпыс жылдың асқарында // Oral oniri. - 2021. - 2 сәуір (№26). - 11 б.
19. Жұмагазиева Бибігүл. Карантин кезінде кітапхана қалыпты жұмыс жасады // Самал. - 2020. - 6 қазан (№13). - 3 б.
20. Жұмағазиева Бибігүл. Ресейлік кітапханалармен байланыс мығым // Орал өңірі. - 2021. - 20 тамыз (№67)
21. Кеңесқызы А. Білікті басшы // Мектептегі кітапхана. - 2020. - №5-6. - 25-26 б.
22. Кеңесқызы А. Кітапханашы Тамара // Орал өңірі. - 2016. - 7 маусым (№66). - 7 б.
23. Кітапханадағы жыр кеші // Пульс Puls. - 2019. - 28 ақпан (№3). - 2 б.
24. Көшетова Ш. Мейірімділік жүректе // Самал. - 2019. - 25 маусым (№11-12). - 2 б.
25. Қадырқұл Нұртілеу. Кітапханадағы керемет кездесу // Oral oniri. - 2022. - 14 ақпан (№18). - 9 б.
26. Қошетова Шолпан. Батырлар жыры- халықтың қазынасы //

- Самал. - 2021. - 11 тамыз (№8). - 4 б.
27. Набиоллаұлы Нұртас. Махаббат бер маған, тағдыр // Oral oniri. - 2019. - 1 ақпан (№9). - 8 б.
28. Нәріков Айтқали. Ізденімпаз басшы // Мектептегі кітапхана. - 2020. - №5-6. - 26-27 б.
29. Өтеғалиқызы Жанар. Бабадан қалған байлығым // Самал. - 2021. - 11 тамыз (№8). - 4 б.
30. Өтешева Зібайда. Кітапхана- білім аймағы // Жайық үні. - 2019. - 6 маусым (№22). - 7 б.
31. Патриоттық шара // Пульс города. - 2019. - 23 мамыр (№8). - 5 б.
32. Төлеуғали Айым. Өмірді сөйлеткен ақын // Oral oniri. - 2018. - 2 қазан (№113). - 12 б.
33. Хамзина Гүлназ. Тәжірибелі маман, білгір басшы // Жайық үні. - 2021. - 29 сәуір (№16). - 4 б.
34. Хамидуллина Р. Батырлар жыры - халықтың қазынасы // Самал. - 2019. - 25 маусым (№11-12). - 2 б.
35. Хамидуллина Раушангүл. Ана бейнесінің шебері // Самал. - 2022. - 12 сәуір (№4). - 6 б.
36. Шарипова Айнұр. Отбасымен бірге оқимыз // Самал. - 2020. - 11 қыркүйе (№12). - 8 б.

17 қараша
АҚМАРЖАН БАҚЫТҚЫЗЫ ТАУБАЕВАНЫҢ
туғанына 65 жыл
(1958-2016)



Ақмаржан Таубаева - ақын, журналист. 1958 ж. 17 қараша Батыс Қазақстан облысы, Теректі ауданы, Қандық ауылында дүниеге келген. 2001 жылы «Жайықтың ақ самалы» тұңғыш жыр жинағы жарық көрді. «Нұр апасы Жайықтың», «Асыл арқау», «Ұстаздар әлемі» жинақтары шыққан. Өлеңдері «Қазақстан әдебиеті - 2000» байқауы қорытындысы бойынша «Күміс күйме» жинағына кіргізілген. 1976-1979 жылы Орал педагогикалық училищесінде

оқыған. 1979-81 жылдары Қандық негізгі орта мектебінде бастауыш класс мұғалімі. 1983 жылдан ҚР Журналистер Одағының мүшесі, «Жайық ұстазы» газетінің бас редакторы. 1981-1990 жылдары Ақжайық аудандық, облыстық «Орал өңірі» газеттерінің қызметкері. 1985 жылы Орал пединститутын бітірген. 1990-94 жылдары Алматы қаласындағы Жоғары партия мектебінің тыңдаушысы. Қазақстан Жастар Одағында баспасөз хатшысы. 1994-1996 жж. Алматы қаласы Бостандық аудандық «Қазақ тілі» қоғамының жауапты хатшысы. 1994-1996, 1998-2001 жылдары Ж.Досмұхамедов атындағы педколледждің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің оқытушысы. 2002 жылдан «Жайық ұстазы» газетінің бас редакторы. 2008 жылы «Ұстаздар әлемі» сұхбаттар мен очерктер жинағы. Өлендері Беу, бал дәурен! Сағынышымның бастауы болып тұрасың, ауыл, қашаннан. Бала кездегі бақытты дәурен, сипайтын самал шашымнан. Сол бір шақтардан Айрылдым қашан? Біле алмай қалдым, біле алмай, Тілекшің болып жетермін бір күн сығалай бермей тасаңнан. Атам мен әжем кезек арқалап, Қонақтап бірге жүретін Бал дәуренім-ай, балдырған үнді, шаттана қамсыз күлетін. Қандықтың құмын сапыра кешіп, жүгіруші ек-ау жалықпай Беу, бал дәуренім-ай, өттің де кетің... дәл кеше ғана гүл едім. Аңқатым Ақ қанатты көгершін болып, Жырларым саған қалықтай ұшар. Ауылым менің, көңілім толып, Қуанған кезде аялай құшар. Қымбат-ау елің, Өз туған жерің, Қып-қызыл дауыл тұрса да борап. Өз туған жерім - Аңқатым менің, Сен жаққа жүрмін сағына қарап. Сағындым шоқым, «Ақтау» деп атар, Алыстан көлбеп көрінген кербез. Өзіңе шығып аспандап қайтар, Жадыра шақты тым ыстық әр кез. Сағындым жасыл далаңды шексіз, Гүл терген сонау көгілдір көктем. Көгершін жырым, сәлемімді жеткіз, Мен ауылымды көрмедім көптен. Алыстау кетіп бір сәтке ғана, Сонда да сенен іздермін пана. Арнадым, елім, ауылым - анам, Өмірге келген жырымды жаңа. Балауса сезім Балауса сезім, айналып кеткен сағымға, Жоғалтып ем ғой жеттім бе деген шағымда. Көңілді құсым дүр етіп ұшып кетті де, Көңілсіз құсым қонақтап қалды бағымда. Кіршік тимеген көрікті балғын сезімдер, Өте шықты ғой бантикті балғын кезімде. Ақшаңқан шақтар, неліктен шапшаң жалт етіп, Іздетіп қойдың көктемді мынау күзімде. Балауса күндер, таңбасы қалып кеудемде, Қол бұлғап кетті мәңгілік қайтып келмеуге... Қоңырқай түстер - қоңыр наз, қоңыр шумақтар, Кеудеме толды,

Төгілердей боп ернеуден... Жайқалған гүлден, шайқалған жасыл теректен Іздедім, сені, осылай ету керек пе? Бәрі де тұрды қоңырқай ғана мұнайып, Жыр толды содан мазасыз мынау жүрекке. Осылай менің түсіп бір еңсем кеткенде, Жапырақ сонда тіл қатты маған өктемдеу. Сыр айтып тұрды тәкаппар, сұлу тіршілік, Жақсылық хабар жетер деп келер көктемде. Балауса сезім, қалдырған табын суытпай, Мәпелеп келем жыл бойы қылау жуытпай. Қоңырқай түстер - қоңыр наз, қоңыр шумақтар, Дір-дір етеді көктемін күткен шыбықтай. Бәйтерек тектес шынарым Аштыққа ұшырап, жастығын сезбей, соғысты жеңген кейуана, Бар қиындықты көтергені аздай, тағы да қайғы жиған,ә?! Көнерген сол бір шеткері үйде немере ғана сенері, Мұңын шертеді, жүрегін жеген шемен сыр ішке сыйған ба? Қамықпа, әже, жуып берейін ақ жаулығынды кірлетпей, Көңіліндегі кірбіндерің де ар суыменен бір кеткей!.. Мен ес білгелі көз алдымдасың, анамның әзіз анасы, Бәйтерек тектес биігім менің, аласармас шыңым, бірбеткей. Күте бер, әже, оралам саған, күрең шәйінді демдей бер, Сандықты ашып, зер камзолың мен ақ жаулығынды сәндей бер. Қаһарлы хандар тізесін бүккен анадан асыл адам жоқ, Дүниенің қадір-қасиетін де жалғайтын, әже, сендейлер. Жайығым, саған келем мен Жайығым, саған келем мен, Өзіндей мөлдір өлеңмен. Қуанышыммен және де Мұңыммен жырға бөленген. Жайығым, сенің жағаңнан Арманым аппақ таралған. Өлеңге ғашық қызыңның, Сенімі сенен нәр алған. Талыңа өскен жағалай , Өр толқыныңа карамай. Орнамас жанға жаз көңіл, Сағыныш қалар тарамай. Тұйыққа бір сәт тірелген, Кезімде саған келем мен. Жүрегім толса жігерге Тағы да келем елеңдеп. Қимаймын, Жайық, жағаңда Қалдырған...

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Жайықтың мөлдір сырлары = Поющие берега Урала. - Орал, 2005. - 156 б.
2. Зовите меня Акмаржан // Приуралье. - 2004. - 11 декабря. - С. 3.
3. Признание в любви. Акмаржан Таубаева // Приуралье. - 2008. - 25 ноября. - №135. - С. 8.
4. Сакпусунова А. В память о поэте: Вечер памяти поэтессы Акмаржан Таубаевой // Приуралье. - 2016. - 19 ноября. - №141. -

С. 12.

5. Таубаева Акмаржан Бакытқызы, о ней // Батыс Қазақстан облысы. Энциклопедия. - 2-ші бас., толықт. - Алматы: «Арыс» баспасы, 2010. - С. 487.
6. Таубаева Акмаржан Бакытқызы: Некролог // Приуралье. - 2016. - 13 октября. - №125. - С. 15.

25 желтоқсан **ХАМЗА ЫҚСАНҰЛЫ ЕСЕНЖАНОВТЫҢ** **туғанына 115 жыл** **(1908-1974)**



Есенжанов Хамза Ихсанұлы (25.12.1908, Батыс Қазақстан облысы, Ақжайық ауданы - 5.12.1974, Алматы) - жазушы.

Алматы зоотехникалық-малдәрігерлік техникумын (1928), Алматы мемлекеттік университетін (бұрынғы ҚазПИ) бітірген (1933), Ленинградтағы (қазіргі Санкт-Петербург) мемлекеттік өнертану институтының аспирантурасында оқыған (1934-1936).

Қазақстан жазушылар одағы басқармасының жауапты хатшысы (1932-1933), КСРО ғылым академиясы Қазақ филиалында әдебиет пен фольклор секторының меңгерушісі (1936-1937) қызметтерін атқарған.

1937 жылдан Қазақ мемлекеттік филармониясының, кейін Қазақ опера және балет театрының директоры қызметін атқара жүріп, ҚазПИ-де орыс әдебиеті тарихынан сабақ береді.

20 ғасырдың 30-жылдары республикалық басылымдарда «Үлеңтінің жағасында», «Қызыл құмақ», «Күшке-күш» сияқты әңгімелері мен «Жер шарында» атты пьесасы жарияланды.

1938 жылы жалған саяси айып тағылып, 20 жылға жуық уақыт сталиндік қуғын-сүргіннің зардабын тартты. Елге оралған соң, 1956 жылдан өнімді шығармалық еңбек жолын бастады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Базарбаев, М. Эстетическое богатство нашей литературы: Исследования и статьи. - Алма-Ата: Жазушы, 1976. - 308 с.
2. Беккалиева, А. Посвящается творчеству писателя // Приуралье. - 2019. - 26 ноября. - №96. - С. 16.
3. Беккалиева, А. Два имени и две судьбы: Областной историко - краеведческий музей - выставка, посв. 110-летию Х. Есенжанова и Т. Жарокова // Приуралье. - 2018. - 29 сентября. - №112. - С. 3.
4. Биография писателя Х. Есенжанова // Синельникова А. Жизнь, творчество и личность Хамзы Есенжанов. - Уральск: 2005. - С. 1
5. В честь 110-летия Хамзы Есенжанова: Уральск - торжественные мероприятия, посвященные 110-летию Х. Есенжанова - открытие бюста // Приуралье. - 2018. - 23 октября. - №122. - С. 6.
6. Габбасов, Э. Человек большой души: О Хамзе Есенжанове // Арманы үндес еді Ақ жайықпен. Хамза Есенжановтың 100 жылдығы. – Алматы, 2008. - С. 89.
7. Давлетова, У. Встреча с потомками писателя // Жайық ұстазы. - 2006. - 11 сәуір.
8. Давлетова, У.В. «Жизнь и творчество Хамзы Есенжанова» к 100-летию со дня рождения писателя // Тропинка. - 2008. - №4-5. - С. 12-13.
9. Дворецкая, О.А. «Широкая степь - родная земля»: Природа в творчестве писателей Западного Казахстана: Хамзы Есенжанова, Жубана Молдагалиева, Геннадия Доронина. Литературный вечер // Школьная библиотека. - 2015. - №5. - С. 50.
10. Есенжанов, Х. Автобиография // Каз.ССР. Кр. Энциклопедия. В 4-х т. - Алма-Ата, 1991. - Т.4. - С. 230.
11. Есенжанов Х. О нем // Писатели Казахстана. - Алма-Ата,

1969. - С. 120 Есенжанов Хамза // Библиографический указатель литературы к знаменательным датам Казахстана на 1998 год: ГРДБ / Сост. А.Н. Иванова. - Алматы, 1997. - С. 91-93.
12. Захарова, Ю.Б. Певец степного Приуралья: Литературная гостиная. Сценарий // Внеклассная работа в школе. - 2014. - №5. - С. 44.
13. Исмагулова, Т.М. «Ақ Жайық тарихын жырлаған қаламгер»: молодежная чит. конференция, посв. 105-летию со дня рождения писателя Х. Есенжанова // Открытая школа. - 2013. - №9. - С. 66.
14. Исмагулова, Т.М. Молодежная читательская конференция, посвященная 105-летию со дня рождения писателя Хамзы Есенжанова: ОБДЮ им. Х. Есенжанова. г. Уральск // Мектептегі кітапхана. - 2014. - №1. - С. 43.
15. Исмагулова, Т.М. Хамза Есенжанов глазами молодых: ОБДЮ им. Х. Есенжанова - Читательская конференция по книге Х. Есенжанова // Жайық үні Жизнь города. - 2013. - №47. - С. 10.
16. Корнилов, И. Наследие Есенжанова: ОБДЮ им. Х.Есенжанова // Пульс Puls. - 2018. - №44. - С. 5.
17. Орынбасаров А., Айткалиева А. Любовь к родной земле - в основу воспитания: Теректинский район - форум «Туған жерге тағзым», посвященный 110-летию со дня рождения Х. Есенжанова // Приуралье. - 2018. - 9 октября. - №116. - С. 8.
18. Отеу К. В честь 110-летия Хамзы Есенжанова: Празднование на родине писателя // Приуралье. - 2018. - 29 декабря. - №152. - С. 8.
19. Певец родного Приуралья Хамза Ихсанович Есенжанов (1908-1974): Рекомендательно - библиографическое пособие. - Уральск: Уральская городская библиотека им. М. Горького, 2008. - 8 с. - (Юбиляры степного Приуралья).
20. Постнова С. Край хлебный и песенный - Теректа //

- Приуралье. - 2008. - 21 октября. - №121. - С. 4-5.
21. Рябинина А. Два славных орла родной степи // Приуралье. - 2008. - 18 октября. - С. 4.
22. Рябинина А. На родине отцов: Встречи // Приуралье. - 2008. - 21 октября. - №121. - С. 2.
23. Синельникова А. Место писателя в истории развития казахской литературы // Синельникова А. Жизнь, творчество и личность Хамзы Есенжанова. - Уральск: 2005. - С. 8.
24. Сулейменов С. Улица Хамзы Есенжанова // Талап. - 2008. - 24 апреля. - №17.
25. Сыикова Р. Познавательно. Зрелищно. Патриотично: День Теректинской районной библиотеки // Приуралье. - 2018. - 1 декабря. - №139. - С. 7.
26. Хайруллина Г. О чем говорят экспонаты [К 100-летию Т. Жарокова и Х. Есенжанова] // Приуралье. - 2008. - 16 октября. - №119. - С. 8.
27. Щербанов Н. Уральск литературный [О Есенжанове] // На Яике городок, на Урале - город. - Уральск, 1988. - С. 86-87.

СЫРЫМ ДАТҰЛЫ туғанына 300 жыл (1723-1802)

Сырым Датұлы (1753-1802) - Ресей патшасының отарлау саясатына қарсы күрескен Кіші жүз қазақтары көтерілісінің көрнекті басшысы, атакты батыр, әйгілі шешен.

Шыққан тегі - Кіші жүздің Байұлы тайпасының Байбақты руынан. Өзінің асқан ақылдылығы арқасында өз ортасында тым ерте танылып, әділдігімен аты шыққан «Бала би» атанды.



XVIII ғасырдың аяғындағы отарлық езгіге қарсы ұлт-азаттық

күрестің ұйымдастырушысы, әрі көсемі. Сырым дүниеден озған кезде оның асында 2000 жылқы, 2500 қой сойылып, 5000 күбі қымыз ішілген және бірнеше жүз ақшаңқан киіз үйлер тігілген. Бұл, бір жағынан, оның байлығын, екінші жағынан, оның халық арасында беделді болғанын білдіреді.

Сырым 2000 шаңырақты басқарған. Сырым Датұлы өз халқының нағыз патриоты екенін таныта білген және отарлық бұғаудан елді босатуға зор үлес қосқан. Ол Ресейдің отарлау саясатын жүзеге асырған қазақтарға қарсы соғысты бастады. Сырым бастаған ұлт-азаттық көтерілістің негізгі себебі - патша саясаты мен Жайық казактарының жүгенсіздігі, олардың қазақ халқын қанауы болды. Халық көтерілісін Сырым батырмен бірге Барак, Тіленші, Оразбай, Жантөре сұлтан сынды елдің беделді азаматтары басқарды. Кіші жүздің байбақты, табын, шекті, кете және шеркес рулары көтеріліске қатысты. Көтерілістің бас кезінде Сырым батырдың 2700 сарбазы, Барак батырдың 2000 және Тіленші батырдың 1500 сарбазы болды.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Акбай Ж. Это наша история [История ЗКО. Батыр Сырым Датов] // Еділ жайық. - 2003. - №37. - С. 3,7.
2. Амангали Д. К 275-летию великого предводителя: научно - практическая конференция, посвященная 275-летию Сырыма Датова // Приуралье. - 2017. - 23 сентября. - №114. - С. 1, 2.
3. Бураншеева С. Сырым - народный герой [К 265-летию Сырыма Датова] // Пульс. - 2007. - 13 сентября. - С. 14.
4. Иночкин В. Народный вожак [К 260-летию со дня рождения Сырыма Датова] // Приуралье в Сырымском районе. - 2002. - №119. - С. 3.
5. Касенов Е. Дух свободы [Национально - освободительное движение Сырыма Датова в наследие академика А. Маргулана] // Мысль. - 2003. - №6. - С. 85-90.
6. Корина Л. Истории единое пространство // Казахстанская правда. - 2008. - №22-23. - С. 13.
7. Куликов В. Найдена могила батыра [Найдена место захоронения батыра Сырыма Датова] // Экспресс К. - 2007. - 4 июля. - С. 8.
8. Ойшыбаева Ж. Мудрый сын степей [В п. Джамбейты

Сырымского района ЗКО прошли праздничные мероприятия, посвященные 260-летию со дня рождения борца за независимость казахского народа батыра Сырыма Датова] // Казахстанская правда. - 2002. - 17 октября. - №222. - С. 3.

9. Попов Ф. Восстал батыр в бронзе [Открытие памятника Сырым Датову в г.Уральске] // Пульс. - 2003. - №7. - С. 1,2.

10. Сариева К.Н. История казахской литературы (Древний период и средние века): учебник - хрестоматия для старшеклассников и студентов. - Алматы, 2004. - 252 б.

11. Сисенова А. Память - в надежные руки // Приуралье. - 2008. - №69. - С. 4.

12. Сырым батыр // Сарсекеев Б.С. Рассказы по истории Казахстана: учебное пособие. - Алматы: «Атамұра», 2015. - С. 100.

МАХАМБЕТ ӨТЕМІСҰЛЫ **туғанына 220 жыл** **(1803-1846)**



Махамбет Өтемісұлы (1803 ж., Ішкі Бөкей Ордасы, қазіргі Батыс Қазақстан облысының Бөкей ордасы ауданының Нарын құмының Жасқұс деген жері. - 1846 ж. 20 қазан, Қараой өңірі, қазіргі Атырау облысының Индер ауданы) - қазақтың әйгілі жырауы, күйші композиторы, отаршылдыққа қарсы Исатай Тайманов бастаған көтерілісті (1836-1837) ұйымдастырушылардың бірі, осы көтерілістің жалынды жыршысы. Ол Қазақ хандығының соңғы жырауы деп деп тануға болады.

Байұлы ішіндегі Беріш руының Жайық бұтағынан. Нәдір деген кісіден Мәлі (кейбір деректе Құлмәлі, Құлманияз деп айтылады) туады. Мәлінің қазақ әйелінен Өтеміс пен Шыбынтай, қалмақ әйелінен Қобылай туған. Өтемістен - он ұл, Шыбынтайдан - төрт ұл, Қобылайдан - үш ұл туып, Мәлі ұлдың өзінен он жеті немере сүйген адам. Бұл әулет Тайсойған құмындағы іргелі ауылдардың бірі. Атасы Құлмәлі, әкесі Өтеміс те өз заманында айтулы тұлғалар

болған, Құлмәлінің тұқымынан би де, шешен де шыққан.

Махамбет өзінің барша болмыс қасиеттерімен көшпелілер арасындағы көсем тұлғалардың бірі. Ол өзі туып өскен өңірдің Қамбар батыр, Ер Тарғын, Сыпыра жырау, Асанқайғы, Қазтуған, Шалкиіз, Жиёмбет, Доспамбет сияқты біртуар тұлғаларының өлмес мұраларын көкірегіне тоқып өсті. Өзі өмір сүрген заманның ағымына жүйрік, қыр сырын жетік меңгерген, көзі ашық, көкірегі ояу, білімдар адам болған. Орыс, татар, араб тілдерін тәуір меңгерген. Мұны ол жазған хаттардан айқын аңғаруға болады.

1836-38 ж. И. Тайманұлы бастаған шаруалар кетерілісінің жалынды жыршысы, қозғалысты ұйымдастырушылардың бірі.

Махамбет өзі Жәңгір ханның қудалауымен екі жыл түрмеде отырып, 1831 ж. қашып шыққан. Саналы өмірін патша өкіметінің отарлық саясатын жүзеге асырушы хан-сұлтандарға қарсы кекті жырлар толғайды, халықты күреске шақырады.

Көтеріліс жеңіліспен аяқтағаннан кейін Жем, Жайық, Маңғыстау, Хиуа елдерін сағалайды, жасақ жинап, көтерілісті жаңадан жандандыруға күш салады. Бұл ниеті нәтижесіз болды, Бөкей ордасында қолға түсіп, Орынбор түрмесіне камалады. Тұтқыннан босағаннан кейінгі өмірін Кіші жүздің батыс бөлігіндегі ел ішінде өткізеді. Бірақ, Жәңгір хан өлген соң аға сұлтан болған Баймағамбет Айшуақұлының жалдамалыларының қолынан қаза тапты. Махамбет - халықты патшалық, хандық өкіметке қарсы қарулы кетеріліске шақырған алғашқы қазақ ақыны. Оның бейнелі де жалынды негізінен Шалкиіз, Сыпыра, Доспамбет, Қазтуған сияқты батыр жыраулардың үлгісінде шығарылған көтеріліс туралы толғаулар. «Жәңгірге», «Баймағамбет сұлтанға» деген өлеңдерінде үстем тап өкілдерін бет-пердесін жырта шенесе, «Мұнар күн» өлеңінде ел басындағы ауыртпалықты күйзеле, ашына айтты. Исатай - ақынның кеп өлеңдерінің басты қаһарманы. «Тайманның ұлы Исатай», «Исатай деген ағам бар», «Исатай сөзі», «Тарланым», т.б. өлеңдерінде Исатайдың адамгершілігі, азаматтығы, батырлығы, қайсарлығы сипатталады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Қоңыратбаев Ә. Қазақ әдебиетінің тарихы. - Алматы, 1994. - Б. 66-87.

2. Сүйіншәлиев Х. Қазақ әдебиетінің тарихы. - Алматы, 1997. - Б. 468-500.
3. Қазақтар. Тарихи тұлғалар. II том. - Алматы, 1998. - Б. 102-103.
4. Махамбет. Ереуіл атқа ер салмай. - Алматы, 1988.
5. XIX ғасырдағы қазақ ақындары. - А., 1988.
6. Сүйіншәлиев Х. XIX ғасыр әдебиеті. - А., 1992.
7. Жұмалиев Қ. XVIII-XIX ғасырлардағы қазақ әдебиеті. - А., 1967.
8. Бес ғасыр жырлайды. Т. 1. - А., 1989.

ЕСІМДЕРДІҢ АЛФАВИТТІК КӨРСЕТКІШІ

А

Абдоллов М.....	24
Абрамов Ф.А.....	55
Азовская Т.Н.....	34, 89
Айдаров Т.....	38
Айтқұлов С.Н.....	13
Айтматов Ш.....	39
Аксаков С.Т.....	51, 52
Ақтанов Т.....	36
Алтынсарин Ы.....	41
Аманбаев А.С.....	24
Аманжолов Қ.....	47
Аманжолов С.А.....	40
Амельченко В.И.....	16
Андерсен Г.К.....	51
Антонов В.....	20
Аравин П.В.....	26
Арсениев В.К.....	53
Аханов К.А.....	22
Ахметов З.....	22
Аюханов Б.Ғ.....	32

Ә

Әбдіқадыров Қ.....	20
--------------------	----

Әбділдин Ж.....	15
Әбдірашев Ж.....	17
Әбиров Д.....	37
Әбілев Д.....	47
Әбілқайыр хан.....	46
Әбішев Ә.....	47
Әділшінов Қ.....	35
Әйтімова Б.С.....	16
Әлібекұлы Төле би.....	46
Әлімбаев М.....	36
Әлімжанов Ә.....	47
Әлімқұлов Т.....	31, 38
Әміров Қ.....	13
Әуезов М.....	12, 47, 48

Б

Байжанбаев Ә.....	19
Байрон Дж.Н.Г.....	14
Байсейітова Н.....	17, 57
Байтілесова Н.Қ.....	31
Бақтыбаев Т.....	17
Бақтыгереев М.....	25
Бальзак О.....	51
Бату хан.....	46
Баяхунов Б.....	32

Бәкенов М.....	27
Бегалин С.....	47
Бейсеуов Ә.....	35
Бек А.А.....	12
Бектасова Ж.....	27
Бекхожин Қ.....	40
Беляев А.Р.....	54
Бердікүлов С.....	23
Биалиева Қ.Қ.....	16
Бианки В.В.....	54
Блок А.А.....	53
Бляхин П.А.....	54
Болғанбаев Ә.....	17
Бөкеев Ж.....	25
Бөкеев О.....	33
Браун Д.....	56
Брехт Б.....	54
Брэдбери Р.....	55
Брюсов В.Я.....	40
Букаткин П.Р.....	20

В

Васильев Б.Л.....	56
Верди Дж.....	34
Верн Ж.....	15, 52

Высоцкий В.....	14
Г	
Генке Г.....	37
Гессе Г.....	55
Гете И.В.....	50
Горький М.....	19
Грин А.С.....	53, 54
Грузинов В.....	13
Губанова Л.И.....	28, 87
Гурьева Г.Г.....	29
Ғ	
Ғамзатов Р.Ғ.....	31
Ғұбайдуллин Қ.....	43
Д	
Даль В.И.....	30, 52
Датұлы С.....	47, 106
Дәрібаева Ж.....	31
Дәстенов Ж.....	13
Диккенс Ч.....	51
Донскова Г.А.....	26
Досмұхамедов Х.....	21, 64
Досмұхамедова Қ.Х.....	21
Достоевский Ф.М.....	51, 52

Досымов С.....	22
Дружинина Л.....	17
Дубовцев П.....	42
Дүйсенов М.Т.....	40
Дьяков В.....	37

Е

Егоров Ф.....	33
Еділбаев Ж.....	25
Ерғалиева А.Т.....	39
Ерзакович Б.Г.....	24
Есенжанов Х.....	41, 48, 103
Есенин С.А.....	53
Есова С.С.....	44

Ж

Жағанова А.....	41
Жаманқұлов Т.....	34
Жанаев Н.....	13
Жанділдин Н.....	29
Жароков Т.....	33, 48
Жарылғапов И.....	29
Жәмішев (Жамаладинов) Ә.....	39
Железный В.....	45
Женалаев Б.Қ.....	43
Жовтис А.....	20

Жуковский В.А.....	15
Жунісов С.....	47
Журавлева Н.Н.....	27
Жұбатұрова Р.....	27
Жұмабаев М.Б.....	26, 71
Жұмақанов Ж.....	39
Жүргенов Т.Қ.....	44
Жылқыбаев Э.....	24
Жылысбаев Б.....	23

З

Закарин А.З.....	40
Зенков А.....	38

И

Иванов А.С.....	55
Ивлев Н.П.....	37
Иманасов С.....	22
Иманов А. Ү.....	19
Ипмағамбетов Н.....	44

К

Кәрбозин Ж.....	23
Кдиргужина Э.М.....	25
Кёстнер Э.....	54
Клименко Т.И.....	14
Кляшторный С.....	36

Коллоди К.....	52
Кончаловская Н.П.....	14
Короленко В.Г.....	27
Корсунский М.....	20
Көбеев С.....	33, 48
Көпейұлы М.Ж.....	45
Көпішев Қ.....	18
Көтібарұлы Е.....	45
Көшекөв Ғ.Ә.....	43
Көшербаева С.....	15
Крапивин В.П.....	56
Купер Дж.Ф.....	50
Куприн А.И.....	53
Кішікұлы баба Әнет би.....	46

Қ

Қабанбай М.....	18
Қабылбеков М.....	31
Қадырғалиева С.И.....	38
Қайсағалиева Г.С.....	35
Қайсенов Қ.....	21, 60
Қайырбеков Ғ.....	29
Қалқаманұлы Бұқар жырау.....	46
Қалыбаева (Хасенова) А.....	20
Қанайұлы Шортанбай.....	45

Қанапин Ә.Қ.....	30, 42
Қанафин Ә.Қ.....	31
Қанахин Ө.....	40
Қаңлыбаева Ж.....	26
Қараманұлы Қ.....	38
Қаратаев Қ.....	44
Қашаубаев Ө.....	44
Қожа Ахмет Ясауи.....	46
Қожақов Қ.Қ.....	31
Қожықов С.....	17
Қоразбаев А.Қ.....	14
Қорамсаұлы Ақан сері.....	45
Құдайбердіұлы Ш.....	27, 49, 84
Құдашева Р.А.....	53
Құлекеұлы Шал (Тілеуке).....	46
Құлмағамбетова С.С.....	23
Құнанбаев А.....	48
Құрманбаева З.....	24
Қыдыршаев А.С.....	37

Л

Лагин Л.....	55
Лемберг Р.Г.....	16
Лермонтов М.Ю.....	51
Лесков Н.С.....	52

Ломоносов И.М.....	18
М	
Магнитский Л.Ф.....	50
Майзель Л.....	41
Майлин Б.....	47
Макаренко А.С.....	54
Макиавелли Н.....	50
Мало Г.....	51
Манн Т.....	55
Мартьянов С.....	34
Маяковский В.В.....	28, 53, 54
Мәметова М.....	35
Медешова А.Б.....	22
Мейрамов Ғ.Ә.....	38
Мельников В.Л.....	41
Метерлинк М.....	53
Михалков С.В.....	18
Молдаханов Н.Р.....	31
Молдахметов З.....	28
Мөңкеұлы М.....	45
Мусин Ш.....	41
Мұқанов С.....	47, 48
Мұсаходжаева А.....	18
Мұстафин Ғ.....	47

Мұхамбетқалиева Р.Қ.....	12
Мұхамеджанов Қ.....	41
Мұхамеджанов Т.....	28
Мыңбаев Т.....	34

Н

Науанова Қ.М.....	25
Нәрібаев К.Н.....	24
Некрасов Н.А.....	52
Ненашев А.И.....	13
Нестеренко Г.И.....	29
Ни Л.....	20
Ниязбеков Р.....	19
Ниязбеков Ш.....	35
Ниязбекова А.Б.....	23
Ниязғалиева А.Ә.....	23
Ниязов Е.Ш.....	35
Носов Н.....	38, 55
Носова М.А.....	42
Нұғыманов А.....	26
Нұрахметов Н.Н.....	33
Нұрғалиев Ө.....	29

О

Одоевский В.Ф.....	51
Олеша Ю.К.....	54

Омаров С.....	47
Оразбаева А.....	41
Оралбаева Н.О.....	23
Орашева Қ.Қ.....	19
Остин Дж.....	50
Островский А.Н.....	20, 52

Ө

Өмірзақов Қ.....	16
Өтемісұлы М.....	28, 47, 108
Өтетілеуов Е.....	12

П

Панфилов Д.И.....	35
Панфилов И.В.....	12
Пелевин В.О.....	56
Перро Ш.....	13
Петров И. пен Е.....	54
По Э.....	51
Померанцев Ю.....	15
Пришвин М.М.....	15, 55
Пугачев Е.....	32
Пушкин А.С.....	33, 43, 50, 51
Пірімбетова С.Ч.....	31

Р

Рабле Ф.....	50
--------------	----

Райымқұлов Р.....	23
Римова Б.....	12
Робертс Г.Д.....	56
Роулинг Дж.К.....	56
Рыбаков А.Н.....	55
Рысқалиев Т.Х.....	40

С

Сағырбаев Құрманғазы.....	45
Садомсков П.С.....	39
Садықов Т.С.....	33
Саин Ж.....	47
Самышина Н.....	33
Сарыбаев Ш.Х.....	18
Сатаев А.....	36
Сатыбалдиев Е.....	25
Сахарнова З.Я.....	39
Сәрсенбаев Ә.....	47
Сәрсенбаев О.....	29
Сәрсенбаева Б.И.....	21
Сдыков Н.С.....	18, 58
Сейтақ Ғ.С.....	26, 83
Сейфуллин С.....	35, 48
Сент-Экзюпери А.....	55
Сералин М.....	48

Серғалиев М.С.....	18
Серікқалиев З.....	15
Сильченко М.С.....	21
Ситдықов Ә.....	42
Скотт В.....	50
Станиславский К.С.....	13
Степанов А.....	14
Стивенсон Р.....	52
Строева В.....	32
Сұлтан Бейбарыс.....	27
Сүйіншалиев Х.Ж.....	39
Сүлейменов А.....	41

Т

Тайманов И.....	27
Тарази (Әшімов) Ә.....	32
Тасмағамбетов Ә.С.....	16
Тасова М.....	36
Таубаева А.Б.....	38, 100
Таудаева С.Ж.....	17
Тәжиева О.....	24
Тәшенов Қ.....	28
Твардовский А.Т.....	55
Теккерей У.....	51
Телагисова Д.Ш.....	22

Токаев К.....	34
Толстой А.К.....	51
Толстой А.Н.....	13, 53
Толстой Л.....	32, 53
Торайғыров С.....	36, 49, 90
Төлебаев М.....	18
Төреханов Е.....	37
Тургенев И.С.....	37, 51
Тютчев Ф.И.....	39

У

Удольская Н.....	19
Улицкая Л.Е.....	56
Ухоботов Л.....	27

Ф

Фандорин Э.....	56
Фетько В.....	27
Франс А.....	53
Фурманов Д.А.....	54

Х

Хаггард Г.....	53
Хайдаров Ә.....	24
Хейли А.....	55

Ч

Чарушин Е.И.....	55
------------------	----

Чехов А.П.....	53
Чирва (Тихонов) Ф.....	21
Чуковский К.И.....	54

Ш

Шаймақова Р.Қ.....	29
Шамова М.Б.....	19
Шандор П.....	12
Шашкин З.....	47
Шәкиев Ш.....	40
Шәміл Ә.....	16
Шевцов Г.Г.....	44
Шекспир У.....	50
Шипин О.....	47
Шонанова Ш.А.....	44
Щелоков О.В.....	14
Щурихин А.....	43

Ы

Ыбыраев Т.....	20
Ыдырысов Қ.....	29
Ысқақбай М.....	14
Ысмайылов Ә.....	12, 21

Ю

Юлдашев А.-Р.....	25
-------------------	----

МАЗМҰНЫ

Құрастырушыдан.....	3
Қазақстан Республикасының мемлекеттік және ұлттық мейрамдары.....	6
Кәсіби мерекелер мен аталып өтілетін күндер.....	6
2023 жылы атап өтілетін және еске алынатын айтулы күндер тізбегі.....	12
Айы мен күні белгісіз тарихи оқиғалар.....	42
Қазақ жазушылардың меретой кітаптары.....	47
Шетелдік ақын- жазушыларының мерейтойлық кітаптары.....	49
Мерейтойлық күндерге қысқаша өмірбаяндық анықтама.....	56
Есімдердің алфавиттік көрсеткіші.....	110
Мазмұны.....	126

Көлемі 6,8 б.т. Тапсырыс № 128

М. Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университетінің

Редакциялық баспа орталығы.

Орал қаласы, Н.Назарбаев даңғылы, 162.